

TM 1205

Therese Mäkelmann
21. Apr. 2001
Barroldorf

anem R

ärinoll

DE PRIMA
SCRIBENDI
ORIGINE
ET VNIVERSA
REI LITERARIÆ
ANTIQUITATE,

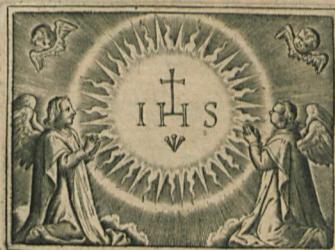
Ad Reuerendum Patrem
CAROLVM SCRIBANI
SOC. IESV PRÆPOS. PROVINC.

in Prouincia Flandro-Belgica,

Scribebat HERMANNVS HVGo
eiusdem Societatis.

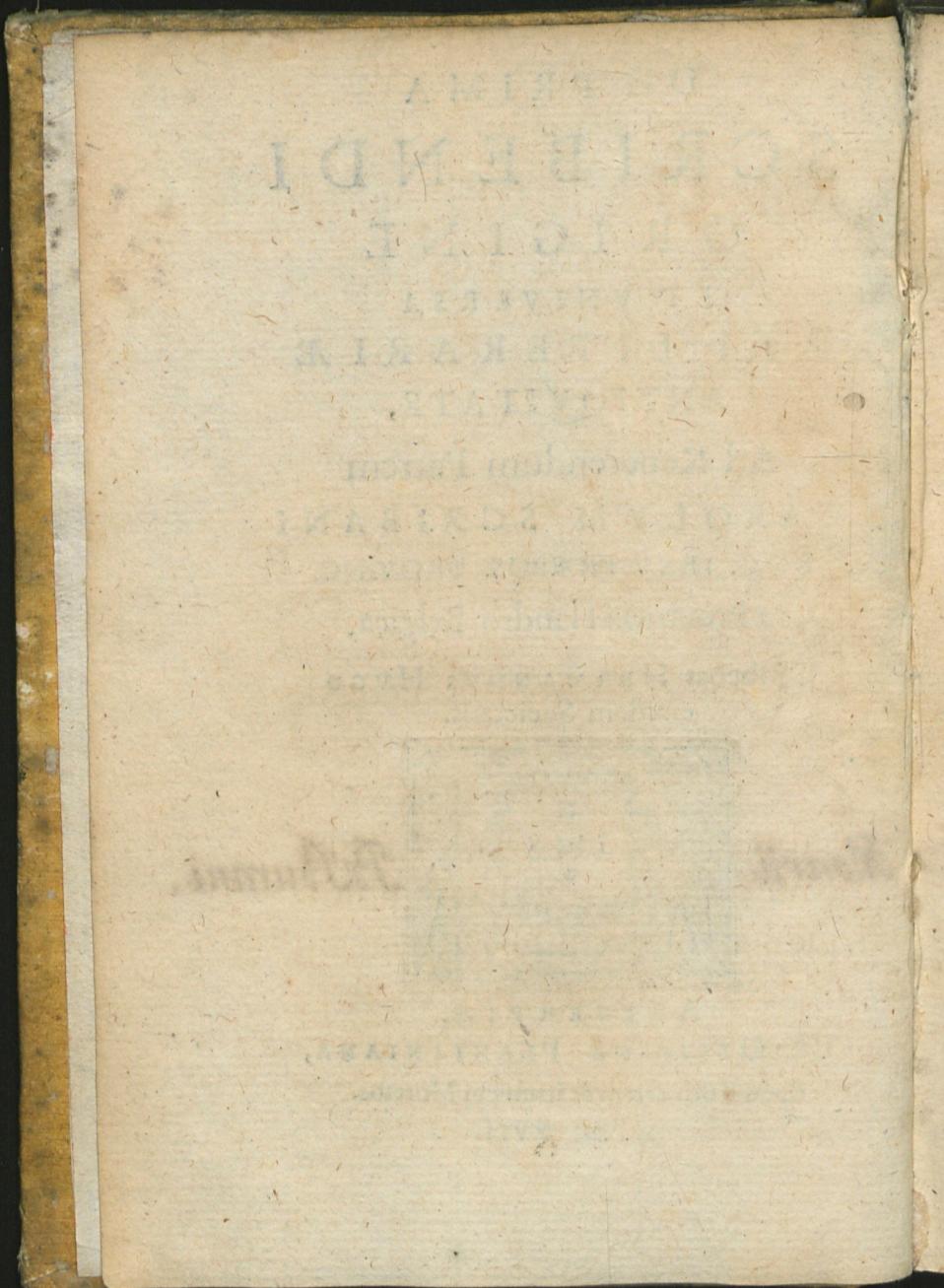
Monriü

B. Burani.

ANTVERPIÆ,
Ex OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Balthasarem & Ioannem Moretos.

M. DC. XVII.

A D

3

R. P. CAROLVM
SCRIBANI

Præpositum Prouincialem

SOCIETATIS IESV

in Prouinciâ Flandro-Belgicâ.

VM Antuerpiæ poliores literas docerem, Reuerende Pater, non semel cum exemplis tum verbis me es adhortatus, vti sedulò me in ea studia abderem, simulque incumberem in scriptionem argumenti alicuius, quod posteritati aliquando commendari mereatur. Ego dicto audiens, circum-

A 2 spicē-

spicere cœpi quam ad rem præcipuè me darem, quando tot iam de re ferè qualibet extrusî essent libri, ne vel actum agerem, vel minus etiam agerem quām esset actum. Igitur cū inter legendum, vti fieri amat, adnotarem frequenter, literarum scriptionisque, veluti per transennam, mentionem incidere; meminissimque nihil esse hucusque eā de re accuratè absoluteque perscriptum: & verò etiam interiisse omnia, quæ plurima de Scriptura scripsisse Nigidium, scripsit Gellius: adieci scilicet animum ad hoc vnum, vt rem obscuram, nec paruam extraherem in lucem. Cœpi primū magno impetu excutere & vestigare multa quæ huc facere putabam: sed

quòd

quod pleraque essent à Scriptori-
bus præterita , à paucis verò etiam
contacta , tantæ mihi vnde quaque
obiectæ sunt tenebræ , ut despera-
rem me esse exitum aliquem re-
perturum . Subinde tamen abie-
ctum animum collegi , & Fabij
Cunctatoris patientiâ rem tentan-
dam esse duxi , donec longâ mul-
taque lectione assequerer , quod
breui tempore aut paucorum li-
brorum volutatione videbam per-
fici non posse . Ergo inter studia a-
liisque exercitationes ludibundus
veluti conieci in chartas quasdam
liturarias quidquid de scriptione
aut literis veniret in manus ; & en-
res excreuit in librum , eo ferè in-
teruallo quo Antuerpię te Rectore
Poësin & Rheticā sum professus .

A 3 Non

Non nemo fortè existimabit tot
bonas horas à me malè esse collo-
catas in rem tam exilem & Gram-
maticam : at ego semper existi-
maui neminem ita esse iudicatu-
rum qui vel paucas libri huius pa-
gellas vel etiam titulum rectè æsti-
mabit. Non enim de literis tan-
tùm scribo (qui fuisset vnius alte-
riusve horæ labor) sed de iis omni-
bus quæ attinent ad totius *Litera-
ria rei Antiquitatem* ; quæ non
Grammatica , sed Philologica est
tractatio ; literæ verò minima sunt
huius libri pars : de quibus tamen
solis si scripsisse, defendere me
Coruini Messallæ exemplo, qui li-
brum totum de literâ S conscrip-
psit; Passeratij, qui opusculum de
cognitione literarum ; Probi, Ma-
gno-

gnonis, & à Porta, qui libros magnos de Notis; Trithemij, qui volumen de Polygraphiâ: Nicanoris, Diomedis, & viri amplissimi Erycij Puteani, qui libellos de Interpunctione; Manutij, aliorumque, qui de Orthographiâ. *Neque enim, ut Quintilianus ait lib. I. c. vii.* obstant hæ disciplinæ per illas euntibus, sed circa illas hærentibus. Quamquam ut à ronchis illis & nasis omnino tutus sim, in sinum tuum, R^{de} Pater, coniicio hunc libellum meum. Ecquis enim mihi succensere audeat, paucula de Scriptione à me scripta esse ad S C R I B A N V M? Hoc solo nomine vindicatus videor, etiamsi multis præterea noninibus hasce meas primitias debeo R^æ V^æ. Consule igitur æqui

A 4 boni,

boni, R^{de} Pater, hoc quantulum-
cumque affectus & obseruantiae
pignus tuo instinctu cœptum &
affectum; diuque Provinciæ tuæ
Flandro-Belgicæ, quam gerendam
administrandamque accepisti, vi-
ue incolmis. ita voueo. Bruxel-
læ, Kalendis Iunij, M. D C. xvi.

R. V.

Seruus in Christo

Hermannus Hugo.

ERY.

9
ERYCI PVTEANI
IN
R.P. HERMANNI HVGONIS
doctissimum
DE ORIGINE LITTERARVM
Commentarium
C A R M E N.

HVGO, delicium piæ Camœnæ,
Nectar deliciumq; LITTERARVM,
Qui fontem, laticemque LITTERARVM
A primo liquidum recludis ævo:
Hoc tu nunc latice, atque fonte, magnum
Prischorum mare collgis Librorum,
Novorum mare collgis Librorum;
Et pulchri pretium obtines laboris.
Laboris pretium perenne nomen:
Fructum nos capimus tui laboris.
Namque scire datur tuo labore,
Quis doctos apices, notasque primus
Signavit, tacitâ loquens liturâ:

A 5 Primus

Primus quis calamos fudit tenillos,
 Et chartæ niveum inquinavit æquor,
 Chartæ virgineum inquinavit æquor:
 Quis lolligine scripsit, & nigella
 Sparsit semina, signa LITTERARVM.
 Atque scire datur tuo labore,
 Quis lignum, lapidesque, quis metalla,
 Docto quis graphio lutum exaravit:
 Quis ceram docuit loqui subactam
 Stili cuspide, spongiamque mellis,
 Sed pressam, domitamque, mortuamque,
 Inclusam brevis alveo tabellæ,
 Verba sugere, mella LITTERARVM,
 Verba reddere, mella LITTERARVM.
 Demum scire datur tuo labore,
 Ut malvae foliis libri remotis
 Indueti, Philyreaque, codicesque,
 Membranæ tenues, schedæ, papyrus,
 Album, fasciculique, paginaque,
 Pugillar bipatens, tomi, cylindri,
 Et volumina vasta LITTERARVM.

His

His in omnibus, Erudite Scriptor,
 Tu Cadmum loqueris, sed ipse Cadmus:
 Phœnices loqueris, sed ipse Phœnix;
 Phœnix ipse, sed alter ille PHOENIX,
 Ales Assyrius, sibi superstes.
 Ac dum sic loqueris, stilumque doctum
 Versas, hoc agis Erudite Scriptor;
 Vnus ut videaris Eruditus:
 Dum jungis genus omne LITTERARVM,
 Vnus ut videare Litteratus.
 Crede, crede: erit hic Liber Librorum,
 Et lumen dabit hoc tibi Volumen.

DE
 LITTERARVM
 NOMINE.

Fecit LITTERVLIS LITVRA nomen:
 Sed nunc LITTERVLÆ carent LITVRA.

In

In doctissimum
 DE
 S C R I P T I O N I S
 LITTERARVMQ.
 ORIGINE
 Commentarium
 R. P. HERMANNI HVGONIS
 E SOCIETATE IESV
 Bernardi Bauhusij eiusdem Societatis
 EPIGRAMMA.

PAVCA Philet eo meditabar scribere metro,
 Versiculis claudis, impariliq; pede;
 Poscebam PHOE BV M calamos, vnámque
 Sororum,
 Quæ bifidum culmen, Musicaq; antra colunt.
 Poscenti PHOE BV S calamos, Virgoq; negauit;
 Fregerat ille suos, fregerat illa suos.
 Ite mei Vates, dixit Deus, & Dea dixit,
 Ite, dabit calamos iam meus HVG O nouos:
 Ite, nouas meus HVG O dabit tabulasq; notasq;
 Ite, dabit ceras iam meus HVG O nouos:
 Ite

Ite, nouum meus HVG O dabit graphiumque
stilumque,

Ite, & Litterulas iam dabit HVG O nouas.

Ille HVG O, quo Gorgonei de fonte Caballi
Plusq; è virgineo flumine nemo babit:

Ille HVG O, quo purpurei de vulnere CHRISTI,
Plus MARIAE casto ex ubere nemo babit:

Iac pius simul ille HVG O doctissimus: ille,
Ars est cui peregrina schola,

Hippocrenisatarum granie decus Musarum,
Grande decus Sophiae, grande Oleaq; decus.

Texitis adest non grāde Liber densumq; volumen,
Sed qui vel parua est sarcina parua manus:

Et tamen ex illo nemo non doctior ibit,

VARRO licet redeat, Panthoidesq; senex.
Discere ut Indoctus queat hinc, dediscere

Doctus:

Is, malè quæ didicit; hic, male quæ docuit.

APPRO-

APPROBATIO SUPERIORVM.

CAROLVS SCRIBANI Præpositus Provin-
cialis Societatis I E S V per Flandro-Bel-
gicam : Cùm opus De primâ scribendi ori-
gine, eiusque vniuersâ antiquitate, à P. Her-
manno Hugone Societatis I E S V sacerdote
conscriptum , designati eiusdem Societatis
Patres legerint , probarintque ; potestate ab
admodum R.P.N. Generali MVTIO VITEL-
LESCO ad hoc mihi factâ, vt typis excudatur,
permitto: in quorum fidem has litteras ma-
nu meâ subscriptas officij mei sigillo muni-
ui. Antuerpiæ, xxvii. Iulij, M. DC. XVI.

Carolus Scribani.

APPROBATIO CENSORIS.

L I B R I hi de Origine scribendi, & totâ
Literariæ rei antiquitate , R. P. Her-
manni Hugonis è Societate I E S V industriâ
& accuratâ disquisitione compositi , digni-
sunt , qui in Literatorum omnium mani-
bus versentur. Datum Antuerpiæ, xxvii. Iu-
lij , Anno M. D C. X V I.

*Egbertus Spitholdius Plebanus
Antuerpiensis.*

PRÆ-

P R A E F A T I O ¹⁵

A D

LECTOREM,

De admirabilitate vtilitateque
scribendi.

 *NDOS quosdam aeo nostro us-
que adeo demiratos fuisse scri-
bendi inuentionem, refert ex
Scriptoribus rerum Indicarum
Lælius noster Bisciola libro vi.
Subcisiu. cap. XII. ut auditio primūm Scripturæ
nomine accurrerent ad papyrus loquentem au-
diendam, ut ipsi arbitrabantur. Adeoq; narrat
Petrus Cieza Tom. II. Histor. Peruanae, c. XXXIV.
Americæ incolas ab Hispanis subactos, cum
literarum usum vidissent primūm, putasse id
esse certissimum Diuinitatis argumentum, quod
chartis scriptis occulta vox inesse posset. Planè
sicut apud Athenæum lib. x. cap. XVII. Poëta
quidam scriptionem ita admirabundus descri-
bit, ut Epistolam vocet naturâ feminam; Lite-
ras illius filias, mutas eas quidem, sed quæ ta-
men etiam loquantur absentibus; & à legente, si
velit, non audiantur, etiâsi intelligantur. Illud
vero longè est facetissimum, quod narratum sibi
à viro quodam Religioso, qui anno M.D.LXXII.*

è Bra-

è Brasilia redierat, scribit noster Ludouicus Ri-
 cheome in libello quem inscripsit l'Adieu de
 l'Ame: Mancipium quoddam Peruanum ab
 Europæo Nobili, qui in Brasilia tum habitabat,
 alegatum est ad familiarem heri sui, Nobilem
 item Europæum, cum fiscinulâ sicuum & literis.
 In viâ seruus hic hero suo scilicet monosyllabus,
 fructuum nouitate & dulcedine pellestus, bo-
 nam eorum partem abliguruit, literarum sua-
 rum securus. Nobilis literis acceptis, hominem
 verbis accipere; ille admirari, ecquâ id sciret,
 & verò etiam abiurare factum. Nobilis contrâ
 adferre testes literas; alter contrâ testari, lite-
 ras mentiri, & esse intestabiles. Ergo manci-
 pium cum indicibus literis remittitur ad herum
 suum. Herus dissimulat factum. Paucis post die-
 bus seruum remittit cum sicubus & literis, nu-
 mero adscripto. Hic ratus sibi abunde cautum
 ab indicio fore, literas sub saxum abdit in quo
 sessum ibat: &, Iam literæ, inquietabat, etiam si
 Argi aut Lyncei sitis, non videbitis delicias
 meas. Cum hoc dicto exinanit fiscinam, & totum
 sibi de sicubus instruit epulum, relictis paucu-
 lis. Quod supererat, cum literis defert ad Nobili-
 lem: ille numerum in literis quidem integrum,
 at in fiscinâ dimidiatum tantum reperit. Tum
 denuo adoriri seruum, manus ambas excutere
 & marsupium, literarum adferre testimonium
 de numero sicuum: contrâ seruus purgare se, &
 saccu-

sacculorum ostendere inanias, literarum fidem eleuare, quas certum sciret, nihil vel per rimas potuisse arbitrari, quando eas in saxa abdiderat: neq; antè doceri potuit illiteratum mancipium, quid possent literæ, quām ab hero suo tergum eius totum conscriberetur stylis ulmeis.

Ridenda quidem opiniones, at certè tamen non abs re in rudibus illis incultisq; animis excitatae; quando & Hebræi, scriptionis admiratione capti, artem Scriptoriam appellarūת. Dikduk, hoc est subtile inuentum, ut obseruat Pet. Gregor. lib. 16. Artis mirabil. cap. II. & gentes plurimæ aliae (ratae non potuisse ab homine aliquo tam admirandum artificium excogitari) Deo id assignarint. Ita enim Mercurium literarum auctorem apud Aegyptios, facit Plutarchus lib. IX. Coniuial. quæst. Saturnum apud Latinos pro earum inuentore habitum scribit D. Cyprianus Martyr Tractatu IV. De idolorum vanitate. Parcis id tribuit Hyginus lib. De fab. cap. CCLXXVII. Et nos ipsi si scriptionis admirandam vim estimemus, nescio an quid aliud maiori admiratione dignum facile in creatis rebus simus inuenturi.

Quid enim magis mirum, quām tam pauculis literis, quæ omnes omnino sunt viginti tres, tot tam varia in omnibus linguis nomina constare, quæ sibi singula sunt dissimillima? Esse autem vocabula adhuc ferè infinita, nōdum exco-

B

gitata

gitata vel audita quæ quilibet potest sibi fabricare. Illud autem facit hanc rem ferè incredibilem, nisi oculis ipsis usurparemus, tot & facta & facta esse vocabula, tantum ex consonantibus vocalium interiectu sciuntis; quæ si pronuntiari possent ex solis consonantibus facta, sicut possunt scribi, Deus bone! quanta, quam incredibilis nouorum verborum vis indies conflari posset! Una hæc res est quam inter naturæ arcana præcipue demirantur Clavius noster & Richomus, & olim admiratus est Tullius Tusculanæ i. sic exclamans: Quis sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis literarum notis terminauit?

Iam verò illud etiam quam mirum, literis visis & lectis nos mentem capere absentium quantocumque temporum & locorum interuallo? Hac namque unâ in re literæ superant quidquid signorum esse potest aut excogitari. Voces enim quæ mentem aliqui aperint maximè, non tamen nisi breuissimo tempore existunt, nec ad absentes longè pertingunt: neque ferè pronuntiari possunt, nisi ab adstante audiantur, quem sèpè nollemus audire. Imagines item, quæ coloribus ferè vitam rerum ipsam nobis oculos ponunt, non tamen interiora nobis indicare valent: imò absque literis effet, nec sciremus ferè qui iij effent quos nobis imagines proponunt: unde & nummorum imagines literis fuere

19
fuere circumscripta; ut ea nempe posteritati id
significarent, quod imagines proloqui non pos-
sent. Magna sanè literarum vis; ut ferè mi-
seratione digni sint Cabalistæ, qui ob hasce res,
ut scribit Franciscus Venetus, maiora etiam
mysteria inesse literis putarent, dicerentq; iis
contineri XXXII. semitas quibus Deus creauit
mundum. quod fabulatur Rabbi Abraham li-
bro Zepher Ietzira, hoc est, de Creatione.
Numquam tamen condonauerim Marco & Co-
larbaso hereticis, qui teste Tertulliano lib. De
prescript. docebant non posse veniri ad veri-
tatis cognitionem nisi per vim literarum Al-
phabetti Graci: quod Christus ipse vocasset se
Alpha & Omega. Digna Alphabetariorum
ferulis capita! aut literariis nominibus qualia
fecit Martialis: Alpha penulitorum & Beta
togatorum.

Sed ut de admirabilitate utilitatéque scriptoris semel omnia dicam, non alio utar argumento quam testimonii sapientum.

Ac primum inter Gracos D. Basilius ita in illius rei laudes excurrit, Epist. LV. ad Ambrosium: Magna, inquit, semper quidem & multa sunt Domini nostri dona, &c. vnum verò quod inter maxima reputari potest, hoc est, quod quām longissimè propter locorum distantiam sciuntis per literarum alloquium mutuò coalescere dedit. Largitus est autem

duplicem cognoscendi modum, unum per præsentem conuictum & congressum, alterum per consuetudinem literariam.

Theodoreetus quoque Cyrensis Orat. iv. De Prouidentiâ non absimiliter est locutus: Cum absentibus, inquit, versamur, & qui longissimè à nobis distant: & cum lingua taceat præcipuum sermonis instrumentum, eius loco inferuit manus calamo arrepto; quod agendum nobis cum amico, inscribit chartæ; & sermonis fit vehiculum non iam lingua, sed manus.

Diodorus Siculus verò libro xii. Bibliotheca ita copiosè différit de laudibus scriptionis, agens de legibus Charondæ: Cui tanta ingenij facultas suppetit, ut dignis laudibus literarum disciplinam institutionemque se prosequi posse confidat? quibus solis vitâ defuncti viuentibus commemorantur: tum quos longissima procul terrarum interualla separatos tenent, hi literarum sese mutuis velut internuntiis salutant, visunt, cum absentibus amicis tamquam præsenti consuetudine, mutuis colloquiis perfruuntur: tum ad bella, siue inter gentes quascumque, seu inter Reges sedanda, quid idoneum, quid magis accommodatum literarum munere posset excogitari? Fœderibus commendandis, pactis, conuentis, promissis, testes primi accersuntur, cete-

ceteraque omnia quibus seruandis summâ opus est fide, ipsis tutò commendantur; illæ commendata quæcumq; excipientes, æternâ integritate & inconcussâ fide custodiunt. Postremò sapientissimorum virorum sanctissimas sententias, oracula Deûm, Philosopherum inuenta, disciplinarum deniq; omnium præcepta ac monumenta humanarum diuinarumque rerum, solæ literarum ædes reposta conseruant, atque à vetustatis & temporis voracitate defensa veluti quadam diuinâ vi tuendo posteris ex ordine deinceps per succendentia sæcula demum æternitati commendant.

At inter Latinos Quintilianus lib. i. cap. vii. sub finem: Hic usus est literarum, ait, ut custodiant voces, & velut depositum reddant legentibus, itaque id exprimere debent quod dicturi sumus.

Plinius libro xiiii. cap. xi. Huius unius rei usu scimus maximè constare humanitatem vitæ, memoriam, ac hominum immortalitatem.

Tertullianus lib. De corona militis: Literas necessarias confitebor & commercij rebus, & nostris erga Deum studiis.

Cassiodorus libro x i. Variarum: Scripturâ humanorum actuum seruatur fidele testimonium.

Petrus Gregorius Tolosan. lib. x v i. *De Repub. cap. II.* Diuinum miraculum certè, ut ex x x i v. notis, & interdum apud aliquas nationes paucioribus, infinita vocabula, mentes diuersæ, contrariæ, actus omnium hominum & ipsæ cogitationes possint efficaciùs & perfectiùs quam ipsâ picturâ representari: fuitque scripturæ ad perpetuam rei memoriam; conseruat enim scriptura quæ hominis memoria non potest complecti.

Cælius Rhodiginus lib. i v. cap. III I. Quid illa scribendi maiestas, quæ tantarum rerum scientiam nobis comparat, vetustatem propagat, nil finit interire; & quod omnia conterit, tempus cogitur nostris manibus succumbere? Quid hoc magnificentius? quid æquè mirandum? id esse homini datum, in quod ne mortis quidem auida rapacitas ius vnum habeat?

Guilielmus Postellus *De literis Phænicum Prefatione ad Carolum Cardinalem Lotharingi*. Literis tamquam rei immortalitati proximæ hoc debemus, quod consulere alis possumus, ceterisque tam prudentiæ quam sapientiæ muneribus vti & posteritati prospicere.

Denique omnium argutissimè E R Y C I V S P V T E A N V S (ut ingeniosa semper venustaque est eius omnis oratio) *Oratione XIV.* De Palæstrâ Bonæ mentis, commendat scriptionis por-

portentum: Sed quos limites solertia humani patitur ingenij? Postquam primum siue naturæ siue industriæ miraculum euiluit, loqui; tentauit quisque etiam sine voce loqui. Linguæ orisq[ue] vices ad manum translatæ sunt, & sermonis picturam niueum papyri æquor exceptit. Parum erat, indicium animi ministerio formare vocis, nisi & absentes posteriæ audirent. Prorsus imperfectum linguæ ingenium mortales censuerunt, nisi & calami vsus accederet. Quām verò id arduum, loqui, etiam cùm non loqueris; imò quām laboriosum, nisi longâ exercitatione scriptionis ager subactus sit, is iudicet, qui æternitatis agere negotium confueuit. Stilus profectò nisi manum exarantis quotidie lassauerit, tabellamq[ue] literarum impleuerit fulcis, enitescere non potest. Scribendum est, vt scribas: & iugi exercitatione opus, vt fructum ingenij colligas. Ab agro nemo exspectat semina, sed exigit: minimum est, quòd seris. Sic arborem plantare, satis non est: rigare debes, putare debes, & pertinaci cultu, quidquid speras, vrgere.

Verissimè omnia, neque quidquam supra iustam laudem.

Vnum tamen alterumque video mihi contra scripturæ vtilitatem opponi posse. In primis, literarum ferè tot posse mala existere quot lingue,

gue, quam Iacobus appellat vniuersitatem ini-
quitatis, cap. 111. eaq. re Thamum Aegypti
Regem noluisse vt Theutus literariam artem in-
ueheret una cum Geometriâ, Arithmeticâ &
Astrologiâ, quemadmodum refert Celsus li-
bro xxi. cap. xv. ex Platone. Imò gentes
quasdā, vt narrat Sabellicus Enneadum Tom. I.
penitus scriptionis vſu abstinuisse. Et literas à
Licinio Imperatore vocatas esse virus, & pu-
blicam pestem, vt de eo prodidit S. Aurelius
Victor. Denique videri etiam memoriae alla-
tum esse ingens desidia periculum ansamque
otiandi, quando literis chartisque committi-
mus que memoriae eramus mandaturi; vt non
iniuriâ admonuerit Plato in Phaedro: Literas
debere esse non memoriae, sed admonitio-
nis medicamina.

Ad hæc omnia ita respondebo, vt priùs de
singulis dicam quid sit opinandum. Fateor igit-
ur, posse literarum maxima esse damna & in-
commoda, si quis iis abutatur; adeoq; id esse no-
bis à maioribus argutè indicatum fabellâ illâ
Segetis Cadmeæ, è quâ effloruerunt subito acies
duæ gladiis hastisq; armatae, quæ mutuis fesci
vulnibus confecere. Cadmus enim cùm exi-
stimus fuerit literarum inuentor, & sexdecim
primum elementa tradidisse Græcis; hinc iacta-
tus est vulgo seminasse dentes serpentium, qui
sexdecim tantum habent omnino dentes; ex
quibus

quibus natæ tot pugna, quot modo ardere non
inter doctos, verū etiam inter Principes vide-
mus frequenter, propter literas aut libellos. Sed
quid? eōne dicemus exterminandas esse ex or-
be literas tot malorum & pugnarum causas?
Non profectō magis quām exsecandas homini-
bus linguis ob maledicentiam. Vites ebrieta-
tem attulere, non tamen exscindendæ, sed aqua-
iis propriis admoienda fuit, inquietabat ille; id
quod ego lubens Thamo Regi & Licinio Impe-
ratori Barbaris illis μιοργανα τις respondero,
in causā literarum.

Lasciuum aliquid scriptum est? agatur La-
cedemonum lege, qui Archilochi libros propter
obscenitatem condemnarunt. Hæreticum scri-
ptum est? agatur legibus Valentiniani & Va-
lentis de comburendis librīs hæreticorum: aga-
tur legibus Pontificum & Conciliorum, quibus
vetitum est sine Censurā libros excudere; & ma-
lo facilis medicina, neque amplius erunt literæ
virus aut publica pестis. Atque ita literarum pa-
trocinium egregiè suscepit Bibliander lib. De
ratione communi ling. cap. De stylo & pennā:
An non stylus acuminatus, inquit, pugionis
more menti suggestit, prouidendum esse ne
quis innocens appetatur stylo, ne stringatur
neu infigatur bonis ciuibus, sed adhibeatur
vt gladius auctoritati militis, qui ex imperio
Ducis in hostes stringitur ad tuendam Rem.

B 5 publi-

publicam? Proferatur igitur stylus, stringatur in perditos homines, & ad defensionem bonorum, &c. Neque verò Plato (qui, uti & Pythagoras & Cicero, literarum originem ad cœlestem naturam retulit) scriptionis usum contempsit, postquam tam præclaros posteritati scriptos libros reliquit: illud tantum voluit, ne memoriam facile segnescere sineremus, præsidia otiosarum chartarum; ne doctiores nos esse censeremus à maiori librorum copiâ, quam librorum rerumque in iis scriptarum scientiâ & memoriam.

Certum enim est, nullius omnino tantam esse memoriae amplitudinem, qui omnia ita posset tenere ut scripto complecti. Et ut tantam quis facultatem haberet, aliis tamen iisq; quam plurimis utilitatibus hominum inseruit scriptura, quibus facile tantillum labefactande memoriae discriminem posset compensari. Quænam enim sine literis essent significandorum secretorum præsidia seu bello seu pace? Quæ commercia exterrorum, aut amicorum absentium consuetudo? Quænam essent mercimoniorum commeationes? quæ urbium, prouinciarum, regnum societates? Quæ denique præteriorum temporum certa memoria? quæ spes nominis ad posteros propagandi per impressa vestigia virtutis?

Vixere fortes ante Agamemnona

Multi.

Multi. sed omnes illacrymabiles
 Vrgentur, ignotiisque longâ
 Nocte, carent quia Vate sacro.
 Paulum sepulta distat inertia
 Celata virtus. —
 Illud, illud, unius scriptionis beneficio polliceri
 potuit Flaccus: — non ego te meis
 Chartis inornatum fileri,
 Tótve tuos patiar labores
 Impunè, Lolli, carpere liuidas
 Obliuiiones.
 Scriptioni ergo illud debemus (quo uno Deum
 proximè imitamur) immortalitatem.
 Sed dicet aliquis; hoc tamen esse insigne scri-
 ptionis vitium, quod, quæ semel scripseris, si
 pœnitentia, ea abs te scripta esse negare non potes.
 & eam ob rem M. Antonium Oratorem nul-
 lam umquam orationem suam literis commen-
 dasse, ut si quid pœnitendum dixisset, id dixisse
 se posset facile inficiari. At ego contrà dico il-
 lud unum maximum esse scriptionis ornamen-
 tum ac bonum, quod si quæ dicere vis, sribas,
 non facile ea dicturus es quorum pœnitentia; eaq;
 gratiâ Augustum Cæsarem, ut de eo scribit Suetonius cap. LXXXIV. neque in Senatu, neque
 apud populum, neque apud milites locutum
 esse umquam, nisi meditatâ & compositâ
 oratione: sermones quoque cum singulis, at-
 que etiam cum Liuiâ suâ grauiores non nisi
 in

28 PRÆFATIO AD LECTOREM.

in scriptis & è libello habuisse. *Quo more legatos ferè ac iudices loqui solitos, ne exerrarent, scribunt Liuius, Tertullianus, & Cicero.*

Liuius lib. III. Decad. III. de Fabio Pictore.
Tertullianus Apologet. c. II. Cicero Philipp. X.
aliisque complures, quos laudat Ianus Gruterus
in *Notis ad Apocolocynth.* *Seneca.* Ostendunt
igitur hec omnia, nihil esse de summâ scribendi
utilitate admirabilitatēque ambigendum.

DE

DE PRIMA
 SCRIBENDI
 ORIGINE
 ET VNIVERSA
 REI LITERARIÆ
 ANTIQVITATE.

CAPVT I.

*Quid scribere? unde dictum? variae item cius-
 dem vocabuli significationes; & voces non-
 nullæ contrarium significantes.*

CRIBERE, est vocem aut vocis par-
 tes ob oculos ponere per literas. ita ferè
 Goropius Becanus libro 3. Hie-
 roglyphicōn. Etymologia vocis
 SCRIBO unde fluxerit, incertum.

Aut nomen est primigenium (ut
 sunt in quaque lingua plurima) aut fortè à Græ-
 corum γράφω ducit familiam; non enim abhorret
 omnino affinitas literarum, ut de γράφω fiat Scribo.
 Certè neque mirum esset, neque etiam inusitatum,
 mutari γ in sc, ε in i, ο in b; quo facto fecisti de
 γράφω Scribo. Ita enim potestate conueniunt hæ
 literæ ut facillimus sit earum traiectus: nam Latini
 olim

30. DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

olim non habuerunt G, vsq; ad Carbiliū tempora, auctore Plutarcho; eius verò loco vtebātur C, vnde dicebāt Secobrica, Cneius & Caius, pro Segobriga, Gneius & Gaius. Ab A item in I, frequentissimus transitus: vt patet in omnibus compositis verborum Taceo & Iacio. Similiter Φ Græcum, in B, mutant semper Macedones, vt scribit in Lexico suo Græco Arias Montanus: & Græcum ςμφω, Latini scribunt Ambo. His ita transumptis literis, de ςμφω habebis cribo; si S adieceris ad vehementiam, Scribo. Iam verò Græcorum ςμφω, Ioannes Auenarius Germanus in Lexico suo Hebræo Wittembergæ edito derit ab Hebræo קְרָב chataf, mutato ג in ק vt sit קְרָב charaf, vnde nullo negotio confeceris ςμφω. Igitur sic originem suam Scribo ducet à ςμφω; & rursus ςμφω קְרָב charaf, denique קְרָב à קְרָב chataf, quod significat Hebraicè scribo. quem Auenarij locum indicari mihi curauit R. Pater Cornelius à Lapide, meus nuper in sacræ Scripturæ prælectionibus Louanij Magister, vir Hebræarum rerum admodum peritus, & totius Scripturæ proditoris breuī Commentariis futurus immortalis. Non affirmo tamen hanc originem; sed pronuntio, Non liqueare: magis verò adducor vt credam, quām cum Goropio faciam, qui nimis argutè eius vocis natales arcessit à Cymbris.

Γράφω Græcorum, Scribo Latinorum, imò & קְרָב Hebraeorum, inquit lib. 11. Hieroglyph. sub finem, natales suos Cymbrico nostro sermoni acceptos ferre debent. Grab enim Cymbris omnem fossam significat. Voci Grab ordine literarum & significatione contrarium est Barg, quod montem notat. Nos iam Graf pro Grab dicimus,

mus, mutato *B* in *F*. Ab hoc posteriore Graf, quod significat fodiō, Græci rei nuerunt ρεάφω, mutato *F* in *Φ*, vt vis literæ postulabat, vnde grammata pro literis, &c. Iam Latino-rum Scribo manauit à Germanorum Scrib, quod Belgæ dicunt Scrib, cuius verbi ratio petenda est à Scrab, & huius rursus à Crab, quod idem est ac frico, &c. Qui verò tantum vi fricat, vt ductus sui signū impressum relinquat, is Scrabben dicitur, sibilo vehementiam addente. Hinc denique venit Scrib Germanicum, & Scrb Belgicum vocali longâ quod lineam designat. Hebraorum autem בְּחָתָף chataf quo scribere designant, longius ab origine recessit, &c. בְּחָתָף enim à Boeck-teken (quod est librum signare seu scribere) deriuari non dubito, solo *N* rejecto, & verbo præpostere pronuntiato.

Ingeniosa quidem Goropij diuinatio, sed quam plures, scio, ridebunt quād veram esse credent. Nos potius existimemus vocem esse de Aborigi-num genere, quando apud nullam gentem certa exstant eius familiae vestigia; vel certè, quod vero videtur esse proximum, à ρεάφω & בְּחָתָף chataf deducamus. Sed hoc iam agamus, quibus præterea rebus significandis sit imposita vox Scribo:ne qui forte sāpē aliās legerint, multa solita esse scribi, sed non tamen literis scribi, existiment declinatio-ne laboris aut obscuritatis, præcipua quæque scrip-tionis mysteria à me esse præterita, qui persequi omnia pro libri huius instituto debebam.

Igitur, *fata scribere & fata scribunda aduocare*, est de recens nati infantis felicitate benè ominari; id quod fiebat die Lustrico seu Nominalium, vt Ter-tullianus loquitur. vide Scalig. ad illa Ausonij verba: *Dictasti fatis verba notanda meis.* lib. 11. Obseruat. cap. xxii.

Dicam

Dicam scribere, est nomen alicuius pro instituen-
dâ accusatione ad Iudicem deferre. Cic. Verr. iv.

Seruo libertatem scribere, est dare. Quintil. decla-
mat. 380. & alibi Vlpianus

Tutorem scribere, est constituere. Cic. pro Cluent.

Scribere pro pingere apud Plin. lib. xxxv. cap. x.

Scriptis Apollinem, &c.

Scribere digitis, est nutibus loqui. Ouidius:

— in digitis litera nulla fuit.

Ennius de quadam impudicâ: *elis dat digito literas*.
quod Salomon dixit Proverb. vi. *Annuit oculo, te-
rit pede, digito loquitur.*

Scribere pro arare apud Ennodium in Paneg.

Cum benè molitos incurui dente ligonis

Scribit agros. —

Alibi: *Nisi edomitam terram ter quaterq; agricolaे ligo-
nibus scripserint*. Item Sidonius Apollin. carm. xi.
ver. 412. — in descriptosq; per agros

Fragrat odor. —

Scripturarius ager, pro quo depascendo, *Scriptu-
ra*, hoc est, certum vectigal soluitur publicano.

Conscribere est colligere seu adlegere; hinc *Pa-
tres conscripti*. est & yibicibus verberum notare:
Plautus P̄seudolo: *Styli me totum usque vltmeis con-
scriptito.*

Subscribere est post accusatorem secundo aut ter-
tio loco dicere contra reum: vnde *subscriptores*. vi-
de Budæum Annot. poster. in Pandectas, & Sigon.
de Iudic. lib. 11. cap. x.

Prescribere, longâ annorum consuetudine ius
acquirere; apud Iureconsultos.

Hæc pauca, sed ferè præcipua scribendi voca-
bula sufficerit explicasse; quæ alienæ significatio-
nis

nis quadam veluti præscriptione irreperant in ius aliorum verborum: sed & ab aliis vocabulis verbum ipsum Scribo, veluti talionis lege inuicem fundo suo subinde depulsum est non inscitâ Metaphoræ tralatione. Ita *Pingere* pro *Scribere* posuit Martial. lib. ix. Epig. xiv.

Nomen Acidaliâ meruit quod arundine pingi.

Arare & exarare. Isid. ex Atta Satyr.

Mucronéque aremus osseos.

in ceratâ nempe tabellâ. Ouid. i i i. de Ponto:

Ad fratrem scriptas exarat illa notas.

Effodere. Petron. Satyr. *Verba atroci stylo effoderent.*

Sulcare. Ennôd.

Otia Niliacis non passus carmina biblis

Sulcaui.

Illudere. Horatius lib. i. Sat. iv.

— *Si quid datur otI*

Illudo chartis.

Illinere. Idem ibidem:

Et quodcumque semel chartis illeuerit. —

Ducere. Ouid. i. Trist. Eleg. x.

— *tamen ipse trementi*

Carmina ducebam qualiacumque manu.

Lineare. Marcianus Capella lib. i i i. Literarum
formas lineare.

Iam contrariū quæ voces significauerint, viden-
dū est, nā & cæ ad scribendi argumentū pertinēt.

Liturare apud Sidonium est epist. ix. lib. vi i i.

Liturâ coercere apud Flaccum epist. ad Pisones:

— *Carmen reprehendite, quod non*

Multa dies & multa litura coercuit.

Vnde vrbannissimus ille iocus de liturâ in Ver-
rem Actione i. Videtis extremam partem nominis; cau-
dam

C
dam

dam illam Verris, tamquā in luto demersam esse in liturā?

In spongiam incumbere. De suā Aiace, deletā scilicet, dixit Augustus Cæsar apud Suetonium capite lxxxv. Scribentibus enim, ad castiganda scripta, semper spongia erat ad manum; quam totam atramento imbuebant, ut ita literas liturā nigrā inducerent: quod Ausonius expressit carmine ad Theonem:

Aut cunctis pariter versibus oblinat

Fuluam lacticolor spongia sapiam.

Vnde est illud Martialis Epigr. x. lib. i. v.

— *instructum comitet pumice librum*

Spongia; muneribus conuenit illa meis.

Non possunt multæ nostros, Faußine, litura

Emendare iocos; vna litura potest.

E quibus locis appetet, talem fuisse spongię vsum, non ita multis obleruatum. Alioqui spongiam solā sine atramento deleri poterant literæ ē pugillariis & gypso, ut hodieque facimus adspersā saliuā; de quo ita Varro:

Sin displacebit tam tibi latum mare,

Tantum parato spongiam deletilem.

Adnotauit autem Cuiacius, ab optimis quibusque scriptoribus pro delere dictum esse spongiam effingere. ita Cicero pro Sestio: *Spongiam sanguinem effingi.* Catō: *Fiscinas spongiam effingat.* Apuleius i. *Vulnus spongiam effingens.* Liuius lib. xxxix. *In domo spongias effingi solent.* Hæc ille lib. xiiii. Obseru. cap. xiiii.

Delere. Cicero pro Cluent. *Digito legata delerunt.* ē cerā vel ē chartā, opinor, deletitiā, qualis est flaua illa nostrorum pugillarium; nam digito alioqui deleri nequissent. Spongiam enim deletili (ut Varro eam vocat) fulci cerei obduci non possunt; sed tantum literæ vel cretā, vel atramento, vel carbonē,

ne, vel rubricâ, aut etiam stylo in chartâ deletitiâ ductæ; vt patet ex illo Augusti responso, dicentis, suam Aiacem incubuisse in spongiam, hoc est deletili spongia deletam.

Stylum vertere. Horat. Sat. x. lib. 1.

*Sepè stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus.* —

Cicero 11. Verrinâ: *Verit stylum in tabulis suis.* Di-
uus Hieronymus epist. ad Domnionem: *Stultus ego
qui meliorem stylipartem eam legerim quæ deleret, quam
quæ scriberet.*

Abolere peremptoriis rubricis. Sidonius Apollina-
ris libro VIII.

Cancelare. Transuersariis lineis sicut cancellis
inducere, inquit Nebrisensis. Vnde fortè Canc-
cellarius dictus, quod responsa & rescripta Prin-
cipum malè scripta cancellet.

Inducere. Cicero lib. 1. ad Att. epist. xv. lib. xii.
epist. xi. lib. xiii. epist. cc LXXII. vide Foren-
sia Budæi.

Expungere. Plautus Cistellar.

— *vt expungatur nomen ne quid debeam.*

Ita, milites expundi; &, stipendiis militem expungere,
apud Paul. lib. penult. De re militari, est militem
aere diruere.

Dispungere. Seneca lib. 1 v. Benef. cap. xxxi.
Apud me iste expensorum acceptorumque rationes dispu-
gentur. Hic finem facio; & copiam dispungendi,
si fui longior.

CAPUT II.

Quid Literæ, & unde dictæ?

QUONIAM suprà diximus scriptionem omnem fieri per literas, hic fuit ante alia de iis agendum. Igitur literas definit Isidorus libro 1. cap. 111. *Indices rerum, signa verborum.* Gregorius Tolosas lib. xvi. *Syntax.* cap. 111. *signa pronuntiationis.* melius sanè quàm Scaliger lib. 1. De causs. ling. Lat. cap. v. qui eas vocat *minimam partem dictio-* nis. melius quàm Goropius lib. 111. Hermath. qui cum veteribus quibusdam contra Scaligerum, appellat eas *minimam partem vocis.* Neque enim literæ seu scriptæ seu non scriptæ, possunt partes esse vocis aut dictiois quà vox aut dictio est, nisi quà scripta vox aut dictio est; quando omnis vox aut dictio, quà tales sunt, soni sunt: litera autem quà litera est, obiectum visus est (neque enim litera auditur, sed sonus literæ pronuntiatæ; neque quamdiu scripta nō est, litera est:) ecquì igitur res visibilis pars erit soni? Rectè ergo literæ signa pronuntiationis: etiamsi enim pronuntiatio in sono consistat, potest tamen eius signum aliquod sub visum cadere. Sic Hebræi literas **תַּוְתִּיָּה** Othioth, id est, signa, vocant, inquit Greg. Tolosas lib. xvi. c. 111. De arte mirab. Sed propriè ea vox significat signa signorum; id quod clariùs literarum indicat naturam: sunt enim literæ signa vocum, voces autem signa rerum; sunt ergo literæ, signa signorum. Atque hinc confirmatur Isidori sententia definientis literas esse *indices rerum, signa verborum.* primò enim literæ signa sunt vocum, deinde

deinde signa rerum per voces. Loquor de literis non hieroglyphicis: quarum nonnullæ signa sunt vocum simul & rerum; plurimæ autem signa tantum ipsarum rerum, ut appareat in Notis hieroglyphicis Astronomorum & Arithmeticorum. Certè non possunt mihi probari quorundam veterum Grammaticorum, ut Prisciani, Diomedis & Marij Victorini opiniones, qui literam definiunt vocem aut minimam partem vocis. Illud autem miror præcipuè, neque illos ipsos sibi satis constitisse in literâ definiendâ; nam Diomedes libro 11. & Priscianus lib. 1. dicunt *rim ipsam seu potestatem vocari elementum; literam autem esse figuram tantum illius potestatis; ex Scauro, qui literam appellat vocis quæ scribi potest figuram.* quomodo igitur litera erit vox, aut vocis pars, si est ipsius elementi nota quedam & *imago*, ut loquitur Priscianus. Sic Græci σημεῖα, σηματα, id est signa, teste Herodoto; item τύποι, id est formas: χαραγμέναις, χαράγματα, id est, sculpturas: propriissimè verò χάρματα vocant, id est lineaturas, quia χαρματις, hoc est, lineis constat. Sic denique Latini, inquit Scaliger loco citato, *quia literæ omnes lineis constant, à lineando, eas primùm dixeré lineaturas, deinde literas.* In quam sententiam pridem etiam scripsit Bibliander in Commentar. literarum: *Denominantur literæ, inquit, à lino, vnde linea & lineamentum etiam dicitur.* Vera, nisi fallor, Bibiliandri & Scaligeri sententia; nam & Marcianus confirmat libro 111. vbi sic loqui facit Grammaticam: *Mibi attributum literarum formas lineare.* Oculi ergo obiectum sunt literæ, sicut & omnes linea, non aurium; quare pars vocis aut dictioonis, hoc est soni, quì erunt? Hinc apparent etiam Prisciani er-

38 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

ror, qui literas à litoris, quoddelerentur, deriuat: prius enim facte quam deletae, inquit Scaliger. sed occupat his verbis Scaligerum Goropius: *Benè fortassis, nisi mortales quoque homines vocarentur.* At meo quidem iudicio frustra est illa Goropij similitudo, neque Scaligeri ratiocinationem infringit: non enim recte homines vocarentur mortui, ut mortales vocantur. Sic literæ sanæ, non recte litoræ, et si forte possent liturabiles dici. Insurgit denuò Goropius: *Litura non solum deletionem, sed etiam teclorum seu incrustationem significat apud Columellam; ab hac liturâ, litera dici videtur; cum nempe tabulis primum cera illinebatur ad scribendum; qua cera in st. ar crustæ alicuius seu litura erat, quando tabulis erat allata.* Abit in hanc sententiam cum Goropio Neapolitanus A porta lib. De not. furt. cap. xii. Ego tamen abeo in alia omnia: nam quia si à liturâ tali litera dicta est, quomodo igitur literam primâ syllabâ omnes Poëtæ producunt, lituram primâ syllabâ corripiunt? *Bella res,* inquit Goropius, *quasi non omnes veteres duplii litteram scriberent, non autem litteram, ut in Orthographiâ suâ adnotauit Manutius.* Tamen Goropi, plurima veterum exempla faciunt, ut Manutio vix credam; & certè ratio facit; quia non scribitur *littura*, vnde tamen vis ita scribi *litteram*. Denique cur non credam, literas apud Latinos dictas esse à lineâ; quando Græci à γραμμῃ, id est linea, eas appellant γραμματα? quando tu ipse Goropius, lib. secundo Hieroglyphicō sub finem; verbum *Scribo* deriuas à Cymbricâ voce *Screff*; quæ lineam notat, ut ipse interpretaris? Fateor tamen, ingeniosum est tuum de literæ etymologiâ commentum; adeoque dignum visum quod huic loco

loco intexerem, ne quid de literæ etymo desiderari posset: Let membrum significat: quæ vox à delicatiōribus Lit effertur. apud Cymmerios, Em, vocem notat. unde Aesem, halitus, qui est esca vocis, Aes-em. Ter, vel Der, articulus est. quamobrem Let-ter-em notabit, membrum ipsius vocis. Sed quia Let dicimus & Lit; ex litterem, Latinus se it litteram; quæ nobis iam breuitatis causâ, in singulari est letter, in plurali letteren. Non abnuo, vt aliud quis Goropio hoc credit; sed vereor id esse vnum de paradoxis illis de quibus ipsem Goropius dicit initio libri 111. Hieroglyphicōn, Audiuisse se frequenter à viris Latinae, Græcae, Hebraicae lingue peritissimis, dogmata sua plurima rationibus niti admodum firmis, & talibus vt eas vel reiucere vel frangere nequeant; sed tamen adduci non posse vt ea probent aut vera esse fateantur.

Iam verò nec probare possum Isidori & Seruij opinionem, qui literam quasi legiteram appellant, quod legentibus præbeat iter, aut legendo iteretur. Multo verò minus stomacho meo facit frigidū illud Marij Victorini figmentū: *Quidam dixerunt litterā, quia leuat vi iteretur, id est, delectat iterū vt scribatur.* Illud autem omnino certum habeo, literas esse elementa dictas, vt Iul. Scaliger & Tolosas docent, quod ex illis componantur dictiones, sicut ex his corpora mista: quod affirmant item Priscianus & Tertullianus lib. v. contrā Marcionem. clarissime autem his versibus Lucretius docuit libro 11.

De rebus naturalibus:

Quin etiam pañim nostris in versibus ipsis

Multa elementa vides, multis communia verbis,

Cum tamen inter se versus & verba, necesse est

Confiteare alia ex aliis constare elementis.

Vnde admiror Diomedem Grammaticum, qui ita literam diuidit ab elemento, vt litera sit id quod scribitur, elementum autem vis ipsa & potestas literæ.

C A P V T I I I.

*Quæ literæ, à quibus, & quando
scriptio innenta.*

Non alia res est, in quâ plures magisq[ue] pugnantes sententiæ reperiantur, atque hæc tractatio de primâ literarum & scriptionis origine. video dissipatū Penthei corpus. Quod verò hūic disputationi tenebras densissimas adfert, est ipsa scriptorum nimia multitudo. Vnde profectum, vt neoterici maximè in tam diuersas sententias discellérint, non animaduertentes scilicet Gentium totarum & Regionum nomina fuisse interuallis temporum mutata, in quibus repertæ & excogitata primùm literæ; & easdem Regiones ac Gentes diuersis nōminibus apud veteres appellatas subinde fuisse; imò & literas mutatas à quibusdam, seruatam tamen sartam testam linguam; vt de Hebræis nemo ambiguum habere potest. Et verò ab aliis retentas literas, mutatum loquendi genus; vt certum est de Italib[us] & Hispanis, de Gallis, Belgis, Germanis, & Anglis. Hinc enim usu venit, vt qui nescierint, Hebraeos exempli gratiâ ante tempora Noë usque ad Adamum fuisse gentem sine nomine Hebræorum; pòst verò eamdem vel ab Heber filio Sale, vel ab habitatione trans, seu **רֵבֶר** beber, flumen, Hebræam esse dictam: deinde à temporibus Iacob eamdem appellatam esse Israëliticam; deni-

denique vocatam Iudaicam: subinde verò ab Aſſyriâ in quâ habitauit, Aſſyrios; à Phœnicia, quam coluerūt, Phœnices; ſicut Chananæos, Ara-mæos & Syros: hinc inquam faētum ut inter ſe adeò digladiati ſint, non obſeruantes tamen ſe rixari de nomine, conuenire de loco & gente.

Vult enim Philo literas ab Abrahamo primū inuentas: Iofephus Iudaicus, & ex eo Polydor. Virgilius, Opmerius, Gregor. Tolofas, Ludouicus Viues, Ioannes Annus Beroſi interpres, excogitatas eas eſſe ab Enoch filio Seth, diu ante tempora Abrahami; Bibliander, ab Adamo; Eupolemus, Eusebius, Clemens Rom. Cornelius Agrippa, Crinitus, Textor, Giraldus, à Moysè; Clemens & Cyrillus Alexandrini, Herodotus, Pompon. Melia, Herodianus, Rufus, Festus, Zopyrion, Phortunus, Plinius, Lucanus, Iofephus Scaliger, à Phœnicibus; D. Cyprianus, à Saturno; Tacitus, ab Aegyptiis; nonnulli in Bibliothecâ Diodori, ab Aethiopibus: alij ab aliis, vſque ad nauſeam. Igitur ne deinceps in hiſce Cymmeriis tenebris errabundi vagemur, hoc primū ſtatuendum eſt; Primam gentem illam quæ ab Adamo per filium eius Seth, per Noë, per Heber, per Abraham deinde deſcendit ad Iſraēlitas, ſeu posteros Iacob, primā aetate, quæ fuit inter Adamum & Noë, nullum certum habuiffle gentis nomen, ſed toto orbe fuiffè diſpersam aliisque permiftam, vnoque cum Caini posteris idiomate vſam: *Erat terra labij vnius & ſermonum eorumdem*, inquit Scriptura Gen. xi. capite. Poſt Noë item vſque ad Heber. LXVI I. annis à diluicio; vel tantum vſque ad habitationem Araphaxat vltra flumen, eadem gens adhuc anonyma

C 5 fuit.

fuit, sed postea, vel ab **הָבֵר** heber, quod trans significat; vel ab Heber filio Sale, vocata est Hebræa: quod vnum nomen retinuit, donec Iacob vocatus est Israël; ac tum cœpit præterea vocari Israëliticus populus. Eadem autem gens à posterris Scriptoribus vocata est Assyrij, Syri, Phœnicces, Aramæi & Iudæi, ob loca quæ inhabitauit, ut scribunt Guilielmus Postellus ad Cardinalem Carolum, Ioan. Annus in Not. Berosi, Sigon. de Repub. Hebr. lib. 1. cap. 1. Polydorus Virgil. libro 1. cap. vi. Bibliander De ratione linguarum, Iosephus Scalig. in Notat. Eusebij, in posthumâ item epistolâ quadam ad Christoph. Puteanum, & in Explicat. nummi cuiusdam Constantini, vbi sic ait: *Chananeis, id est, Phœnicibus, tempore Abrahami lingua Hebraica fuit in vsu.*

Hæc porrò gens Hebræa sola retinuit proprium idioma (quo anteà omnes omnino homines fuerant locuti, Adam, Sem, Noë, eorumque posteri) post Babylonicam confusionem, inquit Sigonius loco citato, Opmerius, Viues, & complures alij, de quibus pòst. Mutauit autem literas, auctore Hieronymo, cum iis quas hodie ab Esdrâ habemus, ut scribunt præterea plurimi. Ex enim fuere veteres, quas posteà adferam Adamo adsignatas in Bibliothecâ Vaticanâ, immò iis fortè priores sunt illæ decem quas Irenæus vocat Sacerdotales.

His constitutis, arbitror omnino certum esse, primas literas fuisse Hebraicas: nam prima lingua fuit Hebraica, ut constat ex nominibus primis *Adam & Eva*. Omnes autem ferè gentes, ait Ammonius Philosophus à Giraldo laudatus, quemadmodum propriâ sibi voce, ita singularibus ac propriis quoque

vſa

vsæ literis; neque literarum figuræ antè cœperunt esse diuersæ, quām diuersitas idiomatum nata est in confusione Babel. Numquam enim vnius aliquius linguae aut gentis literas legimus fuisse diuersas; nisi fortè capitales seu initiales, medias & finales, vt apud Arabes; vel solas initiales & finales, vt apud Hebreos; vel solas capitales, vt apud Latinos: aut certè quando gens aliqua in alterius venit potestatem; à quā cum legibus etiam literas acciperet.

Atque vt auctoritatibus Scriptorum eam opinionem confirmem: est in primis Plinij hæc sententia lib. VII. cap. LVI. ita loquentis: *Literas arbitror semper fuisse Assyrias*; id est Hebreas, vt ego interpretor, quia Assyria ab Hebreis primùm habitata fuit, vt nemo ignorat, etiam secundâ ætate, à Noë vsque ad Abramum; & antè item quām ipsis Hebrei vocabantur, à primis hominibus primâ ætate, qui omnes Hebraicè loquebantur.

Deinde est eorum omnium sententia, qui, vt idem Plinius scribit: *Literas apud Syros repertas volunt, & apud Phœnices*. Syria enim, vt ex Plinio notauit Polydorus lib. I. cap. VI. dicta fuit & Assyria, & Phœnicia, & Palæstina, & Iudea, & Babylonia. Verba Plinij lib. V. cap. XI. sunt huiusmodi: *Syria quondam terrarum maxima & plurimis distincta nominibus*: namque Palestina vocabatur, quā contingit Arabes, & Iudea, & Cœle, dein Phœnicie, &c. ac magis etiam meridiana, Babylonia; & ultra Armeniam, Adiabene, Assyria antè dicta. Cum Plinio stat Xenophon libello de Æquiuocis; capite de Æquiuoco Proteos; his verbis: *Tota regio quæ est à Sydone ad Iamineum portum cùm antè Assyria diceretur, ē Phœnicie nomen*

44 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

nomen accepit, &c. In quæ verba ita commentatur Ioan. Annius: *Nini proprium nomen Assyrus; is subegit Asiam totam & Africam usque ad Libycæ terminos; binc omnes illæ regiones à victore dictæ Assyria; sicut postmodum inferior hæc regio, à Syro victore, dicta Syria.* Eusebius autem & in Notis suis Scaliger dicit Syros degenerasse ex Chananæis seu Phœnicibus, qui omnes loquebantur Hebraicè. Idem obseruat Postellus ad Carolum Cardinalem, Phœnices eosdem esse qui dicebantur Hebræi, esseque easdem Phœnicum & Hebræorum literas.

Est item eorum (qui plurimi sunt) sententias, qui nempe literas primas faciunt esse Phœnicias, hoc est Hebraicas, seu Chananæas, ut deinceps interpretabimur cum Theod. Bibliandro De origine literarum, & cum Ioan. Annio interprete Berossi, qui in Berossi Præfatione easdem facit literas Chaldaæas, Phœnicias, & Assyrias. ij autem fere sunt: Timo Syllographus apud Sextum Pyrrhonium: *Φοινικαὶ σηματα Καδμοῦ.*

Lucanus:

*Phœnices primi (sama si credimus) aufi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.*
Plinius lib. v. cap. xii. *Ipſa gens Phœnicum in gloria
magnâ est literarum inuentionis.* Clemens Alexandrinus lib. i. Stromat. *Cadmus erat Phœnix qui fuit
Gracis literarum inuentor, ut ait Euphorus: alij autem di-
cunt Phœnices & Syros primos excogitasse literas.* Nec
absimiliter sentit Cyrillus Alexandrinus lib. vii.
contra Julianum Apostatam. Laurentius Valla ad
lib. Tusc. Ciceronis, laudat eius sententiarum testes,
Herodotum, Herodianum, Tacitum, Rufum, Fe-
stum. Gyraldus Dialog. i. De Poët. adfert præ-
terea

terea Pompon. Melam, Zopyrionem, Phornutum, Suidam; ipseque mox addit: *Sunt inter Auctores qui Phœnicias & Hebreas easdem penè fuisse literas tradunt, atque ab Hebreis Phœnicas accepisse; non ab Aegyptiis, vt Tacitus credidisse videtur; quæ vera est opinio.* Theodorus Bibliander lib. De rat. ling. cap. De orig. literarum: *Plutarchus Phœnicibus, vt plerique alij, adscribiu hoc inuentum. Phœnices autem Hebreos intelligere videtur. Cùm enim questio mota esset cur Alpha primum locum obtineret inter literas; respondet, Quia Alpha bouem significat Phœnicibus, quem ipsi primum estimant inter res necessarias: Aluph autem bouem significat apud Hebreos. ergo iidem sunt Phœnices & Hebrei.* Guilielmus Postellus de Phœnicum literis Præfat. ad Carolum Cardinalem Lotharingiæ; & cap. De prisco Phœnicum charactere: *Gracos habuisse usum literarū ab Hebreis, qui iidem sunt Phœnices, Eusebius ex nominum ratione testatur. Sed more Chaldaico, addito ferè ubiis ad vocabulifinem elementō A, vocabula protulerunt; verbi gratiā, Alfa pro Alef, Beta pro Beth, Gamma pro Gamel seu Gimel, Delta pro Dalet. Deniq; Iosephus Scaliger epistolā postumā ad Christophorum Puteanum, & in Explic. nūmi Constant. Ex numis natis inquit, quæ quotidie effodiuntur in partibus Tyri & Sidonis, in quibus characteres illi (Phœnicij) extant sine ullā mutatione; nam lingua Hebraica est quæ in usu fuit Chananeis, hoc est Phœnicibus, tempore Abrahami. In Notis item Eusebii circa annum orbis conditi M. DC. XV 11. Phœnicis olim omnes & Chananei & Hebrei usi sunt, adhucq; Samaritani utuntur; neque alia in usu fuerunt à temporibus Moysis, usq; ad excidium templi.*

Sed ne longum faciam, adferendo auctoriates non omnino clarissimas; clarissimis verbis

bis eamdem sententiam tradidere, Ioannes Annius, initio libri primi Not. Beroſi: *Quod, inquit, ab Adamo cœperint literæ & disciplina infusa, non est ex fide tantum, sed etiam historiâ Gentilium, & traditione Chaldeorum, qui se Astronomiam & literas habuissent ante Alexandri monarchiam, tribus millibus & DCXXXIV. annis afferunt. Erant igitur in vsu literæ & ars fusilis, mille annis ante inundationem. Porro viuente Adamo & agente annum DCXXII. natus est Enoch Genes. v. Quare conjectura est & firmum argumentum, eundem Enoch ab ipso at quo suo primo Adamo suscepisse literas. Item Petrus Gregorius Tolosas lib. x. Reipub. cap. 1. his verbis: *Constat antiquissinam esse literarum inventionem, eamque traxisse originem primam & characteres ab Hebreis, non à Chaldeis vel Græcis. Paulò verò superius: Ab Hebraicis characteribus aliarum linguarum & nationum characteres efformati & tracti videntur; paulum pro more, & antiquitate, & vsu variati, & à rectitudine in aliam delineationem vel imperitiâ scribentium vel alio casu declinantes. Item sub finem: Fuere tamen aliae gentes, quæ vel alias addiderunt, vel alias figuræ adiunuerunt ex consensu receptas. Theodorus Bibliander Commentario De literis, cap. De Grammaticâ & literis: Primus homo, inquit, & Patriarcha totius humani generis literas diuinâ inductione reperit. Polydorus Virgilius lib. 1. cap. vi. Reperimus ante diluvium Noë apud eos omnino usum fuisse literarum. Iosephus enim in 1. Antiq. cap. IV. tradit filios Seth (qui fuit filius Adæ) in duabus columnis disciplinam cœlestium rerum à se primo inuentam conscripisse. quo appetat iam tum literas fuisse; quas, fieri potuit, vi aquarum deletas Moysen dein adiunuisse, &c. quapropter rectius, mē à quidem sententiâ, Philo primam literarum inventionē tribuit Abrahamo qui Moyse an-**

se antiquior est. Nisi hoc sit potius filii Seth attribuendum, qui ipsum etiam Abrahamum multis annis praecesserunt. Angelus Roccha à Camerino Commentariis in Biblioth. Vatic. In Bibliothecā Vaticānā è regione prime columnæ parastaticæ à tergo introitus Bibliothecæ pictus est Adam, &c. Supra huius caput literæ Hebraicæ antiquæ leguntur: ad eiusdem pedes inscriptio Latina in hanc legitur verborum formam: Adam diuinitus edocitus primus scientiarum & literarum inuentor. Ratio autem ipsa persuadet, Adamum, &c. characteres alii premonstrasse, &c.

Vero simillima, vt ego quidem censeo, Polydori, Bibliandri, Tolosatis, Annij, & Angeli sententia; quam tenuerunt præterea Ludouicus Viues in cap. x x i x. lib. xvi i i. De ciuit. Ioannes Tzetzes Chiliad. x i. Opmerius Chro- nici sui fol. xvi. Neque aliud, opinor, dicere voluit Plinius, cùm scripsit lib. vii. cap. lvi. Aeternum sibi videri esse literarum vsum. & ex Platonis Ty- mæo Iustinus Martyr, apud Aegyptios multorum an- norum millium vsum literarum fuisse proditum; quām nempe ab omni hominum memoriâ, etiam initio conditi orbis vsum fuisse literarum. Benè ergo ait Opmerius loco citato, Non Esdras primas inue- nisse literas, vt Hieronymus putauit Præfat. in lib. Regum, & Agrippa lib. i i. Occulta Philosoph. sed ab eo potius (postquam patriis sedibus fuerant de'pulse) iure quasi post- limini vindicatas & Iudeis restitutas, vt scripsit Augu- stinus lib. xviii. De ciu. cap. xxxix. in hæc ver- ba: Non est credendum quod nonnulli arbitrantur, &c. Hebreas literas solum à lege cœpisse, que data est per Moy- sen, sed potius per illam successionem Patrum, memoriam lingam cum suis literis custoditam; nam Moses in populo Dei constituit qui docendis literis præsenterent, priusquam di- uine

uinae Legis syllas literas noscent : hos appellat Scriptura, Grammaton isagogos. Similia sunt Augustini verba Quæst. LXIX. Exodi, disputantis qui sunt $\chi\alpha\mu\mu\alpha\tau\omega$ $\epsilon\iota\sigma\alpha\gamma\omega\epsilon\iota\sigma$. Hic sanè significatur quid ante Legem datam habuerint Hebræi literas, &c. Nonnullis enim videtur à primis hominibus eas cœpisse, & perductas esse ad Noë, atque inde ad parentes Abrahæ, & inde ad populum Israël. Omnino autem clara sunt Suidæ verba, voce Adam : Adam, inquit, primus homo Dei manu efficitus, &c. Huius sunt artes & literæ, huius scientie rationales, & non astrictæ legibus rationis; huius, prophetie, sacri ritus, purgationes, leges scriptæ pariter & non scriptæ; huius denique sunt omnia inuenta & discipline, & quacumque ad vitam atque coniunctum utilia sunt & necessaria. Et certè credibilis omnino est illa Opmerij aliorumque coniectura ; nam eodem prorsus modo Diodorus Siculus demonstrat errasse Græcos in laudando Cadmo, vt primo Græcarum literarum auctore, qui tantum fuit earum instaurator, postquam Græcæ literæ omnes ingenti diluuiione fuissent extinctæ. Adeoque simili errore narrat Ludouicus Viues lapsos esse Eupoleum, Artapanum, aliasque profanos scriptores, qui Moysen de Hebraicarum literarum vindice, fecerunt etiam primum auctorem. & Guilielmus Postellus De literis Phœnicum, ad Carolum Cardinalem scribit, singulas ferè gentes (vt homines semper ambitionis sunt) sibi inuentarum literarum gloriam vindicasse; Arabes autem, vt id posteris persuaderent, literarum suarum (quas ab Hebreis habuere) nomen, figuram & ordinem ferè conturbasse, ne internosci possent, aut similitudinem cum iis habere viderentur. Igitur rationibus & testibus nunc

videor

videor satis probasse, primas literas fuisse Hebraicas, primamque scribendi artem ab Hebreis esse inuentam, auctore Setho, vel eius patre Adamo. Quamquam illud verissimum est, non adeò frequentem fuisse primis illis temporibus literarum usum; cùm quòd paucis adhuc essent notæ, vt fieri amat primis ferè rerum omnium exordiis; tum quòd rara essent studiorum negotiorumque commercia: vnde Chaldaei, Pythagoréi item ac Druidæ, pleraque mysteria sua ~~ay~~ ~~ay~~ per manus propagabant ad posteros, vt annotauit Iulius Scaliger lib. 1. Poët. cap. 11. quod Latinos etiam initio fecisse narrat ita Lilius lib. vi. *Tum quòd rare & parue per ea tempora literæ fuere; vna custodia fidelis rerum gestarum, memoria.*

Iam illud videndum, ad quos primūm ab Hebreis literæ velut in colonias deduētæ sunt; quibus item auctoriibus nouē apud singulas ferè gentes, pro diuersitate linguarum sunt excogitatæ. Ad risum usque Scriptores hīc secum pugnant, & cum aliis, vt in hanc rem Lilius Gyraldus scripsit Dialog. 1. De Poëtis; cuius hīc verba subiectam: *Numquid vetustiores ceteris Atticorum literæ & minime, inquam, puto. Vetus tamen est Græcorum proverbiū, vt Atticis literis aliquid factum affirment, quod sit vetustissime factum. Sribit Val. Harpocrat. id quod etiam aliquā ex parte Suidas, quòd scribendi ratio apud Gracos per vintiquatuor literas sero est ab Ionib[us] reperta. Theopompos quoque xxv. Philippicarum, fœderatait aduersus Barbaros, non Atticis literis, sed Ionicis sancit. a fuisse; quasi, vt puto, dicat literis recentioribus. Sunt tamen qui hoc in Cœcropem Atheniensium Regem & legislatorem vetustissimum referunt; qui vel eas apud Athenienses inuenerit primus, vel*

obsoletas renouauerit; cum forte in omni Gracia literae deperditae fuissent, aquarum, ut creditur, alluione; ut est apud Diodorum Siculum. Cornelius autem Tacitus, Per figuras, ait, animalium Aegyptij sensus mentis effingebant, & antiquissima monumenta memoria humanae, impressa saxis cernuntur, & literarum se inuentores perhibent; ut hinc facilius illa Lucani verba pateant:

Nondum flumineas Memphis contexere biblos

Nouerat; in saxis tantum volucrēsque ferāq;

Sculptaque seruabant magicas animalia linguis.

Subiungit Tacitus: Inde Phoenices, quia mari prepolabant, literas intulisse Graciae, gloriāmque adeptos, tamquam repererint quae acceperant. quippe fama est, Cadmum classe Phoenicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis, artis eius auctorem fuisse. Alij Danaum prodiderunt; quidam Cecropem Athenensem, vel Linum Thebanum; & temporibus Troianis Palamedem Arguum memorant xvi. literarum formas, mox alios, ac pricipue Simonidem ceteras reperisse. Literas quidem nos (verba sunt Lilij) in Musarum libello docūmus à Mūsīs inuentas fuisse; sed enim uero Aristophanes Aeschylī versus quosdam commēmorat, in quibus videtur asserere Prometheum inuenisse literarum compositionem. Plato insuper, & ab eo Cicero, item Diodorus & Laclantius à Mercurio Aegyptio, quem Thoyth vel Thoth (Theut, Teuthatēm vel Thautum alijs vocauere) literas inuentas prodidere apud Aegyptios: alijs ab Iside Deā; nonnulli ab Anubi. Sunt qui Rhadamanthum asserunt, apud Assyrios. Phrygiarum verò literarum sunt qui Herculem eum, qui Aegyptius fuit, inuentorem faciant. Plinius ait arbitriari se, literas semper fuisse Assyrias. Alij apud Syros repertas volunt, quod Eusebius adstruit ex antiquis. Addit Plinius, vtique in Graciam attulisse è Phoenice Cadmum, sexdecim numero; quibus Tra-

iano

ET REI LITERARIAE ANTIQVIT. 51

iano bello Palamedem adieciſſe has quatuor Θ,Ξ,Φ,Χ. Tum idem item poſteā Simonidem Melicum Ψ, Ζ, Η, Ω. quārum omnium vis in noſtris recognoſcitur, Aristoteles decem & octo priſcas fuſſe, & duas ab Epicharmo additās Θ & Ψ, quām à Palamede mauult. Anticlides quemdam in Aegypto inueniſſe literas nomine Memnona tradit, annis quindecim ante Phoroneum antiquiſſimum Græcia Regem. Epigenes ē diueroſo, apud Babylonios DCC. & XX. anno-rum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, grauiſſis auctor in primis: qui verò minimum, vt Bero-ſus & Critodemus, aiunt quadringentorum & ocluaginta annorum; ex quo apparet, vt idem ait Plinius, aeternus li-terarum uſus, vel, vt ego iinterpretor, vetuifſiſimus. In Latium literas attulere Pelasgi; pleriq; Carmentam aiunt, que & Nicoſtrata dicta eſt, Euandri mater: atque idem ab initio ſexdecim tantummodo Latinorum literæ fuerunt, ſicut Græcorum, vt oſtendimus. & pāne eaſdem fuſſe idem Plinius aſſerit. At verò Tacitus ſcribit, in Italā Hetrufos literas à Corinthio Damaratho, Aborigines ab Euandro Arcade diidiſſe. ſcribit Socrates, Wilphilam (quem Gul-philam etiam vocatum video) Gothorum Praefulem Gothi-cas literas excogitaffe. De quibus omnibus extant & hi ver-ſus apud Crinitum ex Biblioth. Septimanā, lib. xvii. De honestā disciplinā:

Mōſes Hebreas primus exarauit literas,
Mente Phœnices sagaci coniderunt Atticas,
Quas Latini ſcriptamus, edidit Nicoſtrata:
Abrahā Syras, & idem repperit Chaldaicas;

Iſis arte non minore protulit Aegyptias,
Gulphila prompſit Getarum quas videmus ultimas.

Simplicius ſcribit Iſidorus lib. 1. cap. 111. Literæ Latinæ & Græcia ab Hebreis videntur exorte. Ad Latinas autem poſteā addita F, ex dupli Gammia conflatā hoc modo F. &

§2 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

hinc illi nomen digamma, ita addita H spiritus nota, ex duobus vt putatur Græcis accentibus (γαν & δεσσια) H, tum etiam ΟC antisigma à Claudio, pro Græco Ψ. Scribit Eustathius literas longas, id est, H & Ω, itemque duplices, primum Simonidem intulisse, cuiusmodi sunt Ζ,Ξ, Ψ. Philostratus in Heroicis, inuentionem literæ τ Palamedi tribuit, quod subindicat etiam Martialis :

Turbabis versus, nec litera tota volabit,

Vnam perdidis si Palamedis auem.

Ex Græcis tamen quidam proddiderunt, sexdecim illis antiquis Cadmum Milesium addidisse has tres, Θ, Φ, Χ. Post hæc Simonides Ceius, duas addidit vocales longas H & Ω. Syracusius vero alter Simonides, vel vt alijs opinantur Epicharmus, tres superaddidit, Ζ,Ξ, Ψ. Sanè in Samo quatuor & viginti literæ Græcorum primū repertæ produntur à Callistrato, vt Andron in Tripode : idem vero Ionum literas tradidit Atheniensibus, &c. Homerus autem Mæonius (vt ex quodam Archilochi fragmento apparet) Olympiae xxii. Græcas literas & earum formas emendauit. Quas enim Cadmus illius nominis quintus è Phœnicia attulerat in Græciam, rudes erant, inquit Xenophon lib. De Aequiuocis, non Phœnicie, sed Galatarum & Mæonum characteribus persimiles. Sanè hoc loco missa facio, quæ Annius Vetulonius commentus est, multa & curiosa ad fastidium vsque : Gallorum enim & Hispanorum literas Græcis vespustiores asserere non dubitauit, quin & ab illis Græcos accepisse. Hucusque carptim accepta verba Lilij Gyraldi ex Dialog. i. Histor. Poët. sed reuerā tamen non ita leues sunt rationes Annij illius Vetulonij seu Viterbiensis, è Dominicanâ familiâ insignis Theologi; quibus ita de Gallis & Hispanis loquitur in libell. Xenoph. cap. de Aequiuocatione temporum : *Quod circa initium Nini fuerint literæ atque leges*

leges non solum Hispanis, verum etiam Gallis & Germanis, auctor est Berosius. Is in v. Antiq. sic dicit: Anno IV. Nini literis & legibus Germanos format Tuiscon gigas; Celtas verò Samothes, & Celtileros Tubal. Hinc ita ratiocinatur Annius; Iberi igitur, Samothes & Tuiscones, patres literarum inueniuntur ante Gracos, plus quam mille annis; vt Aristoteles in Magico & Zenon vere assertunt; & non Graci, vt Ephorus mendax, &c. Item in lib. v. Berosi sic habet Annius: Strabo qui Octauiani tempore floruit, scribit in 14. libro Geographie Batice, quod asserebant Hispani se habuisse literas iam ante sex millia annorum Ibericorum, qui efficiunt duo millia Solarium. Si vero ab Octauiano suppentes retro duo millia annorum, peruenies ad vigesimum annum Nini, &c. Quare consentiant ferè Berosus & traditio Strabonis de origine literarum apud Hispanos: quales autem Hispanorum characteres essent, opinio mibi est, quod quales & Sagi & Tuscī.

En quantæ Scriptorum rixæ, quantæ sententiarum pugnæ? Quid credas? quid non credas? Quid iterum dicas de Agrippâ, qui lib. 1. occult. Philos. cap. 2. Gothicarum literarum auctorem facit Cordanum Episcopum? Francicarum, quemdam Doracum seu Hictium? Quid de Auentino, qui lib. 4. Annal. Boior. scribit Slavicas inuentas à Philosopho Methodio? Quid de Aimonio, qui lib. 3. cap. 42. narrat, Gallos à Childerico Rege iussos recipere has quatuor Græcas, Ω, X, Φ, Θ. quod idem scribit D. Gregorius Turon. lib. 5. Histor. Francic. cap. 44. Lis est, quæ fatiget omnia tribunalia; etiam illud Luciani urbanissimum, in quo Vocales ipse iudicant; Sigma accusatur furatrinæ, Tau agit iniuriarum cum Sigmate; in quod illos

D 3 ambu-

ambulare iubeo, quibus hæc non sufficiunt. Ego h̄ic quod verius esse iudico, ex Guilielmo Postello, Angelo Roccha, Annio, Petro Gregorio, Isidoro, Bibliandro, aliisque, quid sentiam, adscribam: videri nempe primas literas esse Hebraicas; ex his proximè natas esse Chaldaicas quæ vix extant; deinde Assyrias, seu Babylonicas, seu Syriacas, seu Aramæas, auctore Abrahamo, ut constat ex inscriptione Bibliothecæ Vaticanae. Chaldaicæ enim literæ eadem nunc omnes sunt (olim alias) quæ Hebreæ, neque aliud est Chaldaica lingua quam dialectus Hebraicæ, ut scribit in Grammaticâ suâ Chaldaicâ Guido Fabricius Boderianus. Iterum ex Syriacis seu Aramæis natæ sunt Ismaëliticæ seu Arabicæ, quibus hodieque vntuntur Turcæ, Tartari & Saraceni, auctore Volaterrano lib. xxxi. cap. i. Ex Syriacis, Samaritanæ item, quæ ad eas proprius quam ad Arabicas accedunt. Et fortè ex iisdem Gothicæ, non multum his absimiles, quas Ioannes & Olaus Magni, Archiepiscopi Vpalenses ambo, aiunt diu ante Latinas literas inuentas, fuisse Aquilonaribus usurpatas. Ex Hebreis etiam natæ sunt Ionicæ seu Atticæ apud Græcos antiquissimæ, & Græcorum item modernæ. Post Græcas Latinæ etiam ex Hebreis. Aethiopicae & Aegyptiæ non ex Hebreis natæ sunt, sed è rerum figuris; neque enim tam sunt literæ, quam imagines & compendia sententiarum aut vocum. Aliarum gentium literæ non liquet quando sint, aut à quibus deducuntur. Nam de Cimbris quæ scribunt Goropius & Scieckius, de Gallis Postellus, de Hispanis Annus Viterbiensis, difficulter sancè mihi videntur credibilia.

De

De prioribus autem quæ dixi, vera esse ostendam
capitibus v. vi. & vii. ubi ex literarum nominibus
apud eos omnes iisdem, iisdem item figuris
propè ac potestate id declarabo.

C A P V T . I V .

De numero literarum.

NIHI L ferè simul natum & perfectum est;
Cruda puerperia & viridis puer excidit alno.
Facile inuentis aliquid additur: vnde & quæ rudi-
diora paucioraque sunt, priora esse non ineptæ
coniicimus: vrsa catulos lambendo refingit. Ig-
tur hinc nouo argumento confirmo superioris ca-
pitis sententiam; nempe, videri omnium omnino
antiquissimos characteres esse Hebraicos: nam
hi, Irenœ teste, primùm tantum decem fuere;
quam pauci in nullâ omnino linguâ aliâ fuisse
primùm usurpati, à nullo auctore memorantur.
Quomodo igitur à Phœniciis literis vult Scaliger
descendisse Chaldaeos, Hebreos, & Græcos cha-
racteres? cum illæ (vt ipsem numerat) semper
fuerint numero xxi. Hebræi characteres pri-
mùm solummodò decem: Græci vel sexdecim, vt
Plinius; vel octodecim, vt Aristoteles; Latiní non
plures. Quid: an qui à Phœnicibus ad Chaldeos,
ad Hebreos, ad Græcos, ad Latinos, Phœnicias
literas transtulit, in itinere reliquarum est oblitus
quas hi Phœnicibus habuere pauciores? Vnde
igitur alias tradidit, alias prætermisit? An forte Θ,
& Φ, & Υ, Palamedeæ aues, quæ instar volucrum
alatae sunt, homini de manibus euolarunt? Sed

D 4 redeo

redeo ad institutum: *Inconstans est sententia*, inquit Gyraldius Dialog. 1. De hist. Poëtarum, non apud Latinos modo & Græcos, sed aliarum quoque gentium scriptores de ipsisarum literarum numero: nam & Græcorum quidam tredecim tantum literas esse voluerunt, quod totidem sunt vocis elementa, ut scribit *Halicarnass.* in Rhetoribus; alijs serè voluere esse innumerabiles, ut Pyrrhonius colligit. In quâ re & apud Latinos variatum. Sed & hodie pleriq; Orientales & Meridionales nationes in literarum numero variant: alijs enim viginti sex sibi literas adsciuerent; alijs sex etiam ultra iis addidere usque ad triginta duas. Alijs multò plures, ut Nubæ Africæ populi, qui quadraginta septem literarum notis vti prodantur. Imò P. noster Nicolaus Trigaultius històr. Sinensis lib. 1. cap. v. ita de iis scribit: *Apud Sinas, non pauciores literæ quam voces numerantur; eas tamen inter se ita componunt, ut lxx. aut lxxx. millia non excedant.* Chaldæi verò & Syri seu Aramæi, quantum conciicere licet, magis stabiles fuisse videntur. At verò Hebræi ipsi, ut & Aegyptij varij fuere, si Irenæo credimus, ita scribenti lib. 11. cap. 41. aduersi. hæreses: *Antique & primæ Hebraeorum literæ, quæ Sacerdotales nuncupatae, decem quidem fuere numero. Scribuntur autem quaque per quindecim, nouissimam literam copulatam primam, &c.* Sanè ut Hebraeorum literæ sunt viginti due, ita & Syrorum & Chaldeorum; Hebreæ tamen ad viginti septem excreuerunt, cum iis videlicet, quæ duplices, seu biformes, & finales vocantur. *Quin & vigintidue illæ, vetustiores aestimantur, ut ex Davidis Psalmis quibusdam & Ieremiæ Threnis, Salomonisq; Proverbiorum fine.*

Hic omnino numerus literarum Hebraicarum: sed quæ fuerint primæ illæ decem Sacerdotales apud

apud Irenium, non satis scio. quis item ceterarum auctōr, quis duplīcium inuentor? aqua mihi hēret.

De auctōribus auctarij apud Grēcos & Latinos aliquanto sēpiūs & clariūs loquuntur Scriptores, sed variē; ita vt hallucinari videantur, quod notatum suprā. Vel enim Palamedes, vt vult Plinius; vel Pherecydes, vt scribit Apuleius, inuenit has quatuor, Θ, Ζ, Φ, Χ: vel sanē Palamedes in-tulit primas sexdecim, vt scribit Tacitus, quem in Notis suis ad Suetonium, fortiter contra Lipsum asserit Casaubonus: vel ad has octōdecim, A, B, Γ, Δ, E, Z, I, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, duas adiecit Epicharimus Θ, & Ψ: longas verò vocales Η & Ω, Simonides: τ fortē Palamedes, vt Martialis & Philostratus, vel Pythagoras, vt inscriptio Bibliothecē Vaticanē. Duplices, Z, Ζ, Ψ, fortē Simonides, vt Eustathius; fortē Epicharimus, vt alij.

Latini verò, inquit Polyd. lib. 1. cap. vi. Grēcorum imitatione, literas sex ad prīcas suas duodecim ad-diderunt, F, K, Q, X, Y, Z.

Considerandum autem à quibus acceperint: F digammon ab Æolibus acceperunt; quod, Prisciano teste, apud antiquissimos Latinorum eamdem vim atque apud Æoles habuit: sed deinde Claudius Cēsar, vt Tacitus scribit lib. xi. F pro V consonante recipiendum constituit; vt Fulgus pro Vulgo. Vnde Quintilianus lib. 1. cap. vii. Non inutiliter Claudius Aeolicam illam ad hos r̄sus F literam adiecerat. In quē verba Torrentius apud Suetonium cap. xlii. Claudij, monet legendū esse ḡ digaminon, pro V. Sic Octavia, &c. Et rectē: nam ita etiam Priscianus: *Apud Aeoles olim F digamma, id est Vau, ab ipsius voce prosc̄lum, teste Varrone & Didymo,*

D 5 qui

58 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

qui id ei nomen esse ostendunt; pro quo Cæsar hanc figuram scribere voluit. Plura in hanc rem vide apud Angelum Roccha in Biblioth. Vaticanâ, Lipsium in Tacito, & Iulium Scalig. lib. 1. De causs. ling. Latin. cap. vii. Illud tamen præterea hîc obseruandum est, apud Latinos F poni cœptū pro PH, vt Fama pro PHama. Vnde cùm Sueton. cap. xli. ita dicit de Claudio: *Nouas etiam tres commentus est literas.* ita intelligendus est, vt velit literam F, tantum quoad nouum pronunciationis modum ab eo esse inuentam; atque ita vnam de tribus Claudij literis fuisse nouum illud digamma ፩: nam figura eius non à Claudio, sed ab Aelibus primùm facta est. Altera autem litera (auctore Prisciano & Marciiano Capellâ) fuit ፪ Cævtr̄oryua; pro literâ ፩. Tertia qua fuerit, non satis constat, nisi quod Vertranius Maurus in ea verba Taciti, vbi de hoc Claudij inuento loquitur, scribat, se legisse Romę apud Velium Longum in libro De orthographiâ manuscr. apud Strossium literam nouam à Claudio excogitata, similem ei note quam pro adspiratione Græci ponunt: de quo vidēdus Quintilian. lib. 1. Institut. cap. iv. & v 1. Sunt tamen qui volunt tertiam illam Claudij literam fuisse X, pro literis SS, vel GS. quod Lipvio in Tacit. non probatur; sed omnes tres, viuo adhuc Claudio, fuisse tandem sepultæ, vt refert Tacitus.

K Latini à Græcis sumpsere, sine necessitate, primus id fecit Salustius Iudimagister, vt narrat Isidorus libro 1.

Q visa est esse pinguioris soni quam C; quo auctore, nescitur. Sunt qui Licinio Caluo tribuunt: Biblioth. Vaticanâ, Euandro.

X, ix,

X, ix, ut pronuntiamus pro CS, vel GS; ideoq;
iis ambabus carere poteramus, inquit Quintilia-
nus & Isidorus; inuentum Claudij Imperatoris.

Y & Z à Græcis accepta sunt. eorum usus tan-
tum est in iis vocibus quas è Græciâ integras La-
tini in linguam suam intulerunt.

G pro C primus apud Latinos substituit Sp. Car-
bilius Grammat. auctore Plutarcho, qui mos hu-
usque inueterauit. At non ita feliciter euenit res
Claudio Centiniano, qui (ut Pomponius refert,
Dig. de Orig. Iuris, titul. 11.) literam S pro R
inuexit; ut nempe Fusios & Valesios dicere mus,
pro Valeriis & Furiis. Dulcis palati & oris homi-
nem, qui literulæ vnius asperitatem non ferret.
Nec verò melius cecidere conatus Arrio illi Ca-
tulliano, qui nimium adspirationibus delectatus,
passim eam vocalibus præfigebat:

*Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
Dicere; & binsidias Arrius insidias.*

Dignissimus autem exitus consecutus est com-
mentum illud Flori, volentis Augusto persuadere,
pro O passim scribendum dicendumque esse AV,
ut Aula & Plaustrum, pro Ollâ & Plostro. Au-
gustus enim ut bellè hominem erudiret, postridie
ad se aduentantem, non Florum, ut solebat, sed
Flaurum appellauit; quo risu homo ridiculus no-
uitatibus deinceps abstinuit.

Porrò etiam si portenti instar haberi debet, tam
paruo è litterarū numero, tantum tam diuersorum
in omni lingua vocabulorum numerum conflari
posse; illud tamen longè admirabilius est, effici
posse, ut omnes omnino totius Orbis gētes, etiā
si distinctissimis vtantur sermonibus, sese intelli-
gant,

gant, non quidem locutione, sed scriptione. Adeoque, si cui tam sagax fuisset ingenium tempore *Babylonicae permixtionis*, potuisset is omnes homines locutione dissidentes, vna literarum societate vincere, & in turris exædificandæ officio continere. Iucunda dignaque hæc res est, quam eruditæ expendant; quemadmodum nempe non obstante sermonum dissimilitudine, sola literæ sarcire possint dilaceratam tot gentium societatem.

Si singulæ literæ impositæ essent, non vocibus, sed rebus ipsis significandis, ex quæ essent hominibus omnibus communes; omnes omnino homines, etiam si gentes singulæ res singulas diuerfis nominibus appellant, singularum gentium scriptiōnem intelligerent. Apparet ea res in literis *Astronomorum hieroglyphicis*. Hi *Taurum*, verbi gratiâ, scribūt hoc signo ♀, *Geminos* isto ♂. quibus iisdem signis visis, *Taurum* & *Geminos* esse facilè intelligent omnes & *Hebræi*, & *Græci*, & *Latini*, & *Galli*, & *Itali*, & *Hispani*, & *Angli*, & *Poloni*, & *Germani*, & *Belgæ*, &c. si tamen locutione easdem res exprimant singuli, nulli intelligent se mutuò: *Taurum* enim appellant *Latini*; *Schor*, *Hebræi*; *Taῦρον*, *Græci*; *Toro*, *Itali* & *Hispani*, *Taureau*, *Galli*; *Verre*, *Belgæ*; *Stier*, *Germani*; *Beick*, *Poloni*; *Angli*, *A bulle*. Ita *Geminos*, *Latini*; *Theomim*, *Hebræi*; *Διδύμοις*, *Græci*; *Geneaux*, *Galli*; *Doppÿ*, *Itali*; *Zwyllingen*, *Germani*; *Tweelinghen*, *Belgæ*; *Doblados*, *Hispani*; *Dwoistÿ*, *Poloni*; *Angli*, *Twoo*. Atque ita *Sinenses* & *Iapones*, qui linguis tam sunt dissimiles quam *Hebrei* & *Belgæ*, mutuos tamen libros & scriptiōnem legunt atque intelligunt, quia eorumdem rerum significatiuus

tiuis literis iisdem vtuntur, vt scribit Nicolaus Trigaultius noster in Sinenſi Expeditione.

Est autem huius arcani hęc, vt puto, ratio; quod res & earum conceptus in omnium hominum animis sint iidem (neque enim Hebrei alter concipiunt canem aut equum, atque Hispani & Galli) vnde & signa earumdem rerum significatiua, si omnibus fuerint communia, suggerent quoque omnibus eisdem rerum conceptus. At si signa fuerint non rerum, sed vocum significatiua, voces quidem illas facilè legent omnes ij, quibus fuerint ea vocum signa communia; at certe (quia apud singulos ferè diuersae sunt eiusdem rei voces, vt patet in Taurō & Geminis) non intelligent quid illae voces significent. non enim Græcus intelliget librum Gallicum Græcis literis scriptum, et si eum facilè leget. Ergo vt & legere & intelligere quinvis posset quælibet scripta, necesse esset omnibus communes esse literas aliquas, non vocum, sed rerum proximè aut conceptuum significatiuas. Sic nempe coire possent denuò homines omnes, veterem illam primi orbis societatem tanto olim sermonum diuortio dissipatam: sic nullo yspiam opus esset interprete; nulla hominum librorumve esset inaccessa sapientia.

Sed forte obiiciet quispiam, rem esse omnino fastidiosissimam ac desperandi laboris, tot literas facere & discere quot sunt voces: atque adeò nec ita satis fore octoginta literarum millia, quot Sinenſes habere narrantur. Huic ego respondeo: Fac esse centum literarum millia, fac esse plura; cedo, an non in quolibet cuiuscumq; gentis idiomate, tot vocabula sunt & plura; an non ea om-

nia discit & memoriâ tenet quiuis opilio & subulcus? An non suas omnes literas callent Sinen-
ses, qui totidem habent quot voces? Cur ergo
difficilius esset nos etiam & quosuis alios totidem
literas discere ac voces? Velim aestimetur hęc res,
neque difficilior opinione esse credatur.

C A P V T V.

De ordine literarum.

IDEM ferè ordo literarum seruatus est à genti-
bus omnibus qui ab Hebræis, extra Arabes so-
los, qui plus nimio glorię cupidi, literarum sua-
rum ordinem, vt & figurę noluerunt videri ab
aliis accepisse. Græci & Latini veteribus literis,
nouas suas tantum inseruerunt vel subiunixerunt.
Inspice penitus & non dubitabis. Vau Hebraic-
um quod sexto loco ponitur, à Latinis tantum
inuersum est Γ, eodemque loco cum eadem po-
testate retentum. Græci verò eius loco substitue-
runt epísemos, formā non multum absimiles, eā-
dem cum, potestate numerandi: notat enim
Græcis, sex; sicut, Vau Hebræis: ipsum autem
mutarunt in Y, & reiecerunt in calcem.

Iterum Græci reiecerunt Hebraicum p Coph,
eiusq; loco sumpserunt inuersum y Tsade pro ψ,
quasi Psade. quibus solis ex punctis ex Alphabeto
Græco & Latino, habebis eundem ferè ordi-
nem cum Hebræis, sed suis & nouis literis auctio-
rem; vti obseruauit Guilielmus Postellus Com-
mentariolo De literis Phœnicum, ad Cađina-
lem Lotharing. Porrò ordinem quem hodieque
habe-

habemus, partem natura, partem error induxit. Græci suum à Palamede Nauplio ferunt inuen-tum, vel à Simonide, vt apud Lucianum est in Iudicio vocalium.

A apud omnes gentes literarum agmen du-cit; Ausonius:

Dux elementorum studiis viget in Latiis A.

Est enim A, inquit Scaliger lib. 1. De caus. ling. Lat. c. XXXVIII. *prima notissimaq; infantis vox, cum quæ* vitæ huius spiritum primum hauimus; *neque re vllā egēt* aliâ quām hiatu oris solo, *sine vlo ceterorum motu instru-*mentorum, &c. *Primores consonantium autem sunt B,* G, M, quare Arabes atq; Hebræi Græciq; longè quām La-tini sapientius, qui statim post A ponent B, post quā G, non C, vt nostri: facilius enim G quam C pronuntiatur.

L quoque facillima fuit atque inter primas reponenda; lactentis enim etatis est, itaque vdam Græci appellarunt.

R iudico postremā in sede recensendam, sed ante du-plices tamen; quarum vnaqueque eo loco statuetur quo eius origo fuit; vt Φ prima sit, quia B; at Ζ vltima, quia C; media Z, quia D; Ζ nouum inuentum Latino-rum aut statim post C, aut omnium vltima collocaretur. N autem post L. Neque verò idem ordo apud omnes na-tiones esse debet, sed vt cinq; frequentior est litera, ita prior aliâ esse debet. Hæc Scaliger, vt ego quidem iudico, iudicio non malo. Mihi tamen magis ar-rideret, literas hoc ordine censeri saltem apud La-tinos. Primū vocales A, E, I, O, V. Deinde consonantes mutas, quæ ante se cum vocali pro-nuntiantur, L, M, N, R, S. Deinde quæ pronun-tiantur cum vocali post se, vt sunt, B, C, D, G, P, T. Deinde eas quæ nouē quidem sunt, sed non necessaria, F, H, K, Q. Denique duplices, vt X,

pro

pro SS, vel pro CS, PS, Y, Z. Videtur enim hic
ordo magis esse ex naturâ pronuntiationis; quæ
etiamsi ad scriptionem non faciat (cùm scriptu-
literæ omnes sint æquè faciles, licet nonnullæ
pronuntiati difficultes) tamen dedit originem scri-
ptioni: priùs enim pronuntiæ sunt literæ quæ
scriptæ; & earum etiam formæ pronuntiationi ac-
commodata factæ sunt. Nolim tamen ego iam
auctor esse veteris ordinis immutandi: qui id fa-
ceret, nœ ille pueris Alphabetariis grande adfer-
ret negotium. Per me licet ut priscas suas statio-
nes teneant literæ; nisi forte saltando velint loca
sua permutare, quod ingeniosè finxit de literis
Sophocles in Amphiarao Satyrico, ut refert li-
bro x. Athenæus.

C A P V T V I.

De figuris literarum.

HE BRAICOS characteres omnes compo-
sitos esse ex solâ literâ, Iod variè colligata,
ingeniosè obseruauit Guilielmus Postellus libro
De Phœnicum litéris ad Cardinalem Lotharing.
verbi gratiâ: Aleph ex quatuor Iodim ita con-
nexis ; Gimel, ex tribus ; Vau, ex duo-
bus ; Mem & Sin, ex quinque   .
De Latinis verò non malè Scaliger libro 1. De
causs. ling. Latin. cap. xxxix. *Figura*, inquit, *literis*
accidit per lineas: *omnis autem linea aut obliqua aut recta*
est. *Literæ autem omnes aut linea aut lineis* constat: *item*
aut rectâ, vt I; aut rectis, vt H; aut obliquâ, vt O; aut
obliquis, vt Q; aut rectâ & obliquâ, vt P; aut obliquâ

& rectâ, vt G; aut rectâ & obliquis, vt R, B, K. Hæc diuisio est à substantiâ. Ab accidenti autem talis: Perpendicularis vna, I; due, H; exq; iugatae. Due angulares ad medium perpendicularum, A. Vna perpendicularis cum vna iugata, L; cum duabus, F; cum tribus, E. Due perpendicularares, diametro quadrati iugatae, N; & iacente situ huic aduersâ, Z. Due diametrales, X. Sunt & curue inordinatae, S; nam Græca ex aequo respondet sibi, Σ; cui stans aduersatur M.

Item aliter literæ diuidi possunt; in simplices & compositas, quales sunt s & F; prior ex v & o; posterior componitur ex Γ Γ.

Figuræ autem sunt apud varias gentes, variæ; de quibus Guilielmus Postellus, Ioannes Baptista Palatinus, Bibliander, & Angelus Roccha de Camerino, Ioannes & Theodorus de Bry.

C A P V T V I I L

De nominibus literarum, & eorum significacione ac causis.

NON opus fuerit Delio aliquo natatore ad diuinandam nominum (quæ literis suis variæ gentes impôsuere) originem & causam: constat enim inter omnes, ab Hebraicorum characterum nominibus, gentium omnium literas esse appellatas, vel ex solâ vocabulorum affinitate.

Pronuntiant Hebræi:

Áleph, Beth, Gimel, Daleth, He, Vau, Zaijn, Cheth, Teth, Iod, Caph, Lamed, Meim, Nun, Samech, Aïin, Pe, Tsade, Coph, Resc, Scin, Tau.

E

Pro-

Pronuntiarunt olim Chaldæi, vt docet Ioannes Potkenius Agrippinas in Psalterio Chaldaico, & Munsterus in Grammaticâ Chaldaicâ; vel, vt alij malunt, Indiæ populi:

Ha, La, Ha, Ma, Sa, Za, Sa, Ka, Ba, Ta, Ha, Na, A, Cha, Vua, A, Za, Ta, Da, Gha, Tha, Pa, Za, Za, Fa, Pa. Sed verius Chaldæi sic pronuntiarunt, auctòribus Theodoro & Ioanne de Bry: Elpha, Vath, Gau, Dau, Zau, Vt, Zec, Vu, To, Hit, Caccar, Harar, Lendin, Neta, Pu, Fu, Puso, Sam, An, Sagiuu, Kal, Rab, Siui, Reb, Ten.

Pronuntiant Syri veteres, auctore Scaligero in Eusebio:

Alpha, Beta, Gamla, Delta, He, Wau, Zeta, Heta, Theta, Iota, Kappa, Lambda, Me, Nun, Simcha, Oc, Phe, Tzode, Kophe, Roe, Scin, Thau.

Syri recentiores, eodem auctore, & aliis: Olaph, Beth, Gomal, Dolath, He, Wau, Zoc, Heth, Teth, Iud, Chuph, Lomad, Mim, Nun, Semchath, E, Phe, Tzode, Kuph, Resch, Schin, Thau. Aliter verò auctòribus Ioanne & Theodoro Bry: Alyn, Bem, Gem, Dein, Ethimi, Fetin, Gith, Iothin, Kami, Kamin, Latim, Moin, Michoin, Olip, Phifai, Quinin, Rofi, Schith, Thoth, Vi, Xit, Yn, Ziph.

Arabes, Turcæ, & Persæ:

Aliph, Be, Te, The, Gim, Hha, Cha, Dal, Dhal, Re, Zain, Sin, Scin, Sad, Dhad, Ta, Thda, Ain, Ghain, Phe, Caph, Kaph, Lam, Mim, Nun, He, Faff, Ie, Lam-aliph.

Phœ-

Phœnices, Samaritani, Iones, & Græci:

Alpha, Beta, Gamma, Delta, Epsilon, Zeta, Eta,
Vita, Zita, Ita,
Theta, Iota, Kappa, Lamda, My, Ny, Xi,
Thita, Omicron, Pi, Rho, Sigma, Tau, Ypsilon, Phi,
Chi, Psi, Omega.

Ægyptij, aucttoribus Theodoro & Ioanne
Israële de Bry:

Athomus, Biuithyn, Chinoth, Dinaim, Eni, Fin,
Gomor, Heletha, Ioquum, Kayta, Luzamin, Mi-
the, Nayn, Obelat, Pilon, Quin, Iron, Sichen,
Tela, Vt, Xiron, Ipph, Zaim, Thou.

Æthiopes, iisdem aucttoribus:

Alph, Beth, Geml, Dent, Hoi, Vuae, Zaj, Haut,
Harm, Thait, Iaman, Caph, Lau, Maj, Nahas,
Saut, Hain, Pais, Aph, Psa, Zadai, Zxappa,
Kaph, Res, Saat, Tauj.

Iacobitani, iisdem aucttoribus:

Alpha, Veda, Gamma, Delda, E, Tzo, Zieda,
Eta, Theta, Ioda, Cabba, Lambda, My, Ny, Exi,
O, Pbi, Rou, Sigma, Ta, Ye, Fi, Chi, Ebsi,
Omega, Scei, Vei, Hach, Hori, Sima, Ti.

Latini, Hispani, Galli, Itali, Germani,
Angli, Belgæ, &c.

A, Bæ, Cæ, De, E, eF, Gæ, Ha, I, Ka, eL, eM,
eN, O, Pe, Qu, eR, eS, Te, V, iX.

Illyrij, vt est in Bibliothecâ Vaticanâ:

As, Buck, Viede, Glagolie, Dobro, Iest, Sgiuete,
E 2 Sielo,

Sielo, Semglie, Isge, I, Iu, Kako, Liude, Mis-
lete, Nas, On, Pokoi, Erzi, Slouo, Turde,
Vk, Hir, Fi, Zi, Ciaru, Od, Scai, Sctai, Ier, lat,
Iust, Ieriest.

Armeni in Bibliothecâ Vaticana:

Aip, Pien, Chiim, Da, Iec, Za, Ae, Iet, Tho,
Bien, Giem, Ta,

Ge, Zza, Chien, Tza,
Ze, Inni, Liun, Hhe, Dha, Gien, Ho, Ssa,
Xe, Tza, Kien, Xa,
Quien,

Chat, Ie,
Glal, Hie, Mien, Chi, Nu, Scha, Vua, Zca,
Gal, Gie,
Be, Zche, Rha, Se, Vieu, Dun, Re, Zzo,
Pe, Sche, Rra,
Yun, Aipiun.

Sclavi, auctotoribus Ioanne &

Theodoro de Bry:

Ac, Buc, Cothno, Dobro, Feiu, Gaglose, Hy,
Ilsouo, Iesti, Misalre, Nam, On, Pochi, Teurus,
Reti, Sier, Te, Vlo, Xnie.

Saraceni, auctotoribus Ioanne &

Theodoro de Bry:

Alemoxi, Bendi, Cati, Delphin, Ephoti, Foithi,
Gaipo, Hethini, Ioithi, Karthi, Lechimi, Me-
latil, Nabelot, Oithi, Corizeth, Inthoath, Rati,
Salaty, Tothin, Azothoth, Hirconi, Aronithi,
Zozim.

Moscouitæ, auctotoribus Ioanne &

Theodoro de Bry:

As, Buki, Vide, Glahol, Dobre, Iest, Selo,
Ziemla, I, Y, Ie, Kako, Lude, Misiliti, Nas,
On,

On, Pokoy, Rezi, Szlouo, Tuuerdo, V^k, Pher,
Her, Or, Cha, Cza, Tza, Scha.

Porrò ut ad significationem veniam:

¶, Beth, id est domus, ab imitatione. Cheuale-rus, Caninius, Bellarminus. Gręci, Βῆτα; Latini, priore tantum syllabā, Be. Hinc Ausonius:

Dividuum Beta; monosyllabon Italicum B.

Sunt qui eius sonum ab ouium balatu docent acceptum. vnde Cratini versus est in Διορθωτικῷ. σπῶ

Stolidus tamquam ouis, bebe dicens ambulat.

2, Gimel quasi Gamal, id est Camelus, à gibbo, inquit in Cheualerus, Caninius, Bellarminus. Græci Γάμμα ὁδγ. τὸ ἀγρῆ, à metendo, quod similis sit falci. Latini Ge. apud quos noua hælitera, Sp. Carbilij commento; antè enim pro eâ vtebantur C, vt Caius, Cneius, pro Gaio, Gneio. Ausonius:

*Prævaluit postquam Gammae vice functa prius C.
nec aliâ fuit opus mutatione, quâm rectum pe-
dunculum adiicere hemicyclo G, quæ figura Gre-*

cis pridem nota non quidem inter literas, sed inter numerorū formas, auctore Mario Victorino; qui ait, Latinorum G esse idem quod Græcorum epísemón. de quo Beda egregiè lib. De indigitatione: *Graci*, inquit, *tres numeros, notis propriis quæ ex Alphabeto non sunt, depingunt*. Prima est \overline{S} , nota numeri VI. Altera G, quæ vocatur *Cophe*, & valet inter numeros X C. Tertia est \overline{D} enneacosia; quæ valet DCCC.

¶, Daleth, quasi Deleth, id est porta, à similitudine. Cheualerius, Caninius, Bellarminus. Græci, Δέλτα; Latini D. Hinc Ausonius malè, vt obseruat Scaliger:

Non farmam, at nomen Delta geru Ramuleum D.
Romuleum enim D, est verum & vetus Delta Iōnicum, non verò Δ, Græcorum.

¶, He, nomen à sono fictum, inquit Bellarminus. Caninius vermem punici interpretatur. Latini Ha. Ausonius:

Spiritus hic flatus tenuissima viuificans H.

¶, Vau, id est vncinus, à formâ. pro hac vnâ, duabus vtuntur Græci, Φ & Β; Latini eF, vel V consonante. Arabes pronuntiant Vau vel Gau.

¶, Zajn, quasi Zen, id est armæ; exprimit enim clauam. Zeta apud Græcos & Latinos. pro quo hi antiquitus vtebantur G. Marcianus: *Getum dicebant quem nunc Zetum*. vocata est apud Marcianum Capellam Sepulchralis litera, quod morientium dentes ita distringantur in modum Z. De hac facetus ludus est Bauhusij nostri, vt sunt argutissima eius omnia Epigrammata:

O ZETA felix! o beata littera!

Quæ dulce, croceum, mite, floreum, vernum,

Blaz.

Blandumq; Zephyri blanda nomen inchoas!
 Sed nec beata es tota, tota nec felix;
 Nam triste & horridum, & pice nigrus nigrâ,
 Fimoq; olentium olentius capellarum,
 Etiam scelesti, ZETA, scribis Zoili
 Misella nomen, mitte ZETA, vah, mitte
 Ferale nomen: quid tibi cum Zoilo?
 Nam voce in istâ litera innocens nulla est;
 Tu nomen orbis optimum, tu pessimum
 Eadem figures: non feremus hoc vates;
 Numquam feremus. Sit supremum hoc: Zoilum
 Aut mitte ZETA, aut te vocabimus THETA.

¶, Cheth, à sono inquit Bellarminus. Caninus quadrupedem interpretatur. Chi Græcis. Ausonius:

In Latio numerus denarius, Argolicum X.

Ѡ, Teth, à sono, ait Bellarminus. Caninus in uolucrum vocat. Tau Græcis & Thita: Latinis Te. De vtroque Ausonius:

Matus ut antennam fert vertice; sic ego sum T.

Ansis cincta duabus erit cùm Iota, leges Q.

Ѡ, Iod, manus, inquit Caninius. sed Bellarminus & Cheualerus quasi Iad, hoc est spatum, quod ob exilitatem suam vacuum relinquit. Græcis Iota, Latinis I. Ausonius:

Litera sum Iota similis, vox plena iubens I.

Quod egregiè allusit Epigrammatophorus noster, quem Italis etiam audio esse admirationi:

Hunc esse verè Iesuitam dixeris,
 Quem per rubentem & Sole & auro Peruam,
 Crispum per Afrum, perq; Memnonias domos,
 Et horridam Arcton, vna mittit litera.

Ѡ, Caph, palmam interpretatur Caninius: Bel-

la rmi-

72. DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

larminus à Caphaph, incuruare. est enim tota curua. Græci K & X; Latini C: nam & Latinum C, olim sic pingebatur L. vnde appetet fluxisse à Græco K; recto tantum pede amputato; vt notat Iulius Scaliger, & Ausonius confirmat:

Cappa fuit primūm Bæotia; nunc Latium K.

Λ, Lamed, à Malmad, id est stimulo, seu veru. Græci Lambda. Latini eL.

Ω, Mem, macula Caninio; vel, vt Bellarminus, à fono, vt in aliis linguis. My Græci, Latini eM vocant. Ausonius:

Vocibus in Graiis numquam ultima conficiar M.

Ј, Nun, piscem interpretatur Caninius; Bellarminus à fono format. Græci Ny, Latini eN. Ausonius:

Zeta iacens si surgat, erit nota quæ legitur N.

Ω, Samech, basis, inquit Caninius. continuatum & in se ductum, ait Bellarminus. Græci Sigma; olim San, donec ē admissum: Latini eS. à vetustissimā autem Sigmatis figurā, quæ talis erat, C, stibadium seu mensula vocata est Sigma. Martialis:

Accipe lunatā scriptum testudine Sigma.

Item alibi:

Septem Sigma capit. sex sumus, adde lupum.

Ү, Aijn, fons Caninio; Bellarmino interprete, oculus. aspiratio est solis Hebræis nota. Arabes pronuntiant Hain & Gain.

Ԁ, Pe, os seu vultus. Græcis Pi, Latinis Pe, Ausonius:

Hostilis quæ forma iugi est, hanc efficiet Π.
Scribit Halicarnassius, veteres diu pro Π usos esse Δ.

Ү, Ts-

Y, Tsade, venabulum seu hamus. propria Hebreis litera. Arabibus Tzad & Thad.

P, Coph, à Cuph circulo. vel, vt Caninius vult, significat simium. Græci K, Latini C, & Q: quæ ultima ex semicirculo literæ C concreuit in circulum, caudâ appensâ, hoc modo, Q, ad distinctionem literæ O, vt Scaliger adnotauit: eius autem loco primùm vtebantur C, teste Ausonio:

Praevaluit postquam Gamme vice functa prius C,

Atque alium pro se titulum replicata dedit Q.

quamquam & apud Græcos hæc figura erat episemon, seu numeri nota, valens nonaginta, vt scribit Marius Victorinus: *Nec Q inuenit Latini sermo; sed apud Græcos fuisse, cognoscere potestis, si Pontificum libros legeritis; & seruire numero, & significare nonaginta.*

Y, Resc, quasi Ros, id est caput. Græci Rho; Latini eR. Ausonius:

Ausonium si Pe scribas, ero Cecropium P,

Et Rho quod Græco, mutabitur in Latium P.

Caninam literam vocat Persius:

mfso oitom — Sonat hic de nare canina.

Litera. —

Lucilium credo imitatus illo versu:

Irritata canes quod R R quamplurima dicat.

non scriptu, sed pronūtiatu difficultis litera, quam Demosthenes didicisse fertur, catellam irritando. Est scrupus insignis apud Epigrammatographum nostrum Bauhusium de tribus hisce eiusdem literæ nominibus ER, RO, RES:

Sesquipedalis sum, Iudaica, Graia, Latina,

Inq, pedis medio pars mihi pulchra rosea est.

Tres habeo dentes, Graium vnum, vnumq; Latinū,
Tertius Hebrei de canis ore venit.

Si me non dicis, dicis, si dixeris, erras:

Cuncta Deus faciat, que queat; ista nequit.

¶, Scin, quasi Scen, id est dens, à formā; pro-
pria Hebreis litera. Arabes dicunt SSin.

¶, Tau, signum siue terminus; quia claudit
Alphabetum, sicut Aleph inchoat. Græci Tau,
Latini Te. Harum porrò literarum significatio-
nes, alias longè adfert Eusebius lib. ix. & x. De
præpar. Euang. & ex eo D. Hieronymus Com-
métariis ad Threnos, & Epistolā ad Paulam; quos
aberrasse quidem, demonstrat egregiè Goropius
Hieroglyph. lib. 1. sed ipse multò certè misera-
bilius lapsus, cùm totius Alphabeti Hebraicī li-
teris omnibus, miram quamdam orationem ad
Spiritum sanctum docet contineri; secutus, vt
opinor, Martini Gilberti commentum, qui He-
braicum Alphabetum in septem sententias literis
Hebraicis significatas dispergit; de quibus nihil
habeo dicere simplicius, quām quòd

Turpe est difficiles habere nugas.

Sed vt ad priorem literarum significationem
reuertar; mirari satis non possum causas, vt mi-
hi quidem videre videor, ita longè quæsitas. ver-
bi gratiā, ־ Beth significare domum. Quæ enim
similitudo illius figuræ cum domo? ־, Gimel, si-
gnificare camelum, cùm sit similius musæ? ־,
Daleth, portam potius significare quām vncū?
־, Tsade, venabulum potius quām trullam? Et
cur, oro, literæ his nominibus appellatæ sunt, vt
faciamus eas rebus dictis esse similes. Quid scri-
ptioni cum domo, camelo, portâ, venabulo, &c.

Fateor

Fateor mihi h̄c aquam h̄rere; nec legerē memini
ni v̄spiam, quā causā inditā literis fuerint h̄c
appellationes.

Iam de vocalibus obiter dicendum. Veteres
Hebr̄ai, inquit Bellarminus cap. 11. quod pro-
priè vocales non haberent, v̄tebantur earum lo-
co quatuor consonantibus, Aleph, He, Vau,
Iod. Per Aleph & He eximerebant A; per Vau,
O & V. Per Iod, E & I. Pr̄ter quas, Gr̄eci
habuerunt E longum, seu H, & Ω, & r.

E, ε̄ψιλον, olim scribebatur hoc modo Ē, in-
quit Iosephus Scaliger ad Eusebium. tribus au-
tem obelis iugulatur, medio, summo, & imo; vt
distinguitur à Η spiritu, à Γ, γάμμα, à Λ, Lambda,
à E, Ε̄ vetere. ita Scaliger Iulius lib. 1. De ling.
Lat, cap. x l. Ausonius :

Pr̄sto quod E Latium semper breue Dorica vox E.

H, Η̄τα apud Iones erat nota spiritus, sicut ho-
dieque apud Latinos. D. Hieronymus libro De
nominibus Hebraicis vocat eam extensam voca-
lem; hoc est ἀντίοχον πόλεων. Sic Ausonius :

H̄ta quod Aeolidum, quod ē, E valet, hoc Latiale E.

O μακρόν, figuram habet ab oris rotunditate quā
os componimus dum O pronuntiamus. Olim
autem pronuntiabatur planè vt ε̄, Ausonio teste:

Vna fuit quondam quā respondēre Lacones

Litera, ε̄ irato Regi placuere negantes.

¶ autem pōst scribi cōceptum est pro O. Ausonius:

Hoc tereti arguto ē, sono negat Attica gens, ε̄.
quam literam, quia Philoxenus rescripsit Diony-
sio se renocanti, vocarunt Φιλοξένειον γάμμα.

Ω μέγα opponitur Ο μακρόν. Ausonius:

Et supremā notis adscribitur Argolicis Ω.

His

His ambobus respondet O Latinorum. Ausonius:

Ω quod & ογ Gracum, compensat Romula vox O.
Υγινόν. Pythagore biuum dicta, à ramosis bra-
chiis. Ausonius:

Pythagoræ biuum ramis pateo ambiguus Y.

V, Latinis propria litera; vt Ausonius notauit:
Cecropis ignota notis ferale sonans V.

De hac Priscianus: V loco consonantis posita, eamdem
prorsus in omnibus vīm habuit apud Latinos quam apud
Aeoles Digamma F.

C A P V T V I I I .

De quadruplici scribendi modo. Primo, à dex-
trâ ad lēuam in latum. Secundo, à lēuâ ad
dextram in latum. Tertio, à lēuâ ad dex-
tram, & rursus contrâ per versus. Quar-
to, à summo sinistro latere chartæ in imum
versus dextram sine regressu.

In planâ tabellâ aut chartâ per lineas rectas,
modi scribendi fingi possunt omnino viginti-
quatuor: octo in latum, octo in longum, octo
in diametrum.

Primus, à summo dextro ad lēuum in latum,
qui est vetus Hebræorum. Secundus, à lauo
summo ad dextrum in latum, qui iam est ferè om-
nium, præterquam Hebræorum & Sinenium.
Tertius, ex vtroque mistus, sed à lēuâ incipiendō;
qui fuit recentior Hebræorum, & antiquus
Græcorum ac Latinorum. Quartus, ex vtroque
item mistus, sed à dextrâ incipiendō. Quintus,
ab imo dextro ad lēuum, in latum. Sextus, ab
imo

imo sinistro ad dextrum in latum. Septimus, ex vtroque mistus, sed à leuâ incipiendo. Octauus, ex vtroque item mistus, sed à dextrâ inchoando. Nonus, à summo latere dextro in imum: Decimus, à summo sinistro in imum; sed hi ambo lineis perpendicularibus; qui postremus est Indorum, Sinarum, & Æthiopum. Undecimus, à summo latere dextro in imum, & rursus ab imo ad summum. Duodecimus, à summo sinistro latere in imum, & rursus ab imo in summum versus, qui est Gothorum. Decimus tertius, ab imo dextro ad summum: Decimus quartus, ab imo sinistro ad summum; & hi ambo per lineas perpendiculares. Decimus quintus, ab imo dextro in summum, & rursus à summo in imum per versus. Decimus sextus, ab imo sinistro in summum, & rursus à summo in imum per versus. Decimus septimus, ab angulo dextro summo in imum sinistrum, lineâ diametrali. Decimus octauus, ab angulo summo sinistro in imum dextrum, lineâ item diametrali. Decimus nonus, ab angulo dextro in imum, & ab imo in summum rursus per versus. Vigesimus, ab angulo sinistro in imum, & rursus ab imo in summum. Vigesimus primus, ab imo angulo dextro in summum sinistrum, lineâ diametrali. Vigesimus secundus, ab imo angulo leuo in summum dextrum, lineâ diametrali. Vigesimus tertius, ab imo dextro in summum sinistrum, & rursus à sinistro diametraliter in summum dextrum. Vigesimus quartus, ab imo sinistro in summum dextrum, & à dextro rursus in imum sinistrum diametraliter.

Ex his viginti quatuor reperio quatuor tantum fuisse

78 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

fuisse usurpatos ; primum, secundum, tertium, & decimum : & sunt sanè inter hos etiam modos aliqui valdè incommodi, ut mirer vel quatuor diuersos potuisse placere gentibus diuersis.

Primus omnium & antiquissimus est, Hebrœorum vetus à dextrâ ad leuam lineâ rectâ in latum. horum enim cùm primæ sint literæ, oportet & scribendi modum esse primum : quod eò facilius credendum est, quòd modus ille incommodior atque imperfectior est ; & prima quæque solent esse incultissima maximeque rudia. Etiamsi enim Hebræorum Rabbini glorientur, se imitari cælorum motum scribendo à dextro in sinistrum ; non tamen eâ gratiâ efficient, modum illum scriptionis esse laudandum ; quando & ita literæ scriptæ calamo ac manu leguntur, quæ nobis ob oculos contemplandæ relinquuntur, cùm à laeo ordinatur scriptionem ; & omnium animantium item primus ac naturalis motus extrosum explicatur, & cetera opera quoque extento brachio, non retracto inchoantur ; quando denique Hebræi ipsi singulas literas inter scribendum inchoant à late-re laeo in dextrum, etiamsi adiunctionem literarum ad literas ducant à dextro in sinistrum, ut acutè obseruarunt Angelus Roccha in Biblioth. Vatic. & Iul. Scaliger li. 1. De cauiss. ling. Lat. c. xlvi. qui tamen illud suopte ingenio ridiculè affingit Hebræis, eò ita eos scribere cœpisse, quòd prius texturam inuenerint quâm scripturam : textores verò primum tramè filum introsum iacent, coacti, nō naturâ ; quoniam dextrâ manu cùm incipiunt, & sinistræ operam vicissim petunt, sic motus fuit auspicandus. Cedò enim Scaliger, si coacti ita

tra-

tramam iaciunt, quia sinistrâ eam reiaculari debent, cur quando sinistrâ ad scribendum opus non est, manum liberè non explicant extrosum à leuo in dextrum? Insignis etiam hac in re est Goropij fabella, qui libro tertio extremo Hieroglyphicô, ait, à Cadmo Hebreos ita primûm doctos esse præpostorè scribere, eâ caussâ, ut disserent aliquando hac suâ scribendi incommodissimâ ratione, Cimbros (à quibus literas nempe acceperant) in literarum quoque scribendarum modo esse imitandos. Egregiam, ita me Deus amet, diuinationem!

Nec pueri credent, nisi qui nondum asselauantur.
Porrò hanc scribendi rationem Ægyptij ab Hebreis accepere, ut Herodotus testatur lib. 11.

Hebraeorum modo veteri proximè, nisi fallor, successit modus quem suprà numerauimus tertium: is nempe qui à leuâ in dextram, & rursum à dextrâ in leuam tendit per versus; quem Nauclerus volumine primo, generatione 11 v. scribit Hebreis traditum esse ab Esdrâ scribâ, quem Graci, auctore Pausaniâ libro v. vocarunt *buspo-
ndâv*, eâ re, quòd boues inter arandum ab ex-
tremo sulco conuertantur in proximum ab eo-
dem latere: atque hinc, ut id credam, etiam vehe-
mentiùs adducor, quòd Cadmo literarum apud
Græcos inuentori, dum Bœotiam conderet, bos
occurserit, quem Graci *Ἄλφα* appellant, à quo
prima litera nomen *Ἄλφα* imposuit: ergo & à
boum in arando more morem induxerit scriptio-
nis, quæ stylo velut aratro siebat in cerâ: hic au-
tem modus à Græcis deinde venerit ad priscos
Latinos; de quibus ita Isidorus libro vi. cap. xiv.

Versus

Versus vulgò vocati sunt: quia sic scribebant antiqui sicut aratur terra; à sinistrâ enim ad dextram primum deducebant stylum, deinde conuertebantur ab inferiore, & rursum ad dextram versus; quos & hodie rustici versus vocant.

Tertius scribendi modus est à lœuā in dextram, sine retrogressione ad lœuam. Hic iam communis est plurimarum gentium, quia commodissimus & decentissimus: cùm enim omnem litterarum, etiam apud Hebræos, virgulæ ita inchoentur, decet totam scriptionem ita perfici, vt eadem sit ratio totius & partium.

Quartus scribendi modus est Syrorum, Indorum, Æthiopum, & Sinenium. De Syris Andreas Masius in Grammat. Syriacâ: *Syri non à dextrâ ad sinistram versus ducunt manum, vt Iudei faciunt, cùm scribunt: sed eam ex aduerso positam reducunt sensim ad se per chartam transuerso situ collocatam; propterea quod sic commodiùs aptiusq; ipsorum literæ formentur; ceteroqui legendi ratio prorsus eadem est quam Hebrei tenent.* Igitur Syri lectionem incipiunt à literâ quæ in scriptione erat summa; eamque faciunt esse in latere dextro, vertendo chartam dum legunt. De Indis ita Poggius lib. iv. De fortunæ varietate: *Scribunt Indi, non vt nos aut Hebrei, in latus dextrum aut sinistrum, sed à summo ad imum ducentes calamum, lineâ nempe perpendiculari. Non explicat Poggius in quod latus faciant linearum ad lineas adiunctionem; at certum quod versus dextrum: nam id de Sinenibus aperte scribit Nicolaus Trigaultius Belga è Societate nostrâ, Sinicæ Expedition. lib. i. cap. v. Sinicæ scriptionis situs, inquit, è diametro nostræ aduersarij*

sarius est; n.m ad dextram à summo in imum ducunt manum, nos à sinistrâ ad dextram in latum progredimur. Denique de Æthiopibus circa Meridionales insulas narrat Diodorus Siculus libro 111. cap. xiiii. Non scribant per latus, vt nos, sed à superiori parte lineâ rectâ ad inferiorem. Hunc scribendi modum Græci appellarunt Tæpocon, auctore Festo: Tæpocon, inquit, Græci soliti sunt appellare genus scribendi deorsum versus, vt nunc dextrorsum scribimus. Sed quid verbi fit Tæpocon, non miror vel à doctioribus ignorari, & præteriri à Tiraquelle in Notis Alexandri Neapolitan. lib. 11. cap. xxx. quando ita variè legitur in diuersis exemplis apud Festum, vt monet Dionysius Gothofredus: Tahlenpocon, Temperon, Tempcon, Taempoton, Tampercon, Taencopon, Taenpton. Quis nō rideat hæc monstra verborū?

Quintus scribendi modus falsò tribuitur Gothis à Theodoro Zvingero lib. 1. volum. iv. ybi sic scribit ex Olao Magno: Secundūm longitudinem à summo ad imum, & hinc rursus adscendendo, veluti per spiras (quales sol annuo motu per Zodiacum facere dicitur) scripserunt Gothi veteres in saxis vetustissimis, qua etiamnum extent. Sed nusquam hoc scribit Olaus. Sunt enim tantum hæc eius verba lib. 1. cap. xxxvii. ex Ioannis Magni De Gothis lib. primo cap. vii. Longè ante inuentas literas Latinas, Aquilonaria regna suas literas habuerunt, cuius rei indicium præstant eximiae magnitudinis saxa, veterum bustis ac specubus apud Gothos affixa. His itaque (vt in historiâ charissimi fratri mei Ioannis Magni antecessoris Archiepiscopi Vpsalensis libro 1. cap. 7. habetur) apicibus res gestas lapidibus imprimentes, sempiterna memoria tradiderunt. Ioannes

verò Magnus tantum hæc amplius addit: *Hac saxa literarum formis inscripta, persuadere possint, quod ante vniuersale diluuium, vel paulo post ibi erecta fuissent.* neque toto reliquo opere de Gothis, mentionem facit literarum. Certissimò autem lapsum esse Zvingerum ostendit Bonaventura Vulcanius libello *De literis Getarum seu Gothorum*, vbi omnes eorum inscriptiones scriptæ sunt à laeuā ad dextram in latum, more nostro vulgari; nulla omnino à summo in imum per versus. Quamquam non miror hīc hallucinatum esse Zvingerum, qui eodem loco grauissimè etiam aberrauit in voce Tæponcon, asserens eum esse modum quo Hebrei scribunt à dextrâ ad lauam.

Tabulam hīc appendo, quò facilius variè illæ scribendi rationes capiantur.

A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.

A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES:
SVM A DEXT AD SINIST.

A SVMMO DEXTRQ AD SINISTRAM IN LATVM.

A SVMMO DEXTRQ AD SINISTRAM ET RAR:
SVS AD DEXTRVM.

A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.
A SVMMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES:
SVM A DEXT AD SINIST.

VIGINTI QVATVOR
SCRIBENDI
MODI.

AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES:
AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.

AB IMO DEXTRQ AD SINISTRAM ET RAR:
AB IMO DEXTRQ AD SINISTRAM IN LATVM.

AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM ET PER REGRES:
AB IMO SINISTRO AD DEXTRVM IN LATVM.

AB IMO DEXTRQ AD SINISTRAM ET RAR:
AB IMO DEXTRQ AD SINISTRAM IN LATVM.

CAPVT I X.

Quibus instrumentis scriptum.

Vtr̄ res quæque simpliciores ac rudiores sunt, ita paucioribus egent adminiculis ad sui constructionem. Igitur cùm recēns nata atque adhuc impolita erat scriptio, duabus omnino rebus perficiebatur; stylo seu instrumento quo scribatur, & materiâ in quâ scribebatur. At mox, vbi poliri excolique ea ars cœpit, cœpit etiam præter stylum & materiam in quâ, egere materiâ ex quâ literæ scilicet fingerentur; de quibus singulis tractatio instituenda proximis tribus capitibus.

Instrumentum quo primùm scriptæ fuere literæ, fuit *stylus ferreus*. Ducem habeo rationem; quia primæ Hebraeorum literæ saxis & laterculis incisæ, vt monstrauimus ex Iosepho Ruidæo; igitur ferreo stylo. Ligno enim, aut saxo, aut osse, aut re aliâ, quâ potè? Ferreum autem hunc stylum vulgata lectio cap. x i x. Job vocat *caltem*: *Quis mibi tribuat vt scribantur sermones mei? Quis mibi det ut exarentur in libro stylo ferreo; aut plumbi laminâ, vel calte sculptantur in silice.* Quam lectionem vindicat Pater noster Molina in primâ parte D. Thomæ q. 26. art. 1. disp. secundâ, contra Titelmannum, & Biblia Regia, vbi pro *calte*, scribitur *certe*. Est enim cætes, vt ipse ex Lexicis & Orthographiâ Mānūtij docet, ferrum sculptorium; sic dictum à cælo, vel antiquo verbo cællo, quod significat cædo. quæ in locum nullus, quod sciam, accuratiū expli-

explicauit; nam & Pinæda noster silentio præterit, cùm tamen retineat priscam cum Molinâ lectionem. Styli forma huiusmodi fuit, vt altera eius pars ad scribendum esset acuta, altera ad delendum obtusa. Expressit eam egregiè Prudentius Hymno ix. de S. Cassiano Martyre:

Inde alij stimulos & acumina ferrea vibrant,

Quâ parte aratis cera fulcis scribitur:

Et quâ secti apices abolentur, & aequoris hirti,

Rursus nitescens inuenitur area.

Ego verò vt clariùs eam exprimam, hîc eius imaginem subiocio, quam incidi curaui ad exemplum styli veteris, quem mihi Bruxellis ostendit Cl. D. Hopperus.

Stylus æreus est, instar ligunculi, incuruâ pallâ, vt nempe imposito indice, firmiùs ceræ fulci complanentur; caudâ seu cuspide inter reliquos digitos inclusâ, quare qui hunc stylum verterit ad inducendas literas, non eo vtetur planè erecto, sed obliquato; omnino sicut paruo ligunculo, non sicut typo epistolari quo signantur epistolæ. cuspis quadrilatera est, latior tamen quam densior. Latera autem seu potius anguli laterum, sunt limâ rasi. Id factum opinor ut stylus certius teneatur, & non fallat manum.

Confirmat ferri usum de postera ætate Isidorus lib. vi, cap. ix, *Græci*, inquit, *& Tuſci primiū ferro in ceris scripſerunt.*

Successit ferro stylus osseus. Tit. Quintil. Att. in Satyrâ: *Vertamus vomerem in ceram, mucro-*

F 3 neq; 3

86 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

neq; aremus osse. Iusserunt enim Romani ne graphium ferreum esset: ynde & apud scribas dicebatur, *Ceram ferro ne cedito*; ait ibidem Isidorus. sed non fuit perlata ea Lex, aut certe abrogata est: nam de ferreis cultellis suo adhuc aucto Martialis scribit lib. xv. Epigr. xxi.

Hac tibi erunt armata suo graphiaria ferro:

Si puer dones, non leue munus erit.

vbi graphiaria, thecæ seu vaginæ sunt ipsius graphij, vt notat Raderus noster; non ipsi styli ferrei, quod volunt Beroaldus & Domitius. Porro styli ossei meminit præterea Laërtius, qui refert Cleanthem solitum osse stylō in tegulâ excipere documenta Zenonis.

Saxeo stylō vtuntur vulgo Arithmeticci, dum in lamellâ saxeâ, seu scindulâ, numerorum zifras sculpunt.

Adamantinâ cuspidi vitra inscribuntur.

Carneo stylō, hoc est dito suo, Christus paumentum inscripsit: *Ioan. cap. viii.* & quisquis ille fuit, qui Baltassari epulanti mortis sententiam dito scribebat in muro, Mane, Thecel, Phares: *cap. v.* Danielis.

Narratum mihi est à Sacerdote quodam nostro, cuius in iuuando hoc opere studium sensi omnino singulare, captiuum quemdam, cui vngues in longo carceris pædore excreuerant, vngue suo in cuspidem aptato, & in crenam fillo, atramentoque ex saliuâ aut vrinâ & carbone temperato, epistolam scripsisse ad suos. id quod ipse à viris fide dignissimis accepisse se mihi affirmauit.

Horum omnium ferè usus exoleuit, postquam inuetus est calamus, penna, & penicillus; de quo-
rum

rum origine nihil constat certius, quam quod recentior sit inuentione chartae & membranæ: neque enim pennâ, quæ caua est; neque calamo, qui pulposam medullam habet, scitè arari potest circa; aut ullo modo celari possunt tabellæ aut saxa: deinde pennæ & calami nisi coloribus intincti, non valent ad scriptionem, ut Quintilianus li. x, cap. 111. in ceris autem, & saxis, & tabellis, sufficiebat incisio sine affusione coloris, quæ necessaria tamen ad inscribendam chartam aut membranam. Est hec de earumdem rerum origine sententia Opimieri initio Chronicō; ybi sic loquitur: *In pugillares scribebant stylis ferreis: in papyros autem arundineis calami, & postmodum etiam avium pennis. & Petri Gregorij lib. xv. De repub. cap. 111. Calamo*, inquit, *scriptum in chartis, Martiale teste:*

Dat chartis habiles calamos, &c.

Iam de singulis adfero aliquot auctoritates.

De Calamo. Dauid Psalmo XLIV. Lingua mea calamus scribæ. vbi Aquila vertit, Iuncus scribæ, quod idem est; sunt enim calami, iunci seu arundines quædam aquatice; quæ copiosissimè prope Memphis, Gnidum, & ad Nilum crescunt (vnde Orus Apollo scribit, literas fuisse ab Ægyptiis significatas per cynocephalum apposito atramento & iunco; quod iunco scriberetur, & cynocephalus facile scriptionem disceret, sicut Aelianus ait, elephantos fuisse qui nossent scribere.) & Plinius lib. x v i. cap. x x x v i. *Calami*, inquit, *Ægyptij maximè & Gnidij chartis seruiunt. & Martialis lib. xiv. Epigr. xxxviii.*

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus.

Vocatur autem Niloticus calamus ab Apuleio initio

lib. i. De Astin. *Chartarius*, initio lib. ii. *Florid.* sicut & à Celso *Scriptorius*, lib. v. cap. *xxviii.* ab Ausonio *Fisiopes* argutè, propter crenam cuspidi incisam, *Passim* verò apud Poëtas pro calamo inuenies *arundinem*. vt apud Persium; quem solum adfero, quia solus elegantissimè calamu descripsit:

Inq; manus chartæ, nodosaq; venit arundo.

Tum querimur crassus calamo quod pendeat humor,

Nigra quod infusa vanescat sepiam lympham:

Dilutas querimur geminet quod fistula guttas.

De *Pennâ*. *Iuuenalîs*:

— *præcipiti venisset epistola pennâ.*

quamquam sunt qui hoc interpretentur, non de stylo graphiario, sed de columbâ, seu alio quo-uis alite vectore literarum.

De *Penicillo*. Scribit P. Nicolaus Trigaultius Expedit. *Sinicæ lib. i. cap. iv. Sina, pencillo è pilis leporinis (quo ad scribendum vtuntur) atramentum excipiunt.* Apud nos verò nullo alio ad scribendum instrumento, quam penicillo, vtuntur pictores.

Præter hæc instrumenta, quæ vicem obeunt solius styli, sunt quedam etiam subinde usurpata, quæ faciunt pro stylo & simul pro materia ex quâ literæ fiunt. Huiusmodi sunt, rubrica, creta, carbo, plumbum; quæ etiam priscè fuere consuetudinis. vt patet ex Persio de *Rubricâ*:

— *Oculo rubricam dirigit vno.*
ex eodem, de *Cretâ*:

Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis,
mancipiorum enim venalium pedes cretâ inscri-
bebantur, vt auctor est Plinius, & Propertius.
Asiaticam verò *cretam* vocat Cicero oratione
pro Flacco, eam quâ *Publicani* utabantur, for-
tè ad

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 89
tē ad signandas merces quæ soluto portorio ex-
portabantur.

De Carbone, Plautus in Mercatore:

Impleantur meæ foræ elagiorum carbonibus.

De Plumbo Catullus:

Membrana directa plumbo.

*Imò fullatis præterea coloribus scribere solitos Brachma-
nes in sindonibus, narrat Neapolitanus Alexander
lib. 11, cap. xxx.*

C A P V T X.

De materia in quâ scriptum antiquissimè.

PRIM A materia in quâ exceptæ literæ, fuere
saxa & lateres. ita enim de primâ scriptione
Iosephus lib. 1. Antiquitatum cap. 4. *Seth imita-
tores sui filios habuit, &c. qui facientes columnas duas;
alteram ex lateribus, alteram ex lapidibus; in ambabus
quæ inuenierant, conscripserunt. vt, si constructa lateri-
bus exterminaretur ab imbris, lapidea permanens pre-
beret hominibus scripta cognoscere.* Hic mos deinde
venit ad Babylonios & Phœnices; quorum illi,
auctore Plinio lib. vii. cap. lvi. coctilibus later-
culis mores, leges, & instituta conscripta tradi-
derunt; hi verò lapidibus. Romani, ceteræque
gentes ferè omnes, eundem morem sunt amplexi;
vnde tot passim videntur antiqua marmora, cippi,
& stelæ, literis inscripta, ad memoriam æternam
rerum gestarum, vt Horatius lib. iv. Od. viii.

— *incisa notis marmora publicis.*

Et Danos solitos inscribere cautibus maiorum
fuorum gesta scribit Saxo Grammaticus in Præ-
fat. Historiæ Danicæ.

Folia arborum, proximè, ut opinor, successèrè lapidibus. à quibus nos hodieque membranas & chartas folia (Græci φύλλα) appellamus. Plinius testatur lib. xiiii. cap. ii. in palmarum foliis fuisse primo scriptitatum; apud Ægyptios nempe, de quibus eo loco loquitur, non apud Hebreos. Henricus Salmuth in Notis Pancirolli, auctoritate Guilandini ductus, legit *maluarum* pro *palmarum*. Sed Isidorus aperte lib. vi. cap. xii. affirmat scribi solitum in *maluarum* foliis atque *palmarum*. quam lectionem asserit quoque Scaliger libello contra Guilandinū. Et cur, oro, non æquè in foliis palmæ ac maluæ? Certè affirmat id Olsorius lib. ii. De rebus Emman. Indi, inquit, neque charta vtuntur, neque papyro; sed stylo in foliis arborum silvestrium, quas propter similitudinem, palmas appellant, literas exarant. Imò Virgilius omnino amplè loquitur de cuius-uis arboris folio, lib. iii. Æneid.

— *foliisq; notas & carmina mandat.*

Quæcumque in foliis descripsit nomina virgo, &c.
Ergo in foliis palmae scriptum.

De *Maluā*, C. Heluius Cinna apud Isidorum:

Hæc tibi Arateis multum inuigilata lucernis

Carmina, queis ignes nouimus ethérios,

Læuis in aridulo maluæ descripta libello

Prusiacâ vexi munera nauiculâ.

Hinc & folium μαλάχιτον sanctissimum Pythagoræ appellatum, apud Ælianum lib. iv. cap. xvi. Sic & Hesiodo dictum:

Οὐαν τ' εν μαλάχιτε καὶ σφραγίδελφοι μέγ' ὄντες.

Imò & in foliis oleæ Syracusanos Iudices solitos exulum nomina scribere refert Diodorus Siculus lib. ii. adeoque capitales sortes fuisse foliis frequen-

frequenter inscriptas etiam apud Græcos, argu-
mento est, quod condemnatio dicta sit *εκεννωφό-*
μοις, ut Iunius obseruat lib. i. Animaduér. cap. v.
Fungo autem Burri inscripserunt ad Traianum, a-
pud Xiphilinum; & pomo Acontius, apud Ouid.

Florum folia subinde inscribi solita, reperi apud
Ouidium v. Faſtorum De Floralibus :

Prima Therapneo feci de sanguine florem,
Et manet in folio scripta querela suo,
apud Virgilium Eclogā iiii.

Dic quibus in terris inscripti nomina Regum.
Nascantur flores. —

quod multi de Telamone in Hyacinthum verso
accipiunt. cui flori due hæ literæ AI inscriptæ vi-
dentur significantes AIacem, quâ de re Ouidius
lib. xiii. Metamorphos.

Litera communis mediis, puero q̄, viro q̄,
Inscripta est foliis; hæc nominis, illa querela.
vbi literam communem vocet AI, vel YA. à quâ
& HY Acinthi & AIacis nomina inchoantur. eo-
demque alludit Poëta lib. x. Metamorph.

Ipse suos genitus foliis inscribit; & Hya
Flos habet inscriptum, funestaq̄ litera ducta est.
Formosorum vero nomina iis inculpi, hisce for-
mulis, O ſērva rḡs, ille formosus est, Pulchra Paſ-
compſa, &c. notauit Petrus Victorius lib. xvi. Va-
riar. cap. v. Vide Crinitum libro iiii. De hone-
ſtâ disciplinâ cap. iiii.

Libri arborum, hoc est tunice interiores corticis,
ſuffecti in locum foliorum. Plinius lib. xiii. c. xi.
In foliis primò scriptitatum; deinde quarundam arborum
libris. Arborum autem huiusmodi tres species e-
numerat Vlpianus Leg. Librorum. in princ. ff. De
Leg.

Leg. 111. tiliam, philyram, & papyrum. Scribit Q. Septimin. in Praefatione Dictys Cretensis, vidisse se opera Dictys omnia, in talibus librorum tunicis scripta. In viuarum corticibus arborum subinde, sed rariū scriptum legimus; de quo ritu postea agetur longius.

Tabella lignae, quia magis ferunt aetatem, mox libris substitutae, eodem forcè tempore quo inuenti libri linteai & plumbei. Quia enim in arborum libris hucusque fuerat scriptum, facilius nempe cogitarunt de ligneis tabellis, quam de linteo aut plumbo quae minus ad manum sunt; ut videor posse non male suspicari. Porro haec tabellae codices dictae, & codicilli; a caudice arborum, è quibus in scindulas sectae. Fuisse autem ante chartae & membranae usum inuentos, Isidorus libro vi. cap. viii. scribit his verbis: *Ante usum chartae & membranarum, in dolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribentur.* immo ante pugillares cereos, non dubitem afferere: quia simpliciores tabellae nudae quam ceratae; & Plinius indicat libro xiiii. cap. xi. *privata monumenta linteis confici coepit aut schedis.* ita enim legendum esse pro ceris, monet Scaliger contra Guilandinum ex omnibus manuscriptis. Sunt autem schedae aut schedulæ Graecis eadem quae nobis tabellæ nudæ: *Aliud, inquit Scaliger, est cera, aliud scheda. scheda non est deletilis, erat enim pagella lignea.* Ex huiusmodi vero assellis seu tabellis, librum Hebraicis & Latinis characteribus scriptum, inuentum esse prope Toletum temporibus Regis cuiusdam Ferdinandi, narrat Rodericus Sanctius Episc. Palentinus, 3. part. *Historia Hispanicæ* cap. i v. & Baronius in Martyrolo-

rologio Romano, Codicem Euangelij diuī Mat-thæi in huiusmodi schedulis Hebraicè scripti, in-uentuī refert in monumento D. Barnabæ Apo-stoli: *Libri huius tabellæ*, ait au^rtor Vitæ apud Su-rium Tomo III. erant thyinis lignis compoſit^s.

Solebant autem in huiusmodi tabellis discere primò ſcriptionem analphabeti; auo etiam Plauti vt ipſe ſignificat Bacchid. Scenâ. *Nunc experiar:*

Exemplò puer pædagogo tabulâ dirumpit caput.
ſi enim cerata fuifet tabella, & non nuda, ac ſatis etiam crassula; quomodo puer eâ caput dirumperet pædagogo? non, ſi vel cucurbita eſſet eius caput aut pepo. Deinde fiebant hæ tabellæ ē ſolo ligno, vt pueri intra exciſos characterum fulcos exercent manum, quam nempe oræ ligni du-riores, ne exerrarent, cohibebant; vt ita etiam ad ceram ſenſim firmaretur; quale ludi genus tirunculis præſcribit Quinctilianus libro primo cap. i. Denique eadem tabellæ, à pungendo, dictæ pugil-lares, pugillar & pugillatia (vt loquuntur Gellius & Aufonius) & varia facta ſunt earum genera.

Cerei pugillares, à ceræ crufâ vel malthæ; hanc enim etiam tabellis illitam ſcribit Pollux lib. x. c. x i v. ex Aristoph. & Cratino. lidē quincuplices à numero foliorū dicti Martiali lib. x i v. Epig. i v.

Quincuplici cerâ cùm datur altus honos.

materiâ quidem viliissimi, ſed officio ſumimi; quando illis folis ſcribebatur ad Imperatores, qui qualisve eis honores decreti pro triumphis, vt indicat ille citatus verſus.

Citri pugillares, ē citri ligno. Martialis lib. x i v.

Secta nisi in tenues eſſemus ligna tabellas,

Eſſemus Libyci nobile dentis opus.

Ebut-

Eburnei, ibidem Epigram.v.

Languida ne tristes obscurent lumina cera,

Nigra tibi nucum litera pingat ebur.

Hi verò eburnei pugillares iidem sunt quos Vo-
piscus in Tacito, & alibi, vocat libros elephanti-
nos; vt rectè opinantur Turnebus & Pancirollus.

Membranei, ibidem Epigram. vii.

Esse puta ceras, licet hæc membrana vocetur:

Delebis, quoties scripta nouare voles.

Liturantur enim chartæ illæ deletiles è gypso aut
cretâ, dígito in saliuâ intineto. de qualib[us] men-
tio fit Leg. Si quis, in quod. 7. De Iurisdict. omn.
iud. P. & alibi lib. 50. tit. 3. cum similibus. De-
nique vt paucis omnia complectar quæ ad pu-
gillares faciunt, lubet h[ic] adscribere Raderi no-
strí verba è Commentariis illius doctissimis in
Martiale : Pugillares sunt Gracis δύπλιχα, σαριδες,
μνακισσες. Homerus lib. V I. Iliad. μυκτὸν τίναχα appel-
lat, vnde appetat antiquissimus pugillarium vsus. Forma
eorum quadrata; olim etiam trigona. vnde δεκτὸν δύπλι-
χον Herodoto dictum. Materia varia; è buxo, vnde πυξδον;
è citro; è lapide atro in laminas tenues secto, quem arde-
fiam appellant; è laminis membraneis; ex ebore. A nume-
ro paginarum, duplices, Gracis διπλοχα; triplices, τριπλο-
χα; quincuplices, πενταπλοχα. Triplices & quincuplices
vulgè erant pugillares è cerâ, tiliâ, philyrâ, buxo, membra-
na, quia viliores. Duplices tantum, quia pretiosiores, citrei
& eburnei; vt Carrio obseruat lib. 11. Emendat. cap. vi.
Hucusque Raderus, sanè accurate & eruditè.

Plumbeis voluminibus monumenta publica confici cæpta
sunt (nempe post pugillares) verba sunt Plinij li-
bro x i 11. cap. xi. Sed è plumbō volumen diu-
turnum nullum fieri potest; plumbum enim, se-
mel,

mel, iterum, tertiumque conuolutum & euolutum, facilimè rumpitur. inde enim nomen volumini datum à crebrâ conuolutione, vt refert Isidorus lib. vi. c. xiiii. Igitur per volumen Plinius laminam intellexerit: sicut Sueton. Neron. c. xx. *chartam plumbam* vocat; quam eamdem Plinius libro xxi x i v. cap. xvii i. (referens de Nerone eamdem rem cum Suetonio) appellat *plumbi laminam*. & certum omnino videtur, cùm publica monumenta, quæ vulgo publicè spectanda proponuntur, nihil opus sit instar voluminum posse conuolui. Vnde Gallorum publica monumenta, argentea fuisse scribit Trithem. lib. i. breuiarij Annal. Franc. & Romani ea non è flexili plumbo, sed aternaturo ære confecerunt; vt multis constat ex locis apud Dionysium Halicarnasseum libro x. Tranquillum in Cæsare, Machab. lib. i. c. viii. aliosque scriptores, pro quibus omnibus illud vnum Horatij satis esse debet:

Exegi monumentum ære perennius.

tum etiā quod alij auctores omnes semper plumbi laminas appellant, nusquam volumina. Ita Frontinus lib. iiii. cap. xiiii. literas *lamellis plumbis* inscriptas, per vrinatorem sub aquâ mislas refert. Interpres Pausanias in Bœoticis, Hesiodi librum *plumbis laminis* confeatum fuisse in Bœotiâ. Interpretes cap. 19. Iobi Propheta: *Quis mihi dedit sermones mei exarentur in libro, & stylo ferreo in plumbi Laminâ.*

Linteis priuata monumenta confici cœpta sunt. pergit dicere Plinius loco citato. Neque hic repugno; è linteo enim, quod volubile semper est, facilè fit volumen. Porro de libris linteis Lilius libro i..

Decad.

Decad. i v. & Vopiscus in Aureliano; ut mirari
haud satis queam quid Turnebo viro doctissimo
venerit in mentem, rescribere lib. xxix. cap. xx.
pro *linteis*, *luteos*, in Aureliano Vopisci: maximè
quando eosdem Marcianus Capella in Proœmio
Graminat. vocet *carbasinos*: de iisdem scribat
Claudianus bello Gethico:

— *Romani carbasus eui.*

eosdem Philostratus in Vitâ Apollonij appellat
Sindones, in quibus nempe Indis scribere mos fuit:
denique Suidas scribat in *πίνακας* Mineruę, hoc est
velo nauis Panathenaicæ, quinquenniis singulis
solita scribi eorum omnium nomina, qui fortis
bello se præstiterant.

Membranæ inuentæ ante chartas; ut benè no-
tarunt Dalecampius in Notis Plinianis, & Pan-
cirollus lib. i i. tit. xiiii. Charta enim Alexan-
dri temporibus primùm nata est: membrana-
ceos autem antiquissimos libros ab Eleazaro Pon-
tifice Iudæorum ad Ptolomæum Philadelphum
missos esse scribit Iosephus libro x i. Antiquit.
& argumento est illud, Græcis pro re antiquissi-
mâ usurpatum prouerbium; *Diphthera* (id est,
membranâ) *antiquior*; membranæ quām chartæ
usus esse longè priorem. Igitur quod ex Varro-
ne Plinius scribit lib. xiiii. cap. xi. *Pergami ab*
*Eumene rege inuentas esse membranas, supprimente char-
tas rege Ptolomæo*; ita dictum esse cogitandum est,
quasi Eumenes primus summam copiam fieri
iussit membranarum ob inopiam chartæ, & hinc
membranas dictas esse pergamenum seu perga-
menam. Membranæ autem vocatae sunt, quod
sunt pelles, pecudum membris deglubitæ, ut Isi-
dorus

dorus lib. vi. cap. x i. addit denique, eas varij
fuisse coloris, aut candidas, aut alterā ex parte
luteas seu croceas, aut purpureas. Atque huic
spectat illud Persij:

Iam liber & positis bicolor membrana capillis.

Membranis denique accensenda sunt pecudum
intestina, in quibus item scriptum fuisse legimus;
qualia sunt elephantorum omenta, de quibus Ibi-
dorus lib. vi. cap. xii. & illud draconis intesti-
num, in quo Zonaras lib. 111. Annal. narrat scri-
ptam fuisse Iliadem totam Homeri & Odysseam.
Ita quoque Attalus Rex manui suæ inscriptas li-
teras (more Hebreo, hoc est, à dextro versus si-
nistrum scriptas) continentis hanc sententiam,
Regis victoria, impressit calido viuimæ cæse in-
testino (iam scriptas scilicet ordine recto à fini-
stro in dextrum) ut eo veluti bono omni & præ-
fagio militem suum excitaret in Gallos & Gala-
tas hostes, auctore Polyxeno lib. i v. Stratagem.
Præter hanc omnem tam variam materiem, repe-
rio subinde, sed rariū, scriptum in aliâ ignotio-
re. In corio à Lacedæmoniis scytale. In pul-
uere à militibus condentibus testamentum; quod
valere scribit Constantinus in Leg. Milites. x v.
De testamentis militar. lib. v i. C. tit. x x i. In
puluere item seu cinere scribunt Episcopi, dum
templa consecrant, omnes literas Alphabeti Græ-
ci & Latini, auctore Guilielmo Durando libro i.
Rational. diuin. Offic. num. 6. In vestibus: de
quo infrā cap. x i i. extremo. In terrâ Seruator
hostis scripsit, Ioannis v i i. & Suidas meminit
εἰς τέφφαν χείραν, cineri inscribere. In vino & a-
quâ, quod dicitur capite sequenti. In humatiâ

cute, de quo cap. xix. vbi de notis seruilibus; quamquam & Epimenidis demortui cutis tota inuenta est literis conscripta, sine inustione, ut Suidas in Epimenide. à quo natum Prouerbium: Επιμενίδεον δέρμα. Imò D. Ignatij Martyris cor aureo Iesu nomine legitimus diuinitus fuisse inscriptum. Omnis denique materia quæ picturæ aut cælaturæ est apta, versa ad scripturam, lapis, lignum, plumbum, as, aurum, argentum, gemmæ, vitrum, &c.

CAPVT XI.

De primo vñu chartæ, eiusq; variis generibus & appellatione.

CHARTARVM tractatio singulare sibi hoc caput visa est vindicasse, cùm ob rerum amplitudinem, tum etiam utilitatem ac nouitatem.

Chartam, ætas nostra; sed prisca illa Lucilij Auruncani, chartum masculino genere appellauit, auctore Nonio. De causa nominis contestata lis inter multos est; sed nulli etiamnum adjudicata. Guilandinus lib. De charta, & Pancirolius lib. 11. tit. xiiii. chartam ita dictam volunt à Charta Tyri vrbe, prope quam primum inuenita sit papyri arbor, è quâ mox facta charta.

Isidorus lib. vi. cap. x. chartam dictam esse putat, quod carpit papyri tegmen decerptum glutinetur. Contrà Scaliger docet, decerptas illas papyri tunicas, semper esse papyros vocatas, donec ad scribendas epistolas earum cœpit esse usus; tum vero non iam amplius papyros, sed chartas esse dictas à verbo χαρτα, quod omnibus epistolis suis pro fronte inscribere solebant

Graci;

Græci; sicut Latini verbum *suo*, vel *suis*. de quo *Martialis lib. xiv. Epigr. 11.*

Omnis ista solet charta vocare suos.

Epistolares ergo bybli, à *χαρταίν*, chartæ dicti. quare non abs re *Martialis chartam epistolarem salutatricem* vocat, lib. *ix. epist. c1.*

Charta salutatrix si modo verare refert.

Atq; ab hoc tempore chartæ appellatæ sunt chartæ nouæ; vt à pugillaribus è gypso factis, seu palpimpesto, vt *Catullus, Cicero & Plutarchus* nominant, iam pridem inuentis (qui vocabantur chartæ deletitiae) distinguerentur. Nouæ autem & deletitiae chartæ mentio sit apud *Vlpianum* libro *1. Digest. De bonor. possel. secund. tab.*

Iam de chartæ primâ inuentione ita *Plinius* scribit lib. *xiij. cap. xi.* *Chartam Alexandri Magni victoriâ repertam, auctor est Marcus Varro, conditâ in Aegypto Alexandriâ; anteâ non fuisse chartarum usum.* Sed *Guilandinus* libello *De papyro*, demonstrat longè ante hæc tempora chartam ex papyro esse factam; quamquam de certo aliquo tempore certum nihil statuat; neque sanè facile quisquam ailius id possit, cùm de nullâ re ferè scriptum sit minùs atque de origine scriptio[n]is.

Chartarum autem confectio, quia non tam est considerationis criticæ, quâm artificij cuiusdam mechanici, visa est non facere operis huius instituto, eâque re prætermittenda. De variis tamen chartarum nominibus duxi non esse silendum. Nomina porrò omnia quadruplici ex capite orta esse, videre mihi videor. A locis, auctoriis, materia aut formâ, denique ab officiis.

A locis nomen inuenient, auctore *Plinio* li-

bro xiiii. cap. xii. Saitica, Tæneotica, seu Tæneotica, seu Tanitica, Libyana, ad honorem p̄ouinciæ Libyæ, auctore Isid. lib. vi. cap. x. *Chartæ Thebaicæ, Caricæ, apud Statuum lib. iv. Silu-*rum. *Aegyptia, apud Apuleium. Memphitica, apud Turnebum lib. v. cap. xi. quod displicet tamen Henrico Salmuth in Not. Pancirolli. Amphitheatrica apud Plinium; ab Alexandrino quodam Amphitheatro, ut suspicatur Scaliger; non Athribitica, ut contendit Guilandinus. Melloni pagina, id est, Nili, apud Ausonium; sicut Niliacæ papyri apud Martialem.*

Ab auctoriis. *Augustea* (quæ Catullo est Regia) *Liuiæ, Fanniana, apud Plinium lib. xiii. c. xii. Corneliana, apud Isidorum lib. vi. cap. x.*

A formâ. *Μαρόνεα, ἡ κώλων scheda, quasi longa scheda; melius, inquit Scaliger, quam ἡ κώλη, glutine, seu tergo bouino. Vnde Martiali talis inscriptio lib. xiv. Apophofetō x. Chartæ maiores, quales longissimæ sunt chartæ Sinenses, subinde quatuor vlnarum, ut ipsemet vidi.*

A materiâ. *Charta plumbea, Suetonio; delectitia & noua, Vlpiano.*

Ab officio. *Salutatrix, Martiali; Emporetica, Plinio: item Hieratica, quod solis sacris literis seruiret; sicut barbare vocamus chartam Postarum, quam rectius cursoriam diceremus, quod ea seruat literis per Cursorem mittendis. His adiungi potest dentata charta, ut Cicero ad Qu. Fratrem sribit lib. ii. ep. xvi. ab officio reprehendendi.*

Denique ut caput hoc absoluam, lubet attexere iucundas quorundam auctoriū metaphoras, quibus in re scriptoriâ eleganter iuxta & ingeniosè quan-

ET REI LITERARIAE ANTIQVIT. 101
quandoque vñi sunt; vt sint hæc paucula veluti
pro epicitharismate, ad præteritorum nauseam
condiendam.

Arare, apud Qu. Attam est scribere. *Vomer* & *mu-
cro osseus*, sunt stylus. *Stadium charteum*, Varroni a-
pud Nonium est charta.

Effodere, apud Ennodium est scribere. *Acumina-
ferrea*, apud Prudentium, sunt styli: *Cerata buxa*,
& *equoris hirti area*, sunt tabellæ: *Arati sulci*, sunt li-
teræ: lib. *sc̄p̄āv̄w̄*, de Cassiano Mart.

Aequor pagina, apud Boëtium. *Aequor cereum*, apud
Ausonium. *Campus papyrinus*, apud Scaligerum.

Alba melonis filia, pro chartâ apud Ausonium, vt
legit Mariangel. *Fissipes calamus*, pro pennâ.

Cadmi nigelle filia, *Notæq; furue sepie*, apud
eumdem pro literis.

Charta virgo, Martiali, alba: *Vlpianus puram* vo-
cat. *Charta anu*, Catallo est vetusta. *Ausonio, op-
ica*, *Sepia* & *lolligo*, Horatio & Persio sunt atramen-
tum. *Fistula*, calamus est Persio.

C A P V T X I I .

Quâ materiâ scriptum, sine ex quâ literæ?

Ex quo calami, pennæ, & penicilli adhibiti.
scriptioni, ex eo etiam literæ distinctam ha-
buerè materiam suam ex quâ, seu quâ pingeretur.

Sermo hîc mihi erit de eâ materiâ quæ literas
ob oculos ponit; non autem de eâ quæ commento-
clandestino subducit & celat; vt sunt lac, cepa, sal
Ammoniacum, &c. de quibus postea, vbi de lite-
ris clandestinis.

Cominunis maximeque vulgata materia, est *atramentum, verdigris*, ab atro colore dictum, cuius faciendi artificium tradunt Isidorus lib. xix. cap. xvii, & Vitruvius lib. vii. cap. x.

Inuenta deinde ad scriptionem, *miltum, minium, cinnabaris & sinopis*, quæ omnia rubri sunt coloris, auctore Plinio, lib. xxi. cap. vii. Seruerunt autem maximè ad scripturam Imperatoriam & titulorum.

Encaustum verò ex muricis seu conchilij cruore compositum, pretiosissimum fuit, & solis Imperatoribus ad scriptiones visitatuin, ut Brissoni in Append. De signif. verborum. Eo usus est Palæologus in syngraphâ quâ Romana Ecclesiæ obedientiam iurauit, quæ hodieq; Romæ visitur in eâ Spiritus sancti, ut refertur in Epitome quadam Chronic. Werueronis monachi Leodiensis.

Imò Leo Imperator lib. v. C. De diu. reser. *Sacrarescripta* alio colore quam purpureâ inscriptione lustri retat. ut Brissoni lib. i. De form. obseruat, qui mos seruatus quoque ab Imperatoribus Constantinopolitanis, teste Constantino Manasse, cuius hæc sunt verba in Annalib. Nam si quis ei chartam, rubris in eâ literis nomen Imperatorum subscrivebat, &c. Imperator precibus sororis aannuit; mox chartam prehendit manu, & exaratis purpurei coloris literis, chartam confirmat. Denique adeò familiare fuit Imperatoribus encausto scribere, ut hinc ferè omnia Iuris capita sint miniata, & Rubricæ sint appellata. id quod fiebat cum maiestatis, tum etiam terroris causâ; ut nempe legibus sinopide aut cinnabari notatis, & sanguineum quiddam ac cruentum minantibus, maiestas accresceret; quod insi-

— *Dicant cur condita sit Lex
Bis sex in tabulis? aut cur Rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos?*

Atque hinc apud Iureconsultos Rubrum, ut loquuntur, æqualis auctoritatis est cum Nigro, quando huic illud non repugnat. Rubrum enim seu Rubricæ, ab ipsis etiam Imperatoribus scriptæ sunt, sicut ipsæ Leges perscriptæ nigro, seu atramento. Exemplum autem est in Authentica, *Vt factæ nouæ Constitutiones*, cuius nigrum agens de solis Legibus testam. propter Rubricam accipitur de omnibus.

Affine huic scriptitio legum terrori fertur Draconis factum, leges suas sanguine scribentis, ut Pluarchus narrat in vita Solonis; quamquam hoc alij de eo iactatum velint, quod omnes eius leges pœnâ sanguinis & mortis essent obseruanda, ut Demades explicabat. At saltem sanguine scribere non inviditum est iis qui meminerunt dæmoni subarrhatam fidem dato sanguineo scripto fuisse à quibusdam, quales non paucæ historiæ circumferuntur. Et miles quidam apud Silium Italicum lib. ix. clypeum suum ita sanguine inscribit: — *Fuge prælia Varro.*

Imò inter magicos ritus, auctore Suidâ, sanguinea scriptura est. Sunt hæc eius verba, voce ḡer-
τανὴ γωνίᾳ: *Est Pytagus, ludicrum per speculum, huicmodi: Lunā plenā si quis speculo sanguine quantum voluerit inscriperit, & obuerso luna speculo aliud à tergo stantem lunam intueri iusserrit; is leget omnia scripta in speculo, quasi in lunā scripta essent.* Valere autem militum testamenta sanguine scripta in clypeis suis

G 4

aut

aut vaginis, sanxit Constantinus Leg. Milites. xv.
De testam. militar. lib. vi. C. titul. xxi. Fortasse
etiam sanguine iussit Deus ab Angelis scribi Tau
in frontibus seruandorum, Ezechielis cap. 10 x,
sicut sanguine agnino iussit signari domos Iudeo-
rum in Aegypto, Exodi cap. xii.

Sed ne quidquam de literarum materiâ præ-
termittam, non abs re fore existimo, indicare
etiam quomodo subinde ex materiâ non liquidâ
literæ sint fabricatae. Igitur de buxo & ebore; di-
uus Hieronymus epist. ad Lætam, quæ est xv. li-
bri 11. Fiant ei literæ vel buxeæ, vel eburneæ, & suis
nominibus appellantur. Ludat in eis, ut & lusus ipse eruditio
sit; & non solum ordinem teneat literarum, ut memoria
nominum in canticum transeat; sed & ipse inter se crebrd
ordo turbetur; & mediis vltima, primis media misceantur,
ut eas non sono tantum, sed & visu nouerit. Et Quintili-
anianus libro 1. cap. 1. Ad discendum irritandæ infantia
gratiâ, eburneas etiam literarum formas in ludum offer-
re, notum est.

De ferro, Suetonius in Octau. cap. vii. Naclus
puerilem iconulam eius æream veterem, ferreis, ac ferè
iam exolescentibus literis inscriptam.

De argento. Cicero Verrin. v 1. Signum Apollinis
pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis
vomen Myronis eyat inscriptum.

De auro. Macrobius lib. vlt. cap. v. Cæsari Di-
ctatori à Senatu decreti honores literis aureis in columnas
argenteas inscripti. Quamquam & de auro fusili seu
ductili non pauca etiam sunt vestigia; apud di-
uum Hieronymum in primis Prologo in Iob: Ha-
beant libros auro argentoque descriptos. apud Sueton.
cap. x. Neronis: Carmiña eius aureis literis scripta,

Capi-

Capitolino Ioui dedicata. Apud Sidonium Apoll. li. i. epist. ad Sidonium Mont. Dignum poëma quod apicibus perennandum auxatis. In vitâ D. Nicolai, Constantinus Cæsar, Nicolao Euangelium aureis literis scriptum transiit.

De *bysso*, eaque omnicolore, aliisve generis licio, mentio est apud diuersos, Martialis libro **ix.** epigram. **xiv.**

Quod Cytherea suâ scribere gaudet ac.

Ausonius epigram. **xcii.**

Hermiones zona textum ἐλεγεῖον erat.

Qui legis hunc titulū, Paphie tibi mandat, ames mo.

Exemploq; tuo neminem amare vetes.

item Epigr. **xxxvii.** ad Sabinam :

Versibus inscripti quæ mea texta meis.

Boët, lib. **i.** De Consol. Philosoph. Harum vestium in extremo margine π, in supremo vero δ, legebatur intextum. Ouidius **v. i.** Metamorphos. De Philomelâ quæ Terei corruptoris sui nomen (cum ab eolingu sibi esset exsc̄ta) liciis intexuit, misitque ad Prognen sororem. Plinius denique lib. **xiiii.** cap. **x.** versu vlt. *Nuper circa Babylonem in Euphrate nasci papyrum intellectum est, & eundem usum habere chartæ; & tamen adhuc malunt Parthi vestibus literas intexere.*

Hic me coniuia ut hominem siccum non iniuriā accusent, si de suo more taceam; faciunt hi enim literas etiam ex vino. ita Ouidius :

Blanditiasq; leuis tenui praescribere vino,

Vt dominam in mensâ se legat esse tuam.

Tibul. Eleg. **v. i.** lib. **i.**

Neu te decipiatur nutu, digitōve liquorem

Ne trahat, & mensâ ducat in orbe notas.

Vel inibi potanti posit sua dicere facta

Miles, & in mensâ pingere castra mero.

Vnde scitè legem illam tulit Modimperator
mensâ Lipsianâ, lib. 111. Antiquitatum:

Distâ, indictâ, factâ, infectâ, vino inscribuntor.

Planè sicut Græcorum Parcemiâ dicitur, femi-
narum iuramenta esse vino inscribenda vel aquâ.
Athenæus lib. x.

Tὸν δὲ γεωμετρὸν δέκον εἰς ὄγρον γεγένετο.

Inscribo vino si qua iurat femina.

quod perinde est ac si dicas cum Catullo:

Cupido mulier quod dicit amanti,

In vento & rapidâ scribere oportet aquâ.

nam & Lucianus in Tyranno, Plato in Phœdro,
Xenarchus in Pentathlo apud Athenæum lib. x.
vtuntur hac formulâ proverbiali: *Scribere in aquâ.*
De lacrymis autē quod Catullus dicit, hyperbo-
licum est:

Conscriptum lacrymis mittis epistolium.

C A P V T X I I I.

De epistolis, & earum variis generibus.

EPISTOLÆ, ab ἐπιστολαῖς, mitto. vnde Latinis
æuo lapsante vocatæ missæ & missiæ. Isidorus
lib. vi. cap. viii. Epistolam Græci vocant, quod inter-
pretatur Latinè missa. Misæ nomen apud Cassio-
dorū est. cuius loci me admonuit Amplissimus
Archiducum Consiliarius & Historiographus
Erycius Puteanus, cuius etiam libris aliquot in
hoc opusculo vñus sum.

Varia autem numerantur epistolarum nomina

à Cæ-

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 107
à Cardinale Baronio Tomo 11. ego hīc adferam
longē plura, & si possim, omnia.

Apostolicae literæ, quas item Brevia Apostolica
vocamus, epistolæ sunt à Romano Pontifice
Apostolicā auctoritate scriptæ.

Clericæ literæ, à D. Cypriano vocantur episto-
lā quartā editionis Pameliana, illæ quæ à Clero
scribi solent Sede vacante.

Canonice, ut scribit Atticus Tom. 11. Concilio-
rum post Concilium Chalcedonense, eodem sunt
quæ *Communicatoria*, seu *Formatæ*, de qui-
bus mox.

Caballicata sunt, quas cursores in caballatione,
hoc est in cursu publico deferunt, ita Luidbran-
dus Ticinensis appellat apud Lazio lib. 11. De
Repub. Rom. cap. xiv.

Circulares seu *Encyclicæ*, quæ à Synodo vel Papâ
scribuntur ad totam Ecclesiam, & hæ etiam vo-
cantur *Catholicae*.

Captiuorum literæ nominantur in Concilio Lug-
dunensi Secundo cap. 11. quæ ab Episcopis da-
bantur pro redemptione captiuorum.

Confessoriae, quæ ab incarceratedis ad Episcopos
scriebantur pro lapsis. Fit earum mentio in
Conciliis Eliberitano & Arelatensi Primo.

Commendatoriae, quæ Clericis peregrinantibus
dabantur à suo Episcopo. quemadmodum &
Romani magistratus dabant commendatitias suis
mercatoribus proficiscentibus in Prouincias, ut
Freigius notat ad illud Verrinæ 1v. *Apud illum*
non tabulas commenstatias, sed tributarias multum va-
luisse. *Tributariae* autem sunt quibus Magistratus
imperabat tributa Prouincialibus.

Formatæ

Formata seu Formates, ut eas Suetonius nominat Domitiano cap. xiiii. dictæ quod certâ formulâ conciperentur, quia in legem erant transiit, ita Torrentius docet ex illo Suetonij capite xx. Domitian. Epistolas alieno formabat ingenio. Dabantur Episcopis ad Parochias suas redeuntibus Româ, quod fuerant euocati, ut constaret scilicet de eorum cum Romanâ Ecclesiâ consensu & unitate: quod scribunt Augustinus epistola c. lxi. ad Eleus. epist. c. li. ad Gloria; & Optatus lib. ii. contra Parmenianum.

Igitur ne qua fraus hæreticorum intercederet, Formatarum scribendarum formula certa concepta est à Synodo Nicenâ cap. xviii. eaque expressa est apud Iuonem part. vi. cap. ccccxxxiv. & cccxxxv. item apud Burchardum lib. ii. titul. cxxvii. hoc exemplo quod transcripsit Petrus Gregorius lib. xvi. de Rep. cap. ii.

π. 80. id est, πατήσ. v. 400. id est, ϕόσ.

α. 1. id est, ἀνθ. π. 80. id est, πετρ.

Debabant enim quatuor primæ literæ significare Patrem, Filium, Spiritum sanctum, & Petrum Apostolum. zifra autem adiectæ notant numerum quem quæque litera Græcis significat. Mox subiungebatur litera initialis quæ inchoabat nomen vel Pontificis, vel Episcopi mittentis suum subditum, verbi gratiâ: si Episcopus vocabatur Petrus, vel Ratholdes:

π. 80. id est, Πετρ. p. 100. id est, Πατήσ. Deinde post nomen Episcopi mittentis, scribatur secunda litera ex nomine Episcopi ad quem subditus mittebatur. verbi gratiâ: si vocabatur Robertus, o. 70. id est, Ροβέρτ.

Deni-

Denique tertia litera ex nomine ipsius subditi missi, verbi gratia: *μ. 40.* id est, Θαράσ.

Tum iterum quarta litera ex nomine loci ad quem mittebatur, v. g. *v. 400.* id est, Τριπότεις.

Rursum numerus Indictionis quæ erat illius anni 906. quo tempore Burchardus misit hanc formulam *θ. 9.*

Extremæ verò epistolæ semper addebatur,

a. 1.
μ. 40. { 99. id est, Απλω.
v. 8.
v. 50.

Ad singulas autem literas adiiciebatur is numerus quem quæque literæ significant Græcis; fortè ad maiorem obscuritatem ignorantium. Tamen has *Formatas*, ad illudendum Catholicis Episcopis Julianus Cæsar imitari cœpit, ut scribit D. Nazianzenus contra Julianum; & ex eo Sozomenus lib. vi. cap. xvi. & lib. 8. cap. 111.

De Formatis autem varij generis, Pacificis, Commendatitiis, Dimissoriis, &c. libellum integrum conscripsit Geraldus Rodolphus Grauiensis. Obseruat verò Budæus in Commentariis lingue Græca, Formaram intellectam esse à D. Hieronymo, cùm sic scripsh̄t epist. ad Julianum: *Iam dimissio synthemate equus publicus sternebatur.* quamquam sint nonnulli qui σωθημα putant esse vexillum, vel tesseram aliquam cursorum; quod mihi indicauit R. P. Heribertus Rosveydus noster.

Decretales, quibus Romani Pontifices ad interrogata respondebant, & vitanda sequendācē decernebant.

Dimissoria, *Στελντικα* καὶ *Στόλοι* etiam dicebantur.

110 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

tur, ut Lazius notauit de Repub. Romanâ. etant autem literâ quibus scribebatur Clericum de voluntate sui Antistitis aliquò esse profectum.

Laureate, quæ lauro inuolutæ in victoriæ signum à Romanis Imperatoribus mittebantur ad Senatum. De his Liuius lib. v. *Literæ à Posthumio laureate*, sequuntur victoriam populi Romani. Claudianus item De Bello Gildonico; & Panegyr. in vi. Consulatuin Honorij.

— *Laurea belli.*

Memoriales seu *Commonitoria*, quibus instruebantur Legati de singulis ad quæ mittebantur agenda.

Metatoria epistola à Sidonio nominatur lib. viii. ad Lupum Papam, quæ nihil est aliud interprete Baptista Pio, quam *Odæporicon*, hoc est *Itinerarium*. Scaliger autem in *Lectionibus Ausonianis* ait, metatorium esse id quod Ausonius vocat *ædæstnus*, & Martialis *Aduentorium*. De quâ docent Turnebus lib. xxx. cap. x x v i i. & Cælius lib. xxviii. c. iii. esse epistolam quæ obuiam mittebatur aduentanti amico: id quod eruditè confirmant.

Pastorales, quæ pro instructione ad diuersas Ecclesiæ mittebantur; quales Paulinæ aliquot, & Ignatianæ.

Synodica, quæ ad Synodos scribebantur, vel ab ipsis Synodis mittebantur.

Systatica literæ, quandoque pro *Commendatiis*, alias pro literis commeatus ponuntur, ut obseruat Petrus Gregorius lib. xvi. De Repub. cap. ii. Pro *Commendatiis*, cap. x x x i. *Apostolorum*: *Nemo Episcoporum peregrinorum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum suscipiatur sine literis sisticis.*

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. III
tiū. Pro literis commeatus. Nouell. Iustinian. vi.
cap. III. Non autem aliter aliquem præsumere dirige-
re se ad hanc ciuitatem statuimus, prius quam literas ac-
cepit, quæ secundum diuinæ regulæ evanescere
testimonium perhibentia necessitatis, &c.

Pragmaticæ, quibus aliquid faciendum præ-
scribitur.

Tractatoria, quibus Episcopi certiores facie-
bant alios rerum gestarum. Augustinus Concio-
ne II. in Psalmum XXXVI.

Tractoria, eadem quæ olim Commendatoria.
Iis euocabantur Episcopi ad Concilium cum au-
toritate vtendi cursu & statuis publicis, inquit
Baronius Tomo III. ex epist. Constantini ad
Ablauium. est item Titulus de Tractoriis & Sta-
tuis lib. VIII. cap. VI. Cod. Theod. Vide Cui-
cium C. lib. XI.

Denique, ne longum faciam, communia alia
epistolarum nomina qui omnia scire volet, legat
libros Erasmi & Lippi Brandolini De conscri-
bendis epistolis, & libellum qui inscribitur *epistola*
synesij, quem Aldus præfixit epistolis Synesij
in volumine Epistolarum Græcarum, vbi de La-
conicis, eroticis, coniuinalibus, familiaribus, &c.
differitur copioso. Quamquam sunt & quædam
epistolæ, quæ quo nomine appellari, aut quâ in
classe censi debeat, non scio. Tales sunt illæ
Theodosij Iunioris literæ scriptæ ad Chrysostomum
mortuum; quæ statim atque imposita fu-
re sancti cadaveris pectori, cadaver quod antè
nullâ vi poterat loco moueri, vectoribus suapte
sponte quasi morem gessit. Quidam etiam è So-
cietate nostrâ mihi amicissimus, narrauit mihi,
foro-

fororem suam, decennem puellulam, quo nescio instinctu, epistolium scripsisse patri suo iam de mortuo, in caelum; & paucis post diebus eam abiisse est viuis ad patrem.

Illæ verò literæ D. Thaumaturgi admirabiles sunt quas dæmoni his verbis inscripsit: *Gregorius Satane. Ingredere. & ingressus denuò est dæmon in locum unde futerat depulsus.*

Stultissima autem & risu digna Xerxis epistola, quam, nescio quâ irâ accensus, scripsit ad montem Athos.

Quid quòd mortui subinde respondisse & scripsisse legantur; apud Nicéph. lib. viii. cap. xxiii. ubi Chrysanthus & Musonius Episcopi defuncti in Synodo Nicenâ, nomina sua Synodalibus Actis post mortem inscriperunt.

Vria literæ, abierunt in Proverbium; de iis quæ ab eo in quem scriptæ sunt deportantur; sicut Vrias ferebat literas Davidis; quibus ipsemet iubebatur necari, 11. Reg. cap. 11.

Illud fortè non ita omnibus obseruatum: certum fuisse epistolârum initium, certam item clausam. Initium Platoni fuit antiquissimum χαίρειν, gaudere; vel benè agere, & πράττειν, ut patet ex epistolâ eius tertiatâ ad Dionysium, aliisque pluribus exemplis quæ colligit Lucianus. quam formulam Pythagoras & Archytas, mutarunt in ζητάνειν, hoc est, saluere. Cleon primus, pro initio scripsit χαίρειν, auctore Luciano De saltat. quemadmodum Latinè utramque formulam expressit Horatius epist. ad Celsum:

*Celso gaudere & benè rem gerere Albinouante
Musæ rogata refer.* —

Iam

Iam vulgò, *saluere, & salutem plurimam dicere*, item *suo, vel suis*, teste Martiale, dicimus:

Omnis ista solet charta vocare suos.

Clausula Græcis, *Pax*; quæ item adhibita omnibus ferè rebus finiendis. Ausonius in Versibus monosyllabis:

Totum opus hoc sparsum crinis velut Antiphile. Pax.
Hanc tamen præpostorè aliam fecit scribendo in extreñâ epistolâ χείρι. Ptolomæus Lagi, ad Seleucum. Latinis clausula est, *Vale*; vt in omnibus Ciceronis epistolis. Amplius verò Augustus Cæsar, *ad epistolæ omnes, etiam horarum momenta, nec diei modò, sed & noctis, quibus data significarentur, addebat.* Suetonius August. cap. 1. Vnde *Datum, à barbaris usurpari cœptum vice clausulæ illius Ciceronianæ A. D. id est, Ad diem, vel Ante diem, vt interpretatur Simeon Bosius Commentariis in epist. 1. ad Atticum.*

C A P V T X I V.

Oeconomia cursus publici, seu ratio mittendarum epistolarum.

QVONIAM res grauissimæ solent epistolis commendari, pro iis vltò citrò mittendis celeriter ac tutò, ex cogitata ratio est; de quâ, quia hucusque quòd sciām non est omnino in lucem protracta, & maximè facit ad rem scriptoriam, duxi necessariò mihi esse tractandum. Igitur ad eam rem variae ex cogitatae sunt artes. Nunquam pedites, equites, curules, nauales.

De pedestribus nuntiis, exemplo sunt Heraclitus, Indacus, & Philippides, homines velocissimi

H simi

simi cursus, apud Suidam: adeoque ipse deorum nuntius Hermes seu Mercurius, qui ad velocitatem talaribus uti fingitur; & Ladas, quem Solinus cap. vi. scribit, inter currendum ne vestigia quidem arenæ impressisse. Anistius item Lacon & Philonides, Alexandri Magni cursores, à Sycione Elin usque mille ducenta stadia uno die transierunt. O Græca fides! Est item de pedestribus cursoribus facetum illud Vespasiani responsum apud Suetonium: Vespasianus enim *Classiarios qui ab Hostiis & Puteolis Romanum pedibus cursitantes, perentes constitui sibi aliquid calcearij nomine; quasi parum esset sine responso abegisse, iusit post hac exalceatos cursitare; & ex eo ita cursitantes.*

De equestribus cursoribus, Martialis:

Parcius utaris, moneo, rapiente veredo.

Ausonius:

Vel celerem mannum, vel ruptam terga verendum.
 Isidorus verò ait, Veredos dictos, quod currant per publicas vias, per quas rhedis etiam curri est solitum. & Græcis sanè equi veredi, à cursu, Dromanarij, ut etiam Cassiodorus eos vocat lib. iv. Variar. qui ibidem eos quoque appellat *equos cursuales*, epistolâ ad Godisalcum Saionem. Iurisconsultis dicuntur subinde Paraueredi, & Parangari. quemadmodum à quodam cursore Palladio, equi Palladij sunt nominati. Is enim, auctore Cassiodoro lib. xiv. Histor. sacræ, tantâ velocitate veredos egit temporibus Theodosij, ut tribus diebus veniret ad terminos Persarum & Romanorum, & rursus totidem remearet ad Constantinopolim.

Curribus usos subinde esse cursores, testes sunt, Isidorus suprà citatus de Rhedis, Iulianus qui

qui sic in epistolis scribit: *Ducet te publico cursu uno
rtentem vehiculo*. Suetonius in Augusto: *Iuuenes pri-
mò modicis interuallis, dehinc vehicula dispositi*. Herod-
ianus lib. II. *Commititones ingenti studio vehicula
vrgebant, quasi Macrino adhuc rerum potente, de ma-
gnis rebus mitterentur.*

De nauigiis cursorum, Sidonius Apollinaris:
Typhin cursoriam nautum consendi. Seneca epist. LXX-
VIII. *Tabellarias naues vocat, quæ aduentum vicinæ
iam classis prænuntiabant.*

Hæcce quadruplex cursorum vsurpatio, voca-
ta *cursus publicus*, item *caballatio* lib. xii. Cod. titul.
De annona militari. *Cursus fiscalis*, quod eius cautio
ad quæstorem fisci pertineret, in Hadriano Lam-
prid. *Cursus clauicularis*, apud Ammianum lib. xx.
& leg. ii. & v. Cod. Theod. pro quo in Cod.
Iustinianæ mendoſè legebatur *Ambularis cursus*,
obſeruāte Cuiacio, qui ait *Clauicularem*, ſeu *Clabu-
larē* dici à clabulâ, quod eſt vehiculi genus. Brif-
ſonius in Caluini Lexico, fatetur nescire ſe quid
ſit *Clauicularis cursus*; putatque non grauiter aber-
raturum eum qui legeret *Caballarem cursum*;
nam & *Caballicationes* & *Caballicas* legimus;
inquit, apud Luitprandum in *Historiâ* ſuorum
temporum. Turnebus lib. v. Aduers. c. XXXIV.
Clauicularem cursus vocat *cursus publici* genus,
quod militibus caligatis concedebatur; eorum
enim caligæ erant clauulis confixaæ.

Parangaria apud Persas, quia Angari Persis nun-
tij, auctore Lazio; qui id habet ex Suidâ. Hoc pu-
blico cursu primis temporibus ſoli Magistratus
vtebantur: neque poterant Tabelliones operam
dare perferendis ſarcinulis aut literis vulgi. Ita

H 2 persua-

persuadeor, quia apud Cassiodorum lib. iv. Theodoricus Rex epistolâ ad Godiscalcum prohibet cursoribus plures res uno simul cursu peragere. Nullum, inquit, præterea Saionum discursus facere patiaris, sed ad caussam ad quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. & paulò superiùs: Nostrorum suggestione comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari. Docet autem eam sententiam clarissimè Ioannes Corassi. lib. i. Miscellan. Iuris ciuil. cap. xi. Solis Imperatoribus licebat vti veredariis in epistolis transuehendis: alius tantum impetrata facultate, quam vocant Tractoriā. Et certa omnino res est; nam nec Ecclesiastici iis vti poterant, sed nuntiis tantum Ecclesiasticis. Verba sunt D. Ignatij epistol. x i. *Decet, beatissime Polycarpe, concilium cogere sacrosanctum; & eligere, si quem habetis, qui posset diuinus cursor appellari.* quibus gemina sunt illa D. Cypriani, epist. x x i v. *Quoniam oportuit me per clericos scribere, &c. necesse fuit nouos aliquos constituere, qui mitterentur. & ritum hunc alibi obseruauit Cardinalis Baronius Tomo i. Annal. Eccl.*

Igitur populo cursus publici copia siebat per facultatem Tractoriā; quæ (vt eam definit Cælius lib. x x i. cap. x x i v.) est licentia vtendi equis publicis cursorum. Dabatur porrò hæc licentia scriptis tabellis testimonialibus, vt Vegetius loquitur libro i i. cap. i i i. à quibus cursores inuenerunt nomen Tabellionum & Tabellariorum. Communiū verò eæ tabellæ apud Scriptores vocātur diplomata, hoc est duplices tabellæ. Cicero lib. x. ad Atticum: *De diplomate admiraris: &c. ego autem, quia scripseras te profici cogitare (etenim audieram nemini aliter licere) eo te habere censem, & quia pueris diploma*

diploma sumperas. Capitolinus in Pertinace: *Præfetus cohortis a M. Aurelio Imperatore, &c. quod sine diplomate cursum usurpauerat, ab Antiochiam ad legatum suum ire coactus est.* Et rectè Capitolinus de pœnâ non accepti diplomatis: nam & grauissimam eam fuisse docet Cassiodorus libro v. his verbis: *Excedentium improbam presumptionem tali te præcipimus distinctione resarcere, ut siue Gothus sit aut Romanus, qui sine nostrâ aut eorum quorum interest evectione, veredum presumit attingere per unum equum, centum statim solidos a te cogatur exsoluere.* Et de illis pari quoque severitate censemus, qui supra evectionum numerum cursuales equos usurpare presumunt. Hæc igitur ineunda erat ratio: accipiendum a Principe aut Præfecto fisci diploma: hoc ostendo, parochi apud quos per viam dispositi stabulabantur equi, statim nouos equos recentesque suppeditabant ad conficiendum cursum; ut tradit Lazio lib. 11. de Repub. cap. xiv. & hæc erat auctoritas publica, sine quâ nemini licetabat vti publico cursu, aut esse Tabellario. Ad hæc autem omnia ritè obseruanda, talis fuit instituta Oeconomia.

Præter cursoribus omnibus Præfetus fisci, quem corrupto seculo vocarūt *Curiosum*, quod curam gereret cursus publici, & ad Curiam nuntios omnes referret, auctore Lazio; cuius meminit etiam Tertullianus lib. De fugâ, cap. xiiii. quem in locum Pamelius ex Notitiâ Orientis & Occidentis scribit, *sub Magistro Officiorum, Curiosum cursus publici fuisse unum; & Curiosos, per omnes provincias.* Exstat item Titulus de Curiolis & Stationariis lib. xii. Cod. Iustinianæ, & Titulus x. libro xii. Theodosiani. Porro quem illi Curio-

H 3 sum

sum olim, nos nunc appellamus Magistrum generalem Postarum: Græci eleganter, Λορδέττων, οἱ Φορνέττων τοῦ Δρόμου. Huic generali Magistro, seu fisci Praefecto, suberant alij minoris auctoritatis, per singulas prouincias distributi, quos Theodosius Rex in epistolis suis apud Cassiodorū vocat Saiones. Hi Saiones rursum per certa viarum interualla stabulis singulis assignabant suos Hippocomos seu Parochos. Sunt autem Parochi, ij qui salem, & ligna, & cetera præbere debebant proficiscentibus pro Repub. ait Porphyrio ad illud Horatij: — *& parochi, qui debent ligna salemque,* nam & equos, & fœnum, & annonam curabant; cursores fatigatos hospitio accepiebant; recentes recentibus equis imponebant. Hippocomi verò nomen habetur Leg. *Non patimur*; lib. xi i. Codicis. Iam denique Cursores non poterant hippoperas suas (vt Seneca loquitur) implere onere maiori quam centum librarum, ex constitutione Theodosii apud Cassiodorum lib. i v.

Talis erat maioribus nostris in cursu politia: quæ quando primum obseruari cœpta, non satis constat. Xenophon libro iv. Pædiae narrat Cyrum, captandis orbe toto rumoribus, diurni itineris intercapedine stabula constituisse, & equorum curatores, certosque homines, qui literas eò perlatas inde ad proximum stabulum deferrent, ex quo ad vicinum denuò transferrentur; neque vllum hoc Rege anteriorem inuenio. Quare existimo ab aliis, quibus ea inuentio tribuitur, fortè cursus rationem factam tantum fuisse magis expeditam, vt à Xerxe, quod scribit Herodotus lib. viii i. in Vran, ab Augusto, quod scribit

Tran-

Tranquillus: nam de scipso scribit Iulius Cæsar libro 111. qui Augustum præcessit: *Nisi nuntij de victoriâ Cæsaris per dispositos equites essent allati. De aliis item ante Cæsarem Dictatorem, Liuius Decad. iv. lib. vii. Titus Sempronius per dispositos equos propè incredibili celeritate, die tertio ab Amphissâ Pellam peruenit.* Decad. v. lib. 11. Legati qui repente aliquo mitterentur, singula iumenta per oppida quâ iter faciendum erat, imperabant. Decad. 111. lib. vi. *Tragillanus nuntius, diem noctemq; itinere continuato.* Ergo ante vtrumque Cæsarem Romæ Cursus publicus notus; & post vtrumque non adeò neglectus: seruatus sub Marcrino, ut Herodianus lib. 11. sub Constantio, ut Ammianus extremo libro xx1. sub Constantino, ut in eius Vitâ Eusebius; sub Zenone, sub Anastasio, ut Cassiodorus lib. v. Variar. instauratus denique perfectissimè sub Maxæmiliano Imperatore, ut in eius Vitâ.

Iam obiter de Cursorum nominibus & cultu, hoc obseruo. Persæ vocarunt eos *Angaros & Astandas*, auctore Suidâ. Prior vox etiam integra ad Græcos transit. Eustathius in Ælio Dionys. *Ἄγαροι* sunt ὁ ἐν θαύμασι χρηματοφόροι: qui ex successione literas perferunt. Poterant autem hi, inquit Stephanus, obuios quoisque viatores, aut etiam eorum equos vel naues ad vsus suos deriuare, sicut etiamnum possunt Zaufij seu Postæ Turcarum, quando ita res ferunt. Id quod apud nos non sit ab ipsis Postis seu Cursoribus, sed iure cuiusdam vectigalis quod *ἀγαρεία* vocatur, inquit Brissonius De signific. verb. quo certi aliqui cogi possunt ad præstandos angaros ipsi Reipublicæ, quando est vsus. De quo vectigali Pandectæ

H. 4 lib.

lib. l. De vacat. & excusation. muner. & Herodotus libro v i i i. Latinè vulgò *cursores* vocantur. Martialis:

Cursorēm sextā tibi Rufe remisimus horā.

Tabellarij & Tabelliones paßlim; sicut & Veredarij. Olim verò Gerones à gerendis epistolis: apud Festum, & Brutianii gerones. in quæ verba Iosephus Scaliger: *Hec est prima nostra conjectura de Brutianis. sed ut ingenuè fateamur, putamus potius dictos, quia gerones literarum, & publici cursores erant.* Scribit verò Gellius lib. x. cap. i i i. *Bruttios Italiae populos primos desciuisse ad Hannibalem; eoq; Italiam depulso, eos semper à Romanis habitos pro seruis & apparitoribus; & per contemptum vocatos Brutianos.*

Casaubonus in Notis Suetonij, vbi de Clastariis Vespasiani: *Clastarij, non iidem qui Dromonarij, sed omnino similes tamen,*

Mittendarij. in epistolâ Theodorici Regis apud Cassiodorum libro iv. *Expeditos properare mittendarios volumus.*

Postea, quod certis locis positi ad mutandos e- quos. Eorum habitus olim erat singularis. Scribit Budæus eos gessisse quoddam insigne, quod ipse armillam vocat: Nostrates caducatores, inquit, spinibere viuntur que armilla dici potest: Blasonum lingua vernacula vocant. Nescio quid velit Budæus, nisi dicat scutulum æreum aut argenteum, cui gerunt insculptum vrbis ex quâ veniunt insigne, quod iuxta sinistrum humerum in pectore suspendunt. Nostrates verò cursores præterea lituum gerunt è cornu bubulo, cuius cantu prænuntiant aduentum suum, vt interea temporis recentes equi apparetur. Gerunt & scuticam capulo cauo & fi- stulato,

stulato, quo veluti per canalem, ne exscendere cogantur, deriuant vrinam. Olim pinnas in capite gestabant, teste Dione Cassio; idque etiam velut quidam commentator obseruat ad illud Iuuensis Satyrā *iv.*

Anxia præcipiti venisset epistola pennā.

& hinc Πτερούρος Græci cursores vocarunt; vt Dionysius Halicarnass. & Plutarchus in Othonē. Mos ductus fortè à Mercurij Deorum nuntij exemplo; quem non solum ita depingere audent, verum etiam inter Poëtas Plautus ita loqui facit Prologo suæ Amphitruonis:

Ego has habebo bucusque in petaso pinnulas.
quo loco ita Lambinus: Pinnulas, id est, pinnulas. pictores enim non solum in pedibus, verum etiam capite, pinnas tribuebant Mercurio. Arnobius lib. vi. *Mercurius pinnatus.* Augustinus li. viii. De Ciuit. Ideò alas Mercurio in pedibus & capite ponunt, &c. Apuleius lib. x. De Asino: *Inter comas eius aurea pinnulae.* & fortè hic Cicero adspexit, cùm Tabellarios Pegasos appellauit. certè Ælius Verus Imperator cursoribus pennatas alas impo- suit; & variis eos ventorum nominibus appellauit pro cursus perniciitate, vt Spartianus scribit in eius Vitâ. At ô mores temporum nostrorum! Ita subinde cursores in reddendis literis socordes sunt & tardi, vt iam Mercurius alas amisisse videatur.

• Galerus cursorum, *Petasus*, à latâ extensione dictus, contra cæli iniurias, vnde Suetonius Augustum cap. viii. *petasatum* scribit solitum ambulare. nunc bardocucullis vntuntur; imò & vaginalis quibusdam laneis & specillis ad oculos

contra arenarum volatum, & nates vultumque
contra hybernum frigus vindicanda.

Coronâ subinde redimiti currebant, cum latos
adferabant nuntios: ita apud Sophoclem Tra-
chiniis Chorus viso nuntio fausta adferente Deia-
niram alloquitur:

Εὐτελεῖαν νῦν ἵξεν ἐπεὶ καταστεῖν

Σπεῖρον δέ τινας ἀνδρες χαρακτήρων.

cui geminus locus est apud Aristidem in Pan-
thenaico. Illud verò facetissimum est vestimenti
genus, quo Menippum Cynicum Inferorum nun-
tium indutum facit Suidas voce Φαῦλος: Furiali
habitū vtebatur, inquit, & se ab inferis inspectorem es-
se delictorum missum, eaq[ue] illò renuntiaturum esse dicebat:
fuit autem illa vestis pulli coloris ad talos usque demissa;
astricta cingulo Persico: pileus Arcadicus in capite, duode-
cim elementa (Zodiaci signa) habens intexta: calcei Tra-
gici, barba ingens, baculus in manu fraxineus.

C A P V T X V.

De occulta literarum missione.

DIVPLICI artificio occultatæ epistolæ; clan-
culariâ missione, vel scriptione clandestinâ.

Missionis occulæ isthæc ferè sunt exempla, or-
dine per tabellam digesto, quam anonymous qui-
dam adiunxit operibus Ioannis à Porta Neapoliti-
tani: quam ego etiam exemplis aliquoꝝ nondum
obseruatis augebo.

Occulta

		lignum	Excauatione viridis corticis. Excauatione siccii ligni, eiusq; iteratâ oppletione.
Ratione materiæ		ouum.	
occultæ		marmor.	
cui inclu-		pomum, in quo	scriptura incisa. charta inclusa.
duntur		panis.	
vel in-		placenta.	
scribun-		lepus exenteratus.	
tur epi-		fasciæ pectorales.	
stolæ,		thorax. calceus. baltheus.	
Occulta		vagine.	
fit epi-		cutis humana.	
stolarum		caput nuntiorum sub capillis.	
missio		candela cerea.	
triplici		tabella noua, mox cerâ oppleta.	
modo:		viscera canis.	
vel		scytale.	
		fungus.	
Tabellarij oc-		venatoris.	
culti tectâ veste,		mendici.	
		animantis alicuius.	
tectâ ra-	terrâ, per canem.		
tione iti-	mari	per vrinatores.	
neris,		per milites vectos vtribus.	
	aëre	per sagit-	literis incisis telo.
		tas	epistolis telo alli-
			gatis.
		columbas.	
		per aues	hirundines.
			cornices.

Singu-

Singulorum verò membrorum iste sunt historiæ:

Viridi cortice introrsum excavato, quantum ad epistolam abdendam satis est, occuluntur ita literæ intra arbores, ut successu temporis cortex denuò cum reliquâ arbore concrescat. Cardan. De variet. rerum lib. xi. cap. lx. ex Theophrasto.

Intra siccas tabellas aliquantulùm excavatas, & glutine denuò compactas, secretissimè possunt literæ abscondi. Ioannes à Porta libro 11. De Notis, cap. xxi.

Ovo perforato, & rursum oclusò agglutinatio-ne chartæ; glutine confecto ex albumine oui, cerasa & cera. A Porta ibidem.

In marmore fracto, partibus iterum iunctis, ibid.

Pomo inscriptæ literæ, ab Acontio, ut Cydip-pen deciperet:

Iuro tibi sacre per mystica sacra Diane,

Metibi venturam comitem sponsamq; futuram.

Pomo includi possunt epistolæ paruo facto hiatu, qui mox siapte sponte claudatur.

Pani incoxit codicillos arbitrariis notis scriptos Laurentius Medices Florentinæ Reipub. Prin-ceps; & per nobilem quemdam mendici habitu rectum, misit ad Regem Ferdinandum Neapolitan. iisque eum de filij salute certum faciebat. Brutus lib. viii. Hist. Florent.

Placente plumbeam epistolam inseruit Polycrete capta à Drogneto Duce Erythræorum, misitq; ad fratres suos. Polyenus lib. viii.

Lepori inclusit epistolam Harpagus ad Regem Cyrus, quâ eum excitauit ad oppugnandos Medos. Polyenus lib. viii. Herodotus libro 1. & Iustinus.

Fasciis

Fascis pectoralibus abdi posse, indicat Ouidius:

Conscia cum posit, triplas portare tabellas

Quas tegat in tepido fascia lata sinu.

Calceis: ibidem:

Cum posit soleâ chartas celare ligatas,

Etrincto blandas sub pede ferre notas.

In *Calceo* item è ramis arboris appenso, Ioannes Nouius à Lusitano Rege Calecutum missus, literas inuenit Petri Atardæi admonentis Lusitanos omnes, ut Calecutanum portum declinarent ob Regis perfidiam. Osorius lib. 11. Emanuel.

Thorace Tabellariorum abdidit epistolas suas Andronicus senior ad Cralem Sueviæ Praefectum. Gregoras lib. 1 x.

Baltheo abdidit transfuga quidam qui à Campanis per Romanorum castra veniebat ad Pœnos. Frontinus lib. 111. cap. xiiii.

Vaginarum interiora à quibusdam faisse inscripta narrat Frontinus lib. 111. cap. xiiii. & Marcellin. Ammian. lib. xviiii.

Cutis humana quomodo pro epistolâ esse possit, docet Ouidius:

Hoc caueat custos pro chartâ conscia tergum

Præbeat, inq; suo corpore verba ferat.

de quo ritu latè infrâ, vbi de Notis encausticis.

Capiti humano sub capillis inscriptæ literæ, ab Histyæo Milesio, qui mancipio suo ægro, factâ curationis spe, capillos rasit, & capiti eius stigma-ta inscriptis; itaq; postquam crines excreuissent, ad Aristagoram misit, hoc dato imperio, ut ad reliquam sui curationem se raderet. rasit mancipium Aristagoras, & capiti eius inscriptam reperit hanc sententiam: *Histyæus Aristagore. Ioniam*

ad

ad defectionem sollicita. Polyænus libro primo, Gellius lib. xvii. cap. ix.

Cerea candela inclusam epistolam miserunt ad Buciacum Cameneciæ vrbi Praefectum Tencinius & Dreuicius Poloni per puerulum cum hoc mandato; vt quando Cameneciæ puer venisset, iuberet verbis suis Buciacum ex eâ candelâ accipere lumen. Buciacus suspicatus quod erat, disiectâ candelâ epistolam inuenit, quæ magnam rebus eius lucem adferebat. Cromerus lib. xx.

Tabellæ nouæ inscripsit literas Demaratus exul ad Spartiatas; & mox eius sulcis vacuam ceram induxit. Polyænus lib. i i. cui geminum stratagemam cuiusdam alterius refert Gellius lib. xvii. capite ix.

Canibus deglutiendas cum esculentu quopiam literas obiiciunt quidam tempestate nostrâ, vt ex eorum interfectorum visceribus postmodum nuntius exigatur. A Porta lib. i i. cap. xxi.

Scytale Laconicâ secretissima quæque olim indicata sunt. De hac ita Gellius lib. x v i i. cap. ix. ex Lysandro Plutarchi: *Surculi* duo erant teretes, *scytalas* vocant, *oblonguli*, pari crassamento, eiusdemq; longitudo. *Vnus Imperatori* in bellum proficisci dabatur: alterum domi Magistratus cum iure atque cum signo habebant, &c. circum eum surculum lorum complicabant, volumine rotundo & simplici, ita vt ore adiunctæ vndique & coherentes lori quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loro per iuncturam oras, versibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum: literis ita perscriptis reuolutum ex surculo, Imperatori commentii illius conscientia mittebant. Resolutio autem lori, literas truncas ac mutilas reddebat, membraque earum & apices in partes diuer-

diuersissimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium inciderat, nihil quidquam coniectari ex eo loro quibant. Sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, compari surculo, quem habebat, capto, ad finem perinde, ut debere fieri sciebat, circumPLICabat: atque ita literæ per ambitum eumdem surculi coalescentes, rursus coibant, integrantq; & incorruptam epistolam & facilem legi pre-stabant. Ridet merito hanc artem Iulius Scaliger, & exercitat. cccxxvii. ad Cardan. vocat *Lacomica nugalia*. Athenæus lib. x. cap. xvi i. ait ex Achæo Erythriensi vocatam fuisse *Cyrbim Spartanam*: hoc est, inquit Iunius lib. iv. Animadu. cap. xiv. quia quemadmodum in *κύρβῃ*, publicis videlicet tabulis, Leges exaratae erant; ita in scytale, precepta ad Duce& Imperatores militia scribebantur: Spartanam verò à ciuitate. Sunt deniq; de scytale elegantissimi illi Ausonij versus, ep. ad Paulinum:

*Vel Lacedemonium scytalen imitare, libelli
Segmina pergamei tereti circumdata ligno
Perpetuo inscribens versu; qui deinde solutus,
Non respondentes sparso dabit ordine formas,
Donec consimilis ligni replicetur in orbem.*

*De fungo, Xiphilinus in Traiano: Fungus ingens
ad Traianum allatus est, in quo scriptum erat Latinis li-
teris; Burros sociosq; omnes a Traiano petere, ut pace fa-
ctâ domum reueteretur.*

*Haec tenus de celandis peregrinâ materiâ literis;
nunc de aseu Tabellariorum.*

*Harpagus non contentus literas suas in lepo-
rem exenteratum abdidisse, misit eas preterea per
domesticum suum aliquem indutum habitu venato-
ris, ad Cyrum fegen; auctoribus Iustino, Herodo-
to, & Polyeno.*

Men-

Mendici simulato habitu nobilis quidam pertulit epistolas Laurentij Medicæ ad Regem Neapolitan. Ferdinandum. Brutus suprà.

Canum pellibus vestitos, canatimque reptantes per noctem Iosephus Galilæus à Vespasiano in urbe Iotapata obsecus tabellarios cum literis misit per vigilum custodias, neque ea res, nisi ferò obliterata est. Iosephus lib. 111. De bello Iud. c. viiiii.

Denique etiam itineribus occultandis adhibita cautio est. *Terrestri in primis itinere.* Catellam à Tingitano ciue in oppido Arzilæ relietam, Menesius ad Præfectum Tingitanum alligatis inter pilos literis, misit, hoc astu: In litore catellam verberibus multis multauit, fecitque ut ab se velocissimè diffugiens, postridie ante crepusculum staret cum literis ad portas Tingitanas. atque ita terrestri itinere tutò huntium misit. Osorius libro 11. De reb. Emanuelis.

Scultellæ flumine per *Vrinatores* Hircius Consul ad Decium Brutum Mutinæ obsecum ab Antonio, plumbeas literas eorum brachiis alligatas misit. Frontinus libro 111. cap. xiiii. Addit Dio Cassius lib. xlvii. eadem viâ à Decio literas remissas.

Vtribus verò quibus insutæ erant literæ, Lucullus gregarios milites imposuit, qui marinorum monstrorum specie velut portento quodam stationarios ternerent, itaque ad Cyzicenos à Mithridate obsecos nuntium perferrent. Frontinus lib. 111. cap. xiiii.

Per aërem epistolæ missæ; telis inscriptæ vel alligatæ. Inscriptæ; à Cleonymo Lacedæmonum Rege, dum Træzenem obsideret, hac sententiâ:

tentiā: *Venio ut ciuitatem in libertatem afferam.* A Porta libro i i. cap. x x i. Alligatae telis ab Artabazo & Timoxeno, apud Herodotum lib. viii. à Cæsare cùm scriberet ad Ciceronem obseßum his verbis: *Cæsar Ciceroni fiduciam optat, expecta auxilium.* apud Polyænum lib. viii. & Dionem lib. x x i x. ita proditum Zeuminum est Romano exercitu à propriis militibus & ciuibus. Nicetas Choniates in Annalibus.

Auium denique volatu perlatæ per aërem literæ non infrequenter. De *birundinibus* id scribit Plinius libro x, cap. x x i v. *Cecinna Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas birundines in urbem secum auferens, victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes, illito victoriæ colore.*

De *Cornice* quâ vsus est Marrhes Ægypti Rex pro cursore, Alexander Neapolit. lib. i. cap. xxvii. ex *Ælianî historiâ animal.* lib. vi. cap. vii. cuius hæc verba: *Marrhes Aegyptiorum regis cornix fuit animal oppidū mansuetum & ciuī, ita ut epistolæ quod ille vellet, facile perferret, effetque omnium nuntiorum multo celerrima, &c. eam itaque pro huiusmodi officiis, defunctam Marrhes & columnâ & sepulchro honorauit.*

De *columbis*, Plinius lib. x. cap. xxxvii. *Magnis in rebus fuere internuntiae, &c. Quid vallum, & vigil obſidio, atq; etiam retia amne prætenta profuere Antonio, per colum eunte nuntio?* Loquitur Plinius de Hirtio, qui ad Decium Brutum Mutinę ab Antonio obseßum literas mittebat per columbas, quas fame & tenebris confectas vicino mœnibus loco emittebat, ut facilius ad escam à Decio rerum concio exposi-

tam aduolarent, atque ita Decius literas eis demeret; auctore Frontino, lib. i i i. cap. x i i i. Columbam item cum literis Sultanus, dum à Gallis Venetisque obsideretur Ptolemais, eò misit; quibus significabat se tridui interuallo cum copiis adfuturum. Sed Veneti columbam conspicati, militari clamore ita eam deterruerunt, ut ex aëre delaberetur; moxque ei alligatis fictis epistolis, Sultani nomine scriptis, quibus indicabat scilicet se obseßæ vrbi opem ferre non posse, miserunt Ptolemaidem; quæ desperato auxiliorum aduentu, ante triduum se suaque hosti dedit in potestatem. Sabellicus lib. vi. c. vi. Egnatius lib. vii. cap. iv. Columba etiam, dum Godfredus Bullonius Ierosolynam obsideret, à Barbaris in urbem cum epistolis missa, ab accipitre supra ipsa Bullonij castra in terram deturbata est, literæque sub eius alis repertæ. Aemilius lib. iv. De Iani Douzæ columbâ, quam ille ex obseßâ Leidâ dimisit, geminum carmen, Græcum alterum, alterum Latinum, scriptis Daniel Heinsius in Manibus Dousæ.

C A P V T X V I.

De inuisibili literarum scriptione.

PARVM fuit humanæ vafritiæ modum ex cogitasse quo literæ clanculūm mitterentur; nisi etiam tegendæ scriptionis astus inueniretur. Igitur triplici id ratione factum est: Literis planè fallentibus aspectum, vel certis literis positis loco aliarum literarum, vel notis. De priore modo hic ago, qui inuisibilem facit scriptio-

Nocte tantum legi possunt literæ scriptæ aquâ distillatiâ nitedularum, vel aquâ salicis putrefactæ.

Aspe^ctum fugiunt literæ omnes scriptæ aeto, vrinâ, laete, laete herbæ tithymalli, adipe, sepo, pinguedine, gummi, donec puluere aspergantur; tum protinus fiunt visibles.

Scripta item omnia succo mali citri, cæparum, cerasorum, cyclamini, aliisve cuiuspiam pomi acris, sale denique ammonico, solo igne admoto legentur.

Gummi, sale, & calce scripta, legi non possunt, nisi papyrus in quâ scriptum est, cremetur.

Alumine aut chalcantho scripta tantum legi possunt postquam charta in aquam demersa est, aut vinum certo modo paratum.

Quædam legi non possunt nisi interposito lumine siderum aut candelæ: quædam affusâ aquâ hydrargyri; de quibus singulis latè Ioannes à Porta libro i. capite vltimo. quod verò de laete tithymalli interposui, habeo ex Plinio libro x x v i. cap. v i i.

C A P V T X V I I .

De scriptione per transpositionem literarum occultandâ.

MIR E sibi gratulabantur veteres, insigni scilicet, ut ipsi putabant, inuento epistolarum occultè scribendarum per transpositas li-
12 teras;

teras: sed profectò id artificium facillimè à quo-
uis sagaciore deprehendi potest, vt non iniuriâ
Iulius Scaliger Exercitat. cccxxvii. id vocet deli-
rium, & imposturam. Referam tamen paucula
eius exempla, veneratione solius antiquitatis. Re-
centiores omnes id genus technas relinquo apud
Neapolitanum quærendas lib. 1. De notis furti-
uis: quamquam Amplissimus Consiliarius Pu-
teanus epistolâ quadam ad Plouuierium de *κρυπτο-*
γραφή, rationem ostendit occultissimam scribendi
per transpositionem, quam nec Oedipus diuinare
possit. de quâ ita numquam locuturus fuisset Scali-
ger, vt de veterum facili commento.

Iulius Cæsar, inquit Dio lib. xxxix. consueverat,
si quid secreti cūquam per literas significaret, quartum
semper elementum in scribendo, pro eo quod sumi debebat,
sumere; ne obvia literarum lectio cūniis esset.

Augustus autē (verba sunt Suetonij c. lxxxviii.)
quoties per notam scribit, ponit B pro A, C pro B; ac
deinceps eadē ratione sequentes literas; pro X autem,
duplex A A. Sed hæc scriptio non rectè à Suetonio
vocatur *Scriptio per notam*, seu *per notas*, vt lo-
quitur etiam cap. 1 v 1. in Iulio Cæsare: quia li-
teræ, etiamsi transpositæ, non tamen sunt notæ;
neque etiam per transpositas literas scribere, idem
est quod *notare*: nam quæ per transpositas literas
scripta sunt, omnino perscripta sunt; seu, vt bar-
bari loquuntur, ad longum omnibus necessariis
literis scripta sunt; notata autem, seu notis scrip-
ta, compendio, & per abbreviuationem (vt vo-
cant) scripta sunt. Paulus verò Iureconf. De mi-
lit. testam. & Cicero in Catil. & ipse Suetonius,
hæc duo ita sibi opponunt: *Notata, non perscripta*
erat

erat summa. quæ sunt ipsius Suetonij verba ; sicut hæc Ciceronis : *Nondum est perscriptum Senatus consultum.* Et certa omnino res est : nam quæ notis scribebantur, breuissimè & velocissimè erant scripta ; quæ autem per transpositionem , totidem constabant literis , quot recto ordine perscripta constare solent , ut patet ex Probo Grammatico , quem Gellius libro xvi. cap. ix. narrat fecisse commentarium de occultâ significatione literarum in epistolis C. Cæsaris.

Igitur Varro rectius quam Suetonius scriptiōnem hanc appellat lib. i v. Etymolog. *Tractatiōnem* ; vbi male quidam legunt *ardatiōnem*, vti bene adnotarunt Turnebus lib. xxiv. Aduer. c. xxix. & Scaliger Coniectan. in Varronem.

Porro D. Hieronymus commentariis in c. xxv. Ieremiæ, meminit apud Hebrœos literas ita transponi solitas , ut prima , loco vltimæ ; secunda, loco penultimæ ; atque ita deinceps ponerentur. censemq; ita ab Ieremiâ scriptum esse יְהֹוָה, sefach, pro בָּבֶל Babel ; ne Rex irritaretur in captiuos Israëlitas ; quod genus illi vocant שְׁמָה athbasch. cùm videlicet Aleph א loco Tau ט ponitur , & Beth ב loco Schin ש, &c. Imò etiam planè inuersis verbis ad occultationem scribi solitum, narrat Isidorus. Utuntur autem præterea Hebræi numeris loco literarum inquit Bibliander: ut יְהֹוָה, pro יְהֹוָה, quod est nomen Dei; nam utraque literarum colligatio notat quindecim.

CAPUT XVIII.

De occultâ scriptione per notas.

MULTA sanè sunt quæ de notis longâ & cù-
riosâ lectione obseruauit; & faciunt qui-
dem omnia ad hanc de scriptione tractationem.
Tamen ne molestior sit aut inuolutor obscurior-
que ea res, dispertria hanc omnem materiem in
aliquot sequentia capita. Hic agam primùm, quid
notæ sint, quando, & ad quid inuentæ.

Nota, inquit Festus Pompeius, *alias significat si-
gnum*; *ut in pecoribus, tabulis, literis, singula literæ, aut
bina; alias ignominiam*. Amplius Brissotius De si-
gnific. verborum: *Nota item, inquit, in L. 2. ff. De
seruis fugit. signa, signata, puncta seruis inscripta atque
inusta significant*. Clarius dicerem: *Nota sunt, vel
quælibet signa seu scriptilia elementa, ut loquitur
Marcellinus; vel literæ solitariæ posite pro signis.*
Duplicis enim generis notæ sunt: *Nota non li-
teræ seu zifræ, & Notæ literæ*.

De notis, seu zifris non literis, passim sunt scri-
ptorum testimonia, qui eas vocant *σημεῖα*, signa,
imagines, &c. Cicero libro xiiii. ad Atticum:
Quod ad te de legatis scripsi, parum credo intellexisti;
quia διὰ σημείων scripsi. Plutarchus in Catone & Ci-
cerone: *Σημεῖα ἐν μηροῖς καὶ βεγγέσι τύποις πολλῶν γραμ-
μάτων διατελεύτησαν*. Ita signa quoque appellan-
tur notæ ab Ouidio iv. Trist. Eleg. iv.

*Scis benè cui dicam positis pro nomine signis?
ab Horat. lib. ii. Sat. iv.*

— non est mihi tempus, auenti
Ponere signa. —

à Sido-

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 135
à Sidonio Apollinare libro x. *Comprehendebant
signis quod literis non tenebant.*

Imagines vocantur à Quintiliano li. xi. cap. ii.
Zifrae nunc dicuntur nota, inquiunt Spiegel. De
signif. verb. Turnebus lib. xiv. cap. xx i v. & à
Porta De furtiu. notis lib. i. cap. xiiii. qui po-
stremus refert à Cicerone conscriptū esse Dictio-
narium, cuius singulis verbis signa quædam ipse
præfixit, significantia id verbum cui præfixa sunt.
verbi gratiā: **W** mundum, **M** modum,
tempus signant. & hæc signa, aliaque id genus.
Apuleius lib. xi. De Asin. vocat *ignorabiles literas*;
Theodoricus Imperator apud Cassiodorum li-
bro iiii. in quadam epist. li. *quasi literas*. apertè
nimirum indicantes Notas quasdam, præfertim
tales, non esse literas, sed quasi literas, & imagines
potius ac signa. Id quod ex variis item auctoribus
doctissimè obseruarunt Barnabas Brisson. docens
Notas non esse literas, ex Leg. 33. ff. Ex quib. caus.
maior. Leg. 9. §. 1. ff. De hered. instit. Leg. 41.
ff. De milit. testam. & Leg. 6. in fin. ff. De bon.
possess. Quâ de cauſâ etiam à literis separantur
notæ, in Leg. 1. §. Ludi. ff. De var. & extr. cogn.
& Paulus ex Pedio, in Leg. Sed cùm patron. 6.
§. fin. ff. De bon. possess. & Leg. Lucius 40. ff. De
test. milit. Petrus Gregorius ex Paulo, lib. xvi.
De Repub. cap. i. qui adfert hæc eius verba, *Notas literas non esse* Pedius lib. xx v. ad edictum scribit.
Franciscus Polletus libro v. De foro Roman.
cap. xiiii. affirmans ex iisdem Legibus *Notas non
esse literas*. Cuiacius lib. xiiii. cap. x. *Notæ, inquit,
non sunt literæ: quod ut demonstrem exemplis, Senatum
Populūm Que, Rom. ita scribebant singulis: S. P. Q. R.*

notis hoc modo, ~~notis~~. Senatus consilium per singulā-
sīc, S C. per notās sic, ~~notās~~. & lib. i i i. Obseru-
cap. i i i. Note, inquit, non erant literāe, sed compen-
dia literarum. Gruterus in xc. epist. Senecæ, li. xiv.
Sauaro ad lib. i x. Sidon. epist. i x. Bernartius
ad i. Siluar. Statiū, pag. xiv. Iuretus ad epistolam
Symmachi xxxvii. lib. v. Raderus noster
in libro x i v. Martial. Epigram. cc i i. Torren-
tius in Galbā Suetonij.

Igitur has notas seu zifras, propriè vocabimus
Sigla, vel σήγλαι cum Iustiniano, epistol, ad an-
tecessor, §. Illud autem. 8. vetus enim Lexicon
habet σήγλαι, & Stephanus ait se legisse σήλαι in
Pandectis. Sed vtcumque scribatur in Lexico aut
Pandectis; existimo verissimam esse sententiam
Petri Gregorij Tolosatis lib. xvi. De Repub. c. i.
paragrapho 6. Sigla Latinum esse vocabulum contra-
ctum ex sigillo, quasi dicas; Sigmum, paruum sigillum;
quemadmodum enim sigillum est parua icuncula, seu nota
quā literas obsignamus; ita siglum est nota quā intelligi-
tur plus esse intelligendum, quam expreſſe ad longum, vt
dicunt, scriptum sit. Id quod mihi magis proba-
tur quam quod Cuiacius scribit lib. xii. cap. x.
Sigla nimis dici non à sigillo, sed à voce sin-
gula; tunc enim non sigla, sed singla (sicut à vin-
culis, non vicla, sed vincla) fuisset dicendum.

Iam verò aliud est genus notarum; quæ sunt
notæ simul & literæ. de his Festus suprà; Note
erant literæ, sed singula, vel bina. eodemque nomine
eas appellant Suidas cent. xii. prou. lxxxvi i.
in Paræmisiis Andreæ nostri Schotti. & Cicero
Oratione pro Murenâ, Singulas literas. Gellius,
Singularias, lib. xvii. cap. ix. Has verò singulas,
seu

seu singularias esse quidem notas, sed a prioribus illis singulis diuersas, obseruarunt Spiegelius De verbor. signific. Petrus Gregorius lib. xvi. De Repub. cap. i. Torrentius in Galbā Sueton. & omnium accuratissimè Raderus noster loco ante citato, vbi in hæc verba concludit sententiam suam: *Auctores non pauci separant omnino literas singulas, sive quæ uno verbo, singula appellantur, à notis; ita ut notæ non sint literæ.* Vnde miror cur Cuiacius singulas, quæ literæ sunt, voluerit esse sigla, quæ, vt iam ostensum, non sunt literæ. Porro hæc posteriores notæ, seu literæ singulariæ, quandoque ponebantur pro puris notis, non literis seu singulis; perinde atque ipsa sigla pro meris signis.

Quandoque vtræque notæ, & sigla nempe & singulæ ponebantur pro verbis tantum, quandoque pro totis etiam sententiis. Pro verbis tantum, vt patet ex notis à Cicerone inuentis, quæ erant notæ, non literæ: 1 pro tempore. De singulariis autem verbi alicuius loco positis, ita Ammianus lib. xvi. *Apud Aegyptios singula literæ singulis verbis seruiebant.* Sed impropriè loquitur Ammianus: non enim Aegyptiorum notæ erant singulæ literæ, sed sigla mera & notæ, non literæ: igitur melius, Singulæ pro verbis singulis ponuntur toto libello Probi Grammatici, quem scripsit de Notis Romanorum. verbi gratiâ, S. P. Q. R. id est, Senatui Populóque Romano. & sic etiam scribi solent omnia Romanorum prænomina. Pro sententiis integris ponebantur omnes ferè notæ Hieroglyphicæ Aegyptiorum, & modernæ literæ Sinenses, auctore Trigaultio nostro. & notæ item Cabbalistarum, quorū tota in harum ex-

I 5 plica-

plicatione ars est, indeq; habet nomen Cabbala.

Fuere autem tam varia per notas scribendi artificia, vt dicat Ausonius :

*Innumeras possum celandi ostendere formas,
Et clandestinas veterum referare loquelas.*

Neapolitanus verò à Porta Notarum facienda-
rum modos cùm nouos tum veteres adfert circi-
ter CLXXX. in lib. De notis furtiu. Quò spectant
etiam tria illa scribendi genera, quæ Trithemius
prodidit initio lib. De polygraphiâ, Dermati-
cum, Hyphasmaticum, Aleoticum: adeoq; totus
liber sextus continet vigintiquatuor Alphabeta
ignota, ad usum notarum; & lib. quinto progra-
mma proponit variae literarum transpositionis.

Usus enim notarum olim omnibus familiarissi-
mus fuit, non infimis modò & ancillis ipsis, vt
de quadam refert Marcellinus, quæ nomine Assy-
riæ epistolam notis scripsit ad Barbatonem Prä-
fectum peditū; verùm etiam summis quibusque,
vt Tito Cæsari, qui solitus notis velocissimè excipere,
auctore Suetonio cap. 111. & Octavio Augusto,
qui nepotes suos & literas, & notare docuit; vt monent
legendum esse Lipsius & Torrentius, pro natare.
Quamquam ornatissimus vir Erycius Puteanus
libello suo De natatu quem parat extrudere, ex
Græco Dionis Cassij planè me conuincat legendum
esse natare, vt olim legebatur, non autem no-
tare. Neque pauca aut parua causæ sunt tam fre-
quentis usurpationis. Primùm enim notæ Hie-
roglyphicæ à Phœnicibus aut Ægyptiis excogita-
tæ sunt ad celanda sua mysteria, ne vulgus ita
facilè in adyta sacrarum scientiarum irreperet.
Quamobrem & Persæ Magos, Indi Gymnoso-
phistas,

phistas, Celtæ Druidas habuere mysteriorum suorum interpres, quæ plebi proposita esse nobebant; sicut & Hebræorum Legem fuisse scribit D. Gregorius Nazianzenus in Apolog. fugæ suæ, quæ libros sacros vulgo communicari verabant. Imò Romani huius rei gratiâ Notarios adhibebant, auctore Suidâ: Τὸν ἀπορρήτων γραμματέα, ἀπο-
ρητικὸν τὸ ἀξιωματικόν. id est: *Scribam qui notat res, quas non licet propalare, à Secretis vocant, quæ dignitas est apud Romanos.* Et Trithemius scribit, Ciceronis Lexicon De notis, à diuō Cypriano auctum, ut Ecclesiasticis iuxta prodesset atque profanis ad arcana celanda. Hebræi vero teste Bibliandro, eo scribendi genere plurimum vtuntur, quo initialis sola litera ponitur loco totius dictiōnis; vocantque *Raschei theboth*, hoc est, *Initia dictiōnum*. Ita etiam Iurisperiti ad tegendos astus suos, inquit Cicero pro Murenâ, notas inuenierunt, ne plebs sciret quibus diebus fas nefasve esset Lege agere: *Iratī, inquit, Iureconsulti, ne dierum ratione perungatā & cognitā, sine suā operā posset Lege agi, notas quasdam componuerunt, ut ipsi omnibus in rebus interessent.* vnde Manilius de Notario:

— Hic Legum tabulas & condita Iura
Nouerit, atque notis levibus pendentia verba,
Et licitum siet & veitum.

In pecude vero, seruis, & milite, stigmatum nota ad internoscendum inuentæ sunt; sicut & notæ Grammaticorum seu posituræ, obeli & asterisci: in communi autem scriptiōne ad breuitatem & celeritatem, & secreti cautelam, ut notauit Ioannes à Porta lib. i. cap. ii. iii. & iv. De breuitate, testatur Solinus cap. v i. narrans Iliadem totam

totam notis scriptam adeò fuisse breuem, vt nucis vnius testulis geminis tota clauderetur. quo in artificio excelluisse Myrmecidem Milesium, & Callicratidem Lacedæmonium, scribit *Ælianu*s lib. i. Variar. hist. quos fama fuit in sesamo (quod minutissimum genus est feminis, simile milio aut panico) distichon vnum Elegiacum aureis literis scripsisse; sed per notas & signa, inquit *Henricu*s *Salmuth* comment. in *Pancirollu*m. *Ingeniosu*s tamen *Bauhusiu*s noster lib. 111. fol. 55. de *Iliade* ludit ad *Paulu*m. *Palmerinu*m:

*Iliadem magnam paruam in nuce Paule videbis,
Hæc duo si patiens carmina nostra legis.
Atrida gemini, Laërtius, Hector, Achilles,
Aeneas, Priamus, Troia, Lacana, Paris.
Ilias en nuce clausa vna est: nisi, Paule, negabis,
Aut hanc Iliadem, aut carmina nostra nuces.*

Celeritatem autem scribendi per notas refert *Au-*
*foniu*s fuisse tantam, vt *Notariu*s ferè præuerterent
dictantium verba, *Epigram. cxxxvi i i.*

*Puer potarum præpetum
Sollers minister aduola.
Bipatens pugillar expedi, &c.
Euoluo libros vberes,
Instarq; densæ grandinis
Torrente lingua perfrepo.
Tibi nec aures ambigunt,
Nec aucupatur pagina,
Et mota parcè dextera
Volat per æquor cereum.
Cùm maximè nunc proloquor,
Circumloquentis ambitu:
Tu sensa nostri pectoris*

Et

Vix dicta, iam ceris tenes, &c.

Et prepetis dextre fugā

Me tu loquentem praeuenis?

Quis, oro, quis dixit tibi

Quæ cogitabam dicere?

Quæ fulta corde in intimo

Exercet ales dexteræ &c. Nec absimiliter, sed breuius Martial.lib.xiv. Epigram.ccii.

Current verbalicet, manus est velocior illis;

Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Quæ si fortè sint hyperbolice dicta, at saltem sine ampullis & vento dicta sunt illa Boëtij lib.v.

Vt quondam celeri stylo

Mos est æquore paginæ, &c.

Illa Sidonij lib. ix. Epist. ix. Tribuit & quoddam dicta-
re celeranti scribarum sequacitas saltuosa compendium.

Illa Senecæ ad Lucil. Epist. x c. Celeritatem lingue
manus sequitur. Illa Prudentij de Cassiano:

Raptimq; punctis dicta præpetibus sequi.

Illa D. Hieronymi lib. iii. comment. in Epist. ad Galat. Notario dicto aut quidquid in buccam venerit, aut si paululum voluero cogitare, melius aliquid prolatus, tunc me tacitus ille reprehendit, frontem rugat, manū contrahit, & se frustra adesse toto gestu corporis contestatur. Insignis fane, & percommoda scribendi velocitas: quam tamen, quantacumque fuerit, dicendi copiâ atque impetu præuerit Proæterius, qui (vt de eo narrat Eunapius) tantâ celeritate perorabat, vt Notarios præcurreret; verbis tamen ita conceptis, vt cum ingenti omnium admiratione, eamdem quam ex tempore haberet orationem, denuò absque omni hallucinatione integrum recitaret. Omnia item etiamsi perniciissimas manus retardauit

Orige-

Origenes Adimantius, qui septem notarios vicissim scribentes lassabat; ut de eo scribit Eusebius lib. v i. cap. xvii.

Quod ultimum est huius capituli, de notarum origine est; in qua, ut in literarum origine, video plerosque hallucinatos esse. Sanè non scio quis ante Marthæum nostrum Raderum eā in re veritate attigerit. Alij enim notarum inuentionem Mæcenati & eius liberto Aquilæ tribuunt; inter quos est Dio lib. xv. Ciceroni sub tempus Catilinariæ coniurationis Plutarchus assignat. Eusebius in Chronico adscribit Tironi liberto Ciceronis: Seneca Mæcenatis & Ciceronis seruis. Isidorus lib. i. cap. xxii. & ex eo à Porta libro i. De notis furtiū. cap. i i i. Ennio ut primo auctori acceptas fert huiusmodi notas mille & centum; quas post auxerit Tiro, deinde Persanius Philargyrus, & Aquila libertus Mæcenatis, deinde Annæus Seneca; ita ut numerus excreuerit ad quinque notarum millia. Ego, postquam expendere cœpi illum versiculum Dauidis Psal. xli v. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* postquam excutere cœpi antiquitatem Hieroglyphicarum notarum, non aliud potui suspicari, quām longè antiquiūs notarum originem esse indagandam. neque tamen primus id audebam apertè affirmare, donec comperi Patrem nostrum Raderum, & ex eo Patrem etiam Lorinum in Psal. xliv. id docuisse. pretium operæ erit audire Raderi verba: *Multis annis ante Ciceronem Iudea notarum viderunt artem inuenisse; captata ex Danielis interpretatione huius compendij occasione. Daniel enim illa tælesti digito exarata verba, Mane, Thecel, Phares, sic est inter-*

interpretatus, ut singula verba singulas obseruarent orationis sententias. Magistri ergo & Diuinarum literarum interpretes genus inde interpretandi nouum inuenierunt, quod Cabballisticam appellant; quā non tantum sententias & integras Scripturæ diuinæ orationes explanant, sed etiam syllabas, & singulas quasque literas separatim expendentes, quasi lateat in singulis aliquid mysterij, excutunt, &c. & conjectura est, hinc à Iudeis manasse rationem hac methodo non interpretandi tantum, sed & scribendi.

Igitur pro veriori hanc sententiam amplectemur, donec à quopiam certius refutetur. neque enim contigit mihi hucusque videre Octauianum Ferrarium, qui in Originibus suis Romanorum fertur quædam de notis attigisse.

C A P V T X I X.

Quām varia notarum genera? ac primò, de notis seruilibus seu stigmatibus Threiciis.

CAVSSAM accuratè tractandi hanc materiam præbuit mihi Isidorus libro primo, capitibus **xxi. xxii. xxiii.** & sequentibus, agens de variis generibus notarum.

Diuidio igitur notas in Seruiles, Pecuarias, Iuridicas, Iudiciarias, Suffragatorias, Censorias, Tesferarias, Sortiarias, Grammaticas, Arithmeticas.

Seruiles notæ sunt, quas Cicero Threicias appellat lib. **i i.** Offic. hoc est, stigmata seu signa quibus seruorum vultus aut manus inurebantur, ut scribit Artemidorus libro primo Onirocrit. Threicias autem vocat; quia, etiam si apud Thra-

ces,

ces, eiusmodi notæ erant insigne nobilitatis, non feruitutis, auctore Herodoto lib. v. & Boëtio prosa iv. (quemadmodum & apud Dacos & Sarmatas, vt Plinius scribit lib. xxii. apud Britanos item, vt testatur Herodianus lib. iii. qui tota corpora pungebant) tamen à Thracibus ad pistrinenses, ad ergastulos, & ad fugitiuos venerunt, pro signo infamiae & probri. Vocantur haec notæ diuersimodè apud diuersos. Apud Senecam i. De Tranquill. seruiles literæ; apud Boëtium libro i. Ciceronem ii. Offic. Aufonium epist. xv. Valerium Maximum lib. vi. cap. viii. vocantur *nota*. Plinius in Panegyr. vocat *notas* & *puncta*. Vocantur *stigmata* à Suetonio in Caligulâ cap. xxvii. à Senecâ lib. iv. De Benef. à Quintiliano lib. vii. cap. iv. à Iustiniano Leg. iii. De fabricens. lib. xi. à Scribonio Largo cap. cxxxii. ab Herodiano lib. vii. Columella in Hort. appellat *signa fororum*, vel, vt ingeniosè Scaliger, *signa fugarum*. Similiter hinc ferui nominantur *stigmatæ* à Nonio & Cicerone, item *notis compuncti*. *στυγίας καὶ στυγιατῶν* à Polluce lib. iii. cap. viii. de Seruis. *Varij attagenes* ab Aristophane in aiibus, propter maculas, opinor; sicut *Istriani* à more gentis illius quæ se punctis inurebat, inquit Cælius lib. viii. cap. xxxi. & *populus Samiorum*, *Σαμιῶν ὁ δῆμος*, apud Suidam ex Aristophane, quia, inquit Suidas, dicunt Samios ab Atheniensibus captos noctuâ, Athenenses vero à Samiis samenâ (hoc est, biremis vel numi charactere) à Syracusis autem equi imagine fuisse compunctos: sicut hodieque fures insignibus vrbium, in quibus plectuntur. Ex quibus appetat, tripli-

triplicis ferè generis fuisse hasce seruiles notās; nimirum vel punctā, vel imagines, vel literas. De literis enim Seneca suprà laudatus; *Seruiles literas*, & hinc scribere apud Vlpianum, est *notam invenire*, in *Instit. tit. 1. & Leg. xvi. Cod. De pœn. vt Brissōnius obseruat lib. De signific. verb. & *quatuor inscripti*, apud Martialem: *Vultus scriptus*, apud Ausonium & Pliniū. *Inscripta erga stūla*, apud Iuuenalem Sat. x 1 v. *Literati*, apud Plautum & Apuleium. *Calati*, apud Propertium lib. 1 v. Adeoque literis illis causticis, crimen ipsum vulgò expri- mebatur. Plato viii. de Legibus: *Si quis sacrilegium commiserit, &c. in facie manibusq; crimen inscriptus, & flagellatus, extra fines patios proiiciatur*. & quidem non paucis literis; sed quandoque perscribebatur crimen per totum vultum. Petronius in Satyr. Impleuit Eumolpus frontem viriisque ingentibus literis, & notum fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit. Erat id Epigramma fortem huiusmodi, inquit Lipsius: *Cave à fugitiuo*. Ita quoque Zonaras 111. Annalium, duos monachos (quod liberiū Theophilum Imperatorem monuissent) Epigrammate duodecim versuum conscriptos fuisse narrat. Et D. Ambrosius lib. De virginit. refert, iuuenem quemdam cum propter admirandam oris pulchritudinem, in amorem incenderet feminas, vultum exarasse stigmatibus, ne qua eum amare posset. Quamquam communius, non tota sententia, sed singulæ tantum literæ imprimebantur; vt K, Kalumnioribus; ita enim olim Kalumniam scribebant, vt Lipsius obseruat 11. Elect. cap. xv. Et de hac Kalumnioriā notā Cicero pro Rosc. Amerin. *Crura quidem nemo robis suffringet; sed si ego**

K *bos*

hos benè noui, literam eam cui vos vsque èò inimici estis, &c. ita vehementer affigent ad caput. Quem locum egregiè explicat Turnebus. Ita D, delatoriibus, T, furibus, apud Lucianum, & Polyd. Virgilium lib. xxvi. Histor. Angl. qui scribit ab Henrico VII. esse statutum, vt furibus (qui Theefe vocantur) T inureretur in palma sinistra manus sub pollice: homicidis verò (quos appellat *Murdure*) M. quam consuetudinem docet à Gallis esse sumptam. At ego, si primam originem querimus, scio eam manasse à Syris, qui stigmata manibus aut ceruicibus, non frontibus inurebant; vt narrat Lucianus in Deâ Syriâ; & hanc manuum inscriptionem, inter pœnas omnes, solam retinuit Constantinus Imperator, vetitâ vultus inustione, sic scribens ad Eumelium: *Si quis, &c. fuerit pro crimine qualitate damnatus, minime in eius facie scribatur, dum & in manibus & in suris posit pœna damnationis vna scriptio comprehendit; quod facies, quæ ad pulchritudinis celestis similitudinem est figurata, minime maculetur.* Leg. i. de pœn. Cod. Theodos. Sed hanc piam sanè Constantini Legem antiquauit Theophilus Iconoclasta, inustis denuò vultibus sanctorum martyrum Theophanis & Theodori, vt refert Cedrenus. Verum vt illud obiter addam; non seruis modò aut reis, sed etiam militibus aliquando, & sacris etiam hominibus huiusmodi literæ fuere inustæ. De militibus Aëtius lib. viii. capite xii. Στίγματα καλέσοι τὰ δὲ τὰ περισσόπου οὐδὲν ποὺς μέρες τὰ σώματα οὐ διηγεαθμένα, οὐαὶ τοι σεπτεντούμενοι εἰ τοὺς χερούς. & Vegetius lib. i. cap. viii. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro. libro ii. cap. v. Nam victuris in cute punctis milites scripti. Quæ puncta

Lipsius

Lipsius lib. i. De milit. cap. vltimo, ait fuisse notas nominis Imperatorij, ex testimon. Chrysost. ex Cod. De Aquæduct. & Cod. De fabric. quas omnes auctoritates in eam rem anteā attulit Turnebus libro xxiv. cap. xii. De sacris hominibus auctor est Prudentius :

*Quid cùm sacrandus accipit sphragitidas?
Acies minutæ inferunt fornacibus,
His membra pergunt vrere; vtq; ignuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.*

Porrò hoc supplicij genus Seneca lib. iii. De Irâ, cap. i. i. vocat *Inscriptionem frontis*. Ferrum verò quo fiebat inscriptio, Palladius & Hippocr. καυτῆς appellant, Lucianus & Plutarchus καυτήσιον. Notam ipsam inustam Plato in Timæo, ἔγκαυψις: unde ἔγκαυσις apud Martialem libro i v. Epigr. XLVII. apud Athenium lib. iii. sub fin. ex poëtâ quodam Asio, de Cnisolæcho :

*Claudus, notis compunctus ac inustus.
& lib. vi. ex Diphilo:*

*Inustam punctis frontem capillo obuelat.
apud Valerium Max. lib. vi. cap. v i i i. Seruus
inexpiabili notâ per summam oris contumeliam inustus,
apud Iuuenalem:*

Vritur ardenti duo propter linteæ ferro.

Denique post inustionem, atramentum subinde causticis fulcis infundebatur. ita apud Zonaram suprà monachis illis non solum Iambi inusti, sed & atramentum in notas infusum est; quemadmodum & fugitiuis illis in Satyr. Petronij. Quæ res forte originem habet ab vistoriâ arte, seu καυτῆς, quâ pictores omnicolorem ceram lique-

K 2 factam

factam in strias infundunt, dum pingunt; aucto-
ribus Plinio lib. x x x v. cap. x i. & Varrone li-
bro i i i. De re Rusticâ, cap. x vii. & Ouidio
i i i. Fastorum:

Quicq; moues cälum, tabulasq; coloribus vris.

iv. Fastorum:

— *& picta coloribus vris*

Cælestem matrem concava puppis habet.

Anacreonte item:

Sifert & ipsa cera,

Vnguenta pinge olentes.

vnde hoc artificium *καλλικείον* appellat Callixen.
apud Athenæum lib. v. & Turneb. lib. viii. ca-
pite ix. Cauteria, inquit, sunt, quibus pictores olim
ceris pingentes, picturam tabularum inurebant. vide
eumdem lib. xxiv. cap. xvii. lib. xxix. cap. xiii.
& Isidorum lib. xx. cap. vltimo; qui characterem
coloratum vocat, stylum ipsum vstorium. Mo-
net autem Raderus noster in Martial. lib. iv. Epi-
gram. xxxvi. hoc picturæ genus in nauibus, *nec*
sole, nec sale, nec vento corrumpit.

C A P V T X X .

De notis pecudum.

Vt hominibus ad pœnam aut notitiam, ita
etiam pecudibus ad internoscendum eas
inscriptæ notæ.

Signare, ait Festus, *significat*, etiam pecora signis no-
tare. alibi: *Dignorant*, signa imponunt, ut fieri solet in
pecoribus. vbi sic Scaliger: *Glossarium*, dicitur, *dia-
gnoscer*; *lege dicnorat*. Ita etiam Næuius apud Pri-
scianum lib. vii.

Signare oportet frontem caldâ forcipe.

Cal-

Calpurnius in Bucolicis:

Impressurus ovi tua nomina. —

Virgilius i. Georgic.

Aut pecori signum, aut numeros impreſſit aceruis.

& i i i. Georgic.

Continuoq[ue] notas & nomina gentis inurunt.

Anacreon:

Equi solent inustum

Coxis habere signum.

Meminit eiusdem ritus ex Ariano Titius lib. vii. loc. cap. x x. docens, *Sibas Indorum gentem consueuisse buvus clava notam inurere, in Herculis memoriam, qui illuc penetrauit.* & hoc spectauit Ausonius in Alexandriā, ut notat Scaliger:

— *illa Seleucum*

Nuncupat, ingenuum cuius fuit amphora signum,

Qualis inusta solet generis nota certa. —

vbi ingenuum signum (quod est à naturâ scilicet inditum) opponit signo inusto.

Suidas, prope Phasidem, narrat equis solitam inuri Phasianam auem: & Sisyphum quemdam solitum vngulis suorum animalium, singulas literas inscribere. Athenaeus item libro xi. ex Aristophane in Nubibus scribit equos, quibus Σ inscriptum erat, vocatos σαμοθρεος: sicut & ab eodem equi vocantur ιωνιαται, quibus ιωνια seu καιρια inurebatur; ut referunt Cælius & Stephanus ex Eustathio & Hesychio. Sed hunc utrumque & illos item falli, verè ostendit Scaliger in Notis Eusebianis, ex Alphabeto Ionico vetere, & Phœnicio; vbi post literam Π, hæ nota, non literæ, Τ Λ: οινονον σεύπι, vel Σάν Πι, vel αιντημα Πι; vel οινονον εννεανόνα. Hæc enim

K 3 nota,

nota, **D**, nongenta significat; à quā equi quibus ea inusta, vocantur σαυτόβεαὶ σαυφίεαι, vel σαποθεσι, quemadmodum & ποππαῖοι, quibus Kophe seu Koppa inustum; non autem κυππαῖοι: Κίττα enim & Κάππα valde distant.

Instrumentum quo notæ hæ imprimebantur, Cælius ait vocatum esse τρυστίπον, vel ἵππον τροχὸν, quod erat velut rotula, quæ candens malis equorum inurebatur. Isidorus lib. x x. vltimo capite vocat χεργυτῆς, & ferrum coloratum, quo pecudibus notæ inuruntur. Sed & viætimæ immolanda cultro notabantur in fronte, ut Scaliger scribit epist. postumâ ad Puteanum; vnde Herodotus & Diodorus ἀρρεγάτον vocant viætimam, cuius frons nondum cultro signata est.

CAPVT XXI.

De notis Iureconsultorum.

Scripsit de hoc arguento libellum integrum Magno ad Carolum Regem, his versibus dedicatum:

Hæc Iuris onus tæa lubens Rex accipe Carle,

Offert deuotus quæ tibi Magno tuus.

Non est instituti mei huc adferre earum exempla; qui volet, ad libellum illum adeat, quem simul cum veteribus Grammaticis excusum nuper uno Tomo ediderunt quidam de literis benemeriti. Illud tantum moneo, bono fuisse fine eas notas inuentas, sed in Iurisprudentiæ libris longè perniciosius quam in yllis aliis disciplinis usurpatas, quorumdam Leguleiorum fraude rem optimam pessimè auertente. Tot enim, temporis successu,

ex

ET REI LITERARIAE ANTIQVIT. 151
ex hisce notis earumq; augurandâ significatione
extitêre circumuentiones, vt Iustinianus Impera-
tor Lege sanxerit, ne quis iis omnino in Iure vte-
retur, sed omnia perscriberentur. Lib. i. Cod. ti-
tul. 17. De veteri iure enucleando, Lege primâ:
Ne per scripturam aliqua siat in posterum dubitatio, iube-
mus non per siglorum captiones, & compendiosa enigmata
(qua multas per se & per suum vitium antinomias indu-
xerunt) eiusdem Codicis textum conscribi, etiam si numeros
librorum significetur, aut aliud quidquam. Nec enim hac
per specialia sigla numerorum manifestari, sed per litera-
rum consequentiam explanari concedimus. & eodem ti-
tulo Leg. 2. Eamdem pñnam falsitatis confirmamus ad-
uersus eos qui in posterum Leges nostras per siglorum ob-
securitates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, id est, &
nomina prudentium, & titulos, & librorum numeros, per
consequentiam literarum volumus, non per sigla manife-
stari; ita vt quâ talem librum comparauerit, in quo sigla
posita sunt, in quocumque loco libri vel voluminis, siat in-
utilis se esse codicis dominum: neque enim licentiam aperi-
mus ex tali codice in Iudicium aliquid recitari, qui in qua-
cumque sui parte siglorum habet malitiam, &c. Quod
etiam ante Iustinianum in Oriente sancitum à Ba-
silio Imperatore lib. 11. Iuris Oriental. num 11.
titul. Περὶ τὸνελῶν τὸνεδρῶν. vbi imperat loco no-
tarum arithmeticarum, reponi literas quas etiam
rustici facilè legere possent. Quâ Lege ferendâ
quâm benè de posteris meriti sint Imperatores, ita
commendat Foquelinus, titul. Instit. De vulg.
substit. *Quis*, si eiusmodi velut stigmatum notis defor-
matos Iuris veteris libros Iustinianus ad nos transmisisset,
earum se si laqueis expedire potuisset? aut quis illis redden-
dis exprimendisq; lictum altercationumq; finis fuisset; cùm

in earum interpretatione Trebonianus ipse frequenter hæsse deprehendatur: id quod præter Foquelinum multis exemplis demonstrat Ioannes Thomas Freisius in ep. Pand. Planè ut non inscitè Italus quidam Piouæno Arloto, in facetiis vulgari lingua editis (cùm in Proverbiū abiiisset, Et cetera Notariorum) rogatus, quid quotidie Deum oraret responderit, orare se quotidie tria: Primò, Seignor mio, guardate me da furia de villani. Secundò, Da guazambaglio di Medici. Tertiò, Da gli & cetera de Notai. Notarij enim per vnam aliquam huiusmodi notam, &c. res sæpè significant diuersissimas; ut apparet ex lepidissimâ illâ historiâ, quam Rutilius in vitâ Rutilij Iureconsulti narrat his verbis: *Scaurus absolutus criminè ambitus, in Rutilij accusatoris sui tabulis ostendit has literas, A. F. P. R. easq; sic interpretabatur, Actum Fide Publij Rutilij. Rutilius contrâ, sic: Ante Factum, Post Relatum, C. Cannius verò, qui Rutilio aderat, exclamauit neutrum significari; sed illud: Aemilius Fecit, Plectit Rutilius.* Cui gemina est illa Æsopi diuinitatio ex literis cippo inscriptis, ter ingeniosissimè variata, ut scribit Planudes in eius vitâ. quemadmodum & illud Sibyllinum, *Salua Populum Quem Redemisti;* tandem ad Romanam Rempublicam est translatum hac formulâ: *Senatui Populo Que Romano.* Quanto autem damno & periculo in re præsertim pecuniariâ fuerit usus notariorum, vel illo apophthegmate manifestu est, quod Macrobius inter iocos Augusti refert lib. ii. Saturnal. his verbis: *Solebat Licinus libertus eius inchoanti opera patrono magnas pecunias conferre: quem morem secutus, centum promisit per libellum, in quo virgula super ducta pars ultra pecunia defctionem protendebatur, vacante infra loco.*

Cæsar

Cæsar occasione vsus, priori alterum centies suā manu iunxit, p̄atio diligenter expleto, & affectatā literā & similitudine; geminatamq; accepit summam, dissimulante liberto: qui postea cœpto alio opere, leniter factum suum Cæsari obiecit, libello tali dato: Confero tibi, domine, ad noui operis impensam quod videbitur.

Porro etiam si seuerissimè notarum vsu Iure-consultis à Iustiniano Cæsare fuit interdictum; non tamen illud vñquam effici potuit, vt duæ il-lä notæ ff & **D** à Iurisprudentiæ libris exu-larent. Prima apud nostros Iureconsultos signi-ficat Digesta, vel etiam Pandectas, inquiunt Ioan. Coraſſ. lib. v. Miscel. Iur. cap. xv. & Alciatus, qui refert apud veteres pro hac nostrâ notâ ff, solitum scribi hoc siglum π , π cum accentu cir-cumflexo $\tilde{\pi}$; vnde tandem formatum ab indoctis librariolis ff. Digesta autem eodem Pandecta-rum siglo fuisse significata, quid Latini olim Di-gesta, Pandectarum nomine complectebantur. At anonymous quidam interpres Ioannis à Porta scribit Digestorum notam, antiquitus non fuisse π , sed **D** vel **D**, Delta confixum veru curuo, vel lineā rectā; quales visuntur in nummis. no-tam autem illam neotericam ff corruptam esse non ex π , sed ex θ , quā literā notabant The-mata Iuris, vt ea vocari cœperunt, postquam à Con-stantino Romani Imperij sedes tralata est in Orientem, indeq; orta Iurisprudentia Græca.

CAPUT XXII.

De notis Iudicariis.

In grauioribus cauissis Iudices non pronuntiabant sententiam de tabulis, sed eam in iis notabant, teste Ascon. in Diuin. Verrin. Singuli, inquit, Iudices sententiam de tabulâ pronuntiarunt in leuoribus cauissis; & ob id neque notâ, neque custode opus fuit. Item docet Sigon. lib. 11. de Iudic. cap. xxii. Prætor Iudicibus tabellas dabat, & ut sententiam ferrent, in concilium mittebat. Mittere autem in concilium, erat, iubere illos ad vrnas ire, atque in eas, tabellas sententiam continentes coniucere. Vrna vero, sive cistæ, tot fuerunt, quot Iudicium ordines qui iudicarunt: tres quidem cum omnibus adhibiti sunt; vna Sen. storum, altera Equitum, tertia Tribunorum arariorum. Tabelle vero quæ data erant Iudicibus, quarum vnam in vrnam mitterent, erant tres: vna absolutionis, altera condemnationis, tertia ampliationis; & ex omnibus cerato erant. Nota absolutionis fuit A. condemnationis, C. ampliationis, N.L. Non liquet.

Igitur hæ tres præcipuae Iudicium notæ. nam Suetonius præter hasce tres tabellas scribit capite xxxiii. ab Augusto, cum de falso testamento ageretur, non tantum damnatoriam & absolutoriam cognoscensibus datam esse; sed tertiam quoque, quæ ignoscatur iis quos fraude ad signandum vel errore inductos constitisset. cuius tabellæ nota non potuit fuisse vlla ex præcedentibus, sed fuerit fortasse I. id est, Ignosc. Crinitus etiam lib. vi. cap. vi. scribit & n fuisse etiam condemnationis notas; nam n Græcum, est Latinorum. C. significans καταδικη, quamquā Britannicus Perij commentator scribit n fuisse

» fuisse notam absolutionis, & significasse $\pi\alpha\lambda\delta\sigma\tau$,
id est, pulchrum. θ autem significat θάρατον, id est,
mortem. vnde Martialis lib. vii. Epig. xxxvi.

*Nostri mortiferum Prætoris Castrice signum,
Est opera pretium disere Theta notum.*

& Ausonius in Eunum Epigram. c x x.

Miselle doctor, & tibi sit obsecno:

Tuumq; nomen Theta sectilis signet.

ybi Scaliger: & erat signum suspendij, refert enim laqueum collo inuolutum: θ, litera condemnatoria. quin & in castris militem ex cohorte morte disfunctum, haec nota significabat. Quod postremum Isidorus scribit libro i. Etymolog. addens è contrario per T in militiâ significari superstite, sicut mortuum per θ. Quare Romanis hospitalis litera erat T, quam Tribuni plebis, auctore Valerio Maximo, Senatus consultis, quorum ipsi aut populus fundus factus erat, subscribebant. Erat & felix litera apud Hebraeos, ut constat ex Ezechielis cap. i x. *Omnen super quem videbitis Tau, ne occidatis.* De quo videndi, D. Hieronymus in eum locum & in c. lix. Gretzerus cap. ii. de Cruce, Foquelin. ad iv. Satur. Persij, Brodaeus lib. i. & Christianus æui nostri Martialis, qui ita cecinit lib. iii. Epigrammatum, pag. 58.

*In felix multis Theta est; mihi litera felix,
Si θάρατον scribit, scribit & illa θάρατον.*

De aliis præterea absolutionis & condemnationis notis apud Suidam hęc reperio; *Μαρπά γραμμὴν θάρατον, &c. Longa linea condemnationem, brevis absolutionem significabat.* De quibus forte Plautus capiendus, cùm longam quamdam literam infelicem vocat; quam alij aiunt esse I, alij L, alij

alij, vt Asconius & Cælius, T. Vt vt sit, absolutionis literam, Cicero pro Milone, vocat *salutarē*; condemnationis verò *tristē*; sicut Liuius, *tristōrem*. Porrò pro hisce Iudicariis literis, alibi calculos, nigrum, condemnationis; album, absolutionis; viurpatos fuisse scribit Aristoteles in Problem. & Ouid. lib. xv. Metamorph.

*Mos erat antiquis, niueis atrisq; lapillis,
His damnare reos, illis absoluere culpa.*

Aut fortè cretā & carbone siebant notæ; vt aperte Horatius *11. Serim. Satyrā 111.*

Quorsum abeant sani? cretā an carbone notandi?
Et Perius *Satyrā v.*

*Quæq; sequend; forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius cretā, mox hæc carbone notasti.*

Quā de re hæc accuratè obseruauit Iunius lib. *II.* Animaduers. cap. *v.* *Teſtūli in vrnām coniectis, si sex* millium numerum explerent, rous solum vertere cogebatur, quod *εγκίστουον* appellabant, &c. Neque illud reticendum est; veteres loco calculorum Iudiciorum vſos suisſe conchulis marinis, quos *χειρίας* vocabant, vt teſtatur *Pollux libro VIII.* ad quarum modum postea fabricatae fuerunt *aneæ*, quas *πτωδύλις* & *ερυκτός* nominarunt. Porrò Iudicūm calculi duplices fuerunt, vt ex *Vlpiani Annotationib; in Demosthenem* constat; quidam perforati & nigri, qui condemnabant; alij qui absoluebant, albi & integri. Duas verò vrnas, priorem mortis, posteriorem misericordiæ appellatam annotatur ab *Aristophanis Scholia in Vespis.*

C A P V T X V I I I .

De notis Censoriis.

PROVERBIO nobiles sunt Censorum notæ: non solum si per notam, intelligas ignominiam, ut Festus accepit; sed etiam si pro notā, singulum capias, aut literas singularias. Vnum Liuium testem laudare possum lib. x x x i x. cuius verba apertè de notis propriè dicit; cùm omnium ferè aliorum testimonia magis faciant pro notā ~~usitatissimam~~ significante infamiam. Sic habet Liuius: *Patrum memoriam institutum fertur, ut Censores motu à Senatu adscriberent notas.* Quamquam & Suetonius satis clarè scribit, Clodium adhuc Censem, rogatum ut notam alicui appositam deleret; respondisse, *Ita tamen ut maneat litura: vbi manifestè alludit ad notam à Censore scriptam.* Hinc celebantur Cæritum tabulæ vulgari adagio: apud Horatium lib. i. Epist. vi.

— & Cærite cera

Digni. —

Erant eæ tabulæ, in quas à Censoribus referebantur ij qui fuerant priuati suffragio. Quemadmodum Cærites primi quidem fuerant facti Romanorum municipes, sed sine iure suffragandi, ut auctor est Gellius. Extant & apud Græcos moris non absimilis quædam vestigia, cùm nempe improborum nomina ad infamiam in publicis columnis adnotabant; vnde *συλοκοπῶν* Hesychio est idem quod infamia notare. & apud Athenæum lib. vi. Polemon quidam vocatur *συλοκοπᾶς*, hoc est, columnæ ad probrum inscriptus.

C A-

C A P V T X I V.

De notis Suffragatoriis.

Ex quo, Consulibus Mario & Flacco, perlata est Lex tabellaria à Luc. Cass. Longino, De suffragiis non voce aut hastarum sonitu, aut ~~zepo-~~
ria, sed tabellā ferendis, cœperunt notæ suffragiorum: ut apparer ex Cicer. lib. 111. de Leg. oratione pro Plane. & in Rullum. Erant verò ex notæ, aut puncta, aut singulæ literæ. Ratio autem suffragandi talis, ut scribunt Turnebus, Tiraquellus, Gruchius, Budæus in post. Adnot. ad Pand. Comitia habebantur in Campo Martio, intra locum tabulis depalatum, quem Septa & Oulilia ab ouilis similitudine vocarunt. Ouid. 1. Fastor. Iuuenal. Satyrā v 1. Martialis lib. ix. Epigr. lx. Strabo lib. v. Liuius Decad. 111. lib. vi. Plinius lib. xvi. cap. iv. Suetonius Augusti cap. xliiiii. Ausonius in Panegyr. Tum Rogatores obibant centurias vel tribus (iam enim curias à Romulo institutas Rex Seruius in centurias verterat, & Tribuni denique in tribus) rogantes eequam singuli tabellam vellent? Erant enim duplicitis generis tabellæ; aliis inscribebatur A. id est, Antiquo; aliis V. R. Vti rogas. Post hæc, Diribitores diribebant, id est, distribuebant eam tabellam, quam quisque velle se Rogatori respondebat. Deinde suffragatores cum suâ singuli tabellā ibant per pontes tumultuario opere extructos, in quibus ~~zadornos~~, hoc est, fitellæ erant positæ, ut Plautus; vel vrnulæ seu cistæ, ut loquitur Plinius. His vrnulis, coram apposito custode (ne qua fraus fieret)

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 159
ret) singuli tabellam suam iniiciebant. Denique tabellæ simul omnes exercebantur à custodibus, qui ex iis suffragiorum omnium inibant numerum, eumque in tabulâ (ad quam positi dicuntur à Cicerone) punctis adnotabant. Hinc pas- sim apud Latinos scriptores, elegantes & priscæ illæ formulæ: Puncta ferre, Tribum ferre; pro, Habere suffragia.

Quando autem pro candidatis ibatur in suf- fragia; primam tantum literam è cuiusque cui suffragabantur nomine, in tabulâ adnotabant suffragatores; ut scribit de Comitiis Nicolaus Gruchius.

C A P V T X X V.

De notis Tesserariis.

TESSERAM, inquit Turnebus libro xix.
cap. xxvi. à Græco τέσσερας dictam puto, id est, quatuor: erant enim tesserae olim frustilla lignea quadra- ta. Idem asserunt Lambinus in Cistellar. Plauti, Brissonius De signif. verb. Cælius Rhodiginus li- bro xx. cap. xxvi. Alexander lib. iii. cap. xxix. ibidem Tiraquell. Et quidem de materiâ tesse- riarum lib. xvi. cap. xviii. Plinius: *Tesseris aptissi- mum ligustrum.* Dio scribit ab Hadriano *tesserulas li- gneas sparsas.* à Tito Vespasiano *σφαρτια ξύλινα, glo- bulos ligneos.* Polybius, Συνθηκον vocat tesseram mi- litarem, quod Lipsius eleganter *ligellum* vertit.

De formâ vero quadratâ ex vocis etymologiâ constat; quamquam & lusorix tesserae, sicut aleæ nostraræ, sex lateribus contabant, quo differe- bant à talo, qui quadrilaterus erat; ut ex Mar- tiali

tiali Cælius & Turnebus admonent. Et subinde rotundas tesseras quasdam quidam fecerunt, vt Dio de Tito, Vespasiano, & Nerone, & Hadriano, & Domitiano.

Fuere autem varij generis tesserae: Militares, Frumentariæ, Numariæ, Vestiariæ, Lusoriæ, Viatæ, Hospitales.

Militaris tessera, auctore Polybio, σωματικὴ tabella erat latiuscula inscripta (inusta certis notis aut formis, inquit Turnebus libro x i x. cap. xxvi.) quæ sole occiduo à Tribuno accepta, ferebatur ad signorum principes, rursumq; ad Tribunum redibat; vnde is omnibus esse datum signum cognoscebat. Ita Marius pro signo tesserae suæ usurpauit Panem Deum, Nero Optimam Matrem, Sylla Apollinem Delphicum, Cæsar Venerem genitricem: alij verò verba, aut versus; vt de Claudio Suetonius cap. xlii. qui vtebatur illo Homericō :

Ἄνδ' ἀπαμυνάσθε τοτε πειράθεσθε πάντα.

Præter hæc signa, cuique tesserae inscribatur nota Ordinis, verbi gratiâ: H, Hastatorū, P, Principum, T, Triariorum: quod Lipsius lib. v. De Militiâ, ex eo colligit, quod Polybius dicat, semper fuisse ex inscriptione deprehensum, cuius partis seu Ordinis tessera non esset perlata. Plurima verò alia de Militari tessera, quæ hic non spectant, scripsit Godescalcus ad librum secundum Vegetij, cap. vii.

Frumentaria tessera, certo frumenti numero inscripto, gratis dabatur populo. hoc enim solo differt à stellaturâ, inquit Lazius libro secundo, capite vltimo, quæ non gratis, sed vice stipendij dabatur, stellis notata, vnde nomen accepit.

pit. De illâ Persius :

emeruit scabrosum tesserulâ far.

De hac Lampridius in Alexandro , Spartanus in Pescennio, Iustinian. Leg. Septem diebus.lib.xii. Cod. De erogat. milit. ann.

Numaria tessera , symbolum erat , quo ad Quæstorem allato , nummi promissi congiario (hoc est dono Imperatoris) reddebantur. Suetonius capite xli. Octau.

Vestiaria , cui vestium promissio certis notis erat inscripta. Suetonius de Nerone; & Dio : *Aurum, argentum, variam vestem; hec dabat per symbola quædam tesseras, &c. & reipsâ mox dabatur, quod quisque eorum in tessera haberet.* idem Dio de Tito : *Globulos ligneos iaciebat, qui symbolum haberent; hic alicuius esculenti, ille vestis, &c.*

Lusoria tessera (quas, quia in tabulâ subsiliunt, lepusculos vocat Isidorus lib. xvii. cap. lxii.) oscilla sunt punctis seu signis notata , quibus binis simul aut ternis in pyrgo seu fritillo luditur. Dixi, binis aut ternis ; quia semper paucioribus, quam talis , ut monet Cicero in Diuinat. & Matrialis lib. xiv. epigr. xvi.

Non sum talorum numero par tessera. —

Erant autem hæ tesserae sex laterum auctore Caio lib. xx. cap. xxvii. Habebant enim binarium & quinarium amplius quam tali ; sicut asphalum erat octonum laterum : de quo Alexander Neapolit. lib. iii. cap. xxii. Porrò huic ludo tesserario (de quo librum integrum scripsit Claudius Imp. teste Sueton.) non absimilis fuit grāmifimus, in quo sexaginta calculi, partem albo, partē nigro notati, per spauas, hoc est lineas, fritilli iaciebātur.

Vialis tessera (vt eam Lipsius appellat lib. v. De Milit.) quā iubebantur adornare itinera. Ammianus lib. xxii. Per tessera mēdītūtē itinere. & lib. xxxiiii. Missā per Prouinciales numeros expeditionali tessera, cunctos transire iusit Euphratem. Silius de Asdrubale:

— tacitum dat tessera signum:

Dimissā in colles pugnā siluasq; ferantur
Differsi. —

Hospitalis tessera. quā ostensā tamquam veteres hospites & amici, in maiorum suorum hospitia posteri accipiebantur, vt definit Stuckius lib. i. Conuiual. De hac Plautus in Pœnulo:

Deum hospitale ac tessera mēcum fero.

Hac mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.

quæ eadem ab eodem, & ab interprete Laetantij vocatur *fidei tessera*: à Tertulliano vero *confessatio hospititatis*, lib. De Præscript. cap. xx. eratque signum, vt Baronius docet Tomo i. Annal. quo Christiani instructi passim ab aliis Christianis hospitio accipiebantur; quod cum hæretici per fraudem imitarentur, sæpè nouis formis & notis mutatum fuit; ac tandem literis commissum, quæ à Patribus Concil. Nicæni, vt docuimus supra, vocatæ sunt literæ Formatae. Vide Zasium in Leg. i i. ff. De Orig. Iur. & Budæum Leg. Sed eti. ff. De Iudic.

C A P V T X X V I .

De notis Sortiariis.

SORTIVM notæ, eruditis non sunt ignotæ. Accuratissimè de iis egit Martinus Antonius Del

Del Rio noster, qui vniuersim earum usum ait
fuisse vel ad diuinandum, vel ad diuidendum.
Sed melius Lessius noster lib. 11. de Iust. cap. 43.
Dub. ix. addit etiam, ad consulendum. Sunt igit
tur triplicis generis sortes; Diuinatoriae, Diuisor
iae, Consultoriae. Quid sint sortes, quales, è quâ
materiâ, describit Lipsius lib. 11. Elect. cap. xii.
Sortes, taleole, aut surculi è ligno fuere, non grandes,
quibus literæ inscriptæ sive nota. Benè de ligno & notis.
ita enim Cicero 11. De Diuin. Perfracto saxo sortes
erupisse, in robore insculptas priscarum literarum notas.
& Plautus Casin.

Num ista aut populna fors aut abiegnæ est tua?

A ligno autem, quod Græcè κάλος, fors dicta est
Græcis καλπη, vt ea voce usus est Homerus Iliad
os v 11. ait Iunius lib. 11. Animaduers. cap. v.
A notis, fors dicta καρυκειον apud Plutarchium
in Fabio, inquit Caelius lib. xxii. cap. xvii. Ut
autem dicam de singulis. Diuinatoriae, inquit
Lessius loco citato, quibus inquisitio fit de rebus
futuris. Diuisoriae, quibus queritur quid cuique
tribuendum, sive illud sit res possessa, sive ho
nor, sive pena. Consultoriae, quibus inquiritur
Diuinum' consilium. Alius cuiusdam generis
sortium quoad materiam meminit Tacitus lib. De
moribus German. Virgam, inquit, fructiferæ arbori
decisam, in surculos amputant, eosq; notis quibusdam dis
cretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spar
gunt. Mox paterfamilias aut sacerdos precatus deos, ca
lumq; suspiciens, ter singulos tollit; sublatos secundum im
pressam notam interpretatur, &c. Fiunt hæc per pæd
uæ vteiæ, inquit Del Rio. spectant autem vel ad
diuinatoriam, vel ad consultoriam.

Huic artificio affinis est ~~αὐτοτροφία~~, quâ certum aliquem locum in quatuor partes æquales describunt, & partibus singulis singulas inscribunt literas; literis singula imponunt grana; tum obseruant quo literarū ordine gallinaceus oscen introductus grana depascatur. Ita Valens Imperator cùm de suo successore quereret, quia gallinaceus depastus erat grana notata literis Θ. E. O. Δ. occidi iussit omnes Theodoros, Theodulos, Theodatos: successit tamen illi Theodosius magnus, auctore Zonarâ Tomo 3. Sed hanc pullariam diuinationem non esse ~~ἀλεκτρομάντειαν~~, vt putauit Zonaris, eruditè ex Ammiano ostendit Del Rio, quò Lectorem remitto.

Hucusque de notis sortium Diuinatoriarum. Diuisoria autem sorte, inquit Del Rio, Romani olim in Iudicibus legendis, prouinciisq; sortiendis vtebantur, nec non in familiâ herciscundâ, in militaribus alisq; negotiis. quam ipsi ratione in ab Atheniensibus accepèrè, vt ex Asconio Sigon. lib. 11. de Iudic. cap. x 11. docet, vbi iam olim in Areopago coniectis in urnam variis literis sortiebantur, testibus Luciano, Demosthene, Scholiaсте Aristophanis, Cælio libro xxii. cap. xvii. & Sigon. lib. 111. De Repub. Atheniensium. Neq; verò Iudices tantum, sed & athletæ quoque suos aduersarios literariâ sortitione constituebant, vt scribit idem Lucianus. quod & Syracusanos fecisse, in iis sortiendis qui concionem essent habituri ex Plutarchi Problem. docet Cælius lib. xxii. cap. xvii. Inde quæ Dionysium, cùm forte literam μ esset sortitus, æri scommate vocatum μαρόλογον, retorsisse; Monarcha ero.

Qui

Qui autem plura volet de variâ gentium sortitione per literas, legat Adrianum Iunium libro 11. Animaduers. cap. v.

Denique Consultoriæ sortes, quibus consilium exquiritur, vñi sunt subinde sine peccato etiam inter Christianos. quando, verbi gratiâ, queritur in militiâ, cuius nationis miles primus facturus sit impressionem: item tempore pestis, quis Sacerdos mansurus sit inter pestiferos, ut faciendum esse scribit diuus Augustinus epistola CLXXX.

CAPVT XXVII.

De notis Grammaticorum.

GRAMMATICORVM notas vniuersim appello accentus, seu ἀρρωδία, notas item sententiarum, quas Græci σημεῖα καὶ δέσμει, Latini posituras, quia punctis positis adnotantur, appellant; auctore Isidoro lib. 1. cap. xix. De his Nicanor Grammaticus librum scripsit, ideoque dictus σημεῖα; auctore Eustathio. Scripsit & Diomedes diligenter libro secundo maximè de notis distinctionum, de quibus accurate quoque I. Lipsius epistolâ ad Hubertum Audeiantium: omnium verò absurdistissimè vir clarissimus Erycius Puteanus in Faculâ, ut appellat, distinctionum; quam ego non ab alio quam illo sole exam speratus. Omnem autem distinctionem notis factam, Græci vocant στάσιξ, seu στασολού: & κατασκέψω, notis distinguo, in Epist. Basilij ad Notarium suum: ἀστητον χωριον, ager non notatus cippo, apud Pollucem.

Prima seu minima distinctione est Comma, quod Incisum vocant, cuius haec nota, . sequitur distinctione paullò maior, Hypocolon, cuius haec figura ; . deinde Colon, quod membrum quoddam est sententiae, & gemino puncto signatur. postremò Punctum, quo ipsa Periodus definitur.

Alia verò olim interpungendi ratio: uno enim puncto variè collocato, omnes distinctiones notabant. Ita Diomedes lib. 11. & Donatus Grammatic. cuius postremi haec verba: *Distinctio est, vbi finitur plena sententia: huius punctum ad summam literam ponimus. Subdistinctio est, vbi non multum supereft de sententiā: huius punctum ad imam literam ponimus. Media est, vbi ferè tantum de sententiā supereft, quantum iam diximus, cùm tamen respirandum sit: huius punctum ad medianam literam ponimus.*

Porro, neque ea interpungendi lex omnino vetus est. constat enim veteres singulas voces punctis utrumque includere solitos, neque ullam habere distinctionem aliam. ergo diuinari hoc potest; nam qui sciuerit, quando ea consuetudo inuecta, neminem scio. Cassiodorus ait, *id acceptum à maioribus. magna lux à Cassiodoro! quibus maioribus?* Hic omnes Daui sumus.

Parenthesis, signum est interpositionis; huiusmodi ()

Τρίνη, signum coniunctionis in vocibus compositis, quando proxima manet immutata, ut, *semper-florentis* apud Lucretium. scribunt autem & Hebræi eodem modo hanc notulam, & *γένε* Maccaph vocant.

Αποστοφός, nota defientis alicuius literæ, ut, *viden'*.

Diausta-

Diastasis, Signum diuisionis cùm verbi alicuius pars vna in extremâ lineâ, altera initio alterius versus rescribitur, vt homi-
nes. quem morem Augustus repudiauit, qui reliquum quod supererat verbi, malebat parti scriptę in extremâ lineâ subscribere, narrante Suetonio, quām alterius versus initio perscribere, cap. **xxxxvii.** *Notaui & in chirographo eius illa pricipiæ; non diuidit verba, nec ab extremâ parte versuum abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subiicit, circumducitque.*

Diæressis, nota diuisionis literæ aut syllabæ, vt *Aulæ, Poëta.*

Accentus, seu *περιφθλις*, veteres docti, *notas vocum, fastigia, cacumina, voculationes, moderamenta vocabant*, ait Gellius lib. **xiiii.** cap. **vi.** Inuenit eos in Græciâ Pherecydes Pythagoræ magister, auctore Laërtio. Nam ante Pythagoram Græcis ignoratæ fuere hæ notæ, vt ex priscis marmoribus probat Gyraldus Dialog. **i.** de Poëtis. Neque iam ita Latinis usurpantur ac Græcis; quamquam priscis Latinis fuere vfitatissimæ, vt notauit Scaliger Iulius lib. **ii.** De cauſſ. ling. Latin. cap. **lxii.** ex Quintiliano. Apud Hebraos vero, accentus quos ipsi Masoreth appellant, multò quām apud Græcos & Latinos recentiores sunt. Falsum enim est, puncta seu accentus à Moyse vñâ cum Lege Hebræis esse tradita, quando constat ea ferè quingentis annis post Christum à Tiberitis in Mœſiâ Paphlagoniæ (quos nunc Thalmudistas & Masorethas vocamus) esse excogitata, vt demonstrant Caninius in Grammat. Syriacâ, Elias Leuites in Præfatione lib. Masoreth, Munsterus in

Grammat. Hebraic. Bellarminus denique, Blasius, Viegas in xii. cap. Apocalyp. & Possenius, nostri, qui postremus scribit lib. ii. Bibliothec. cap. viii. punctorum usum cœpisse anno Christi ecclxxvi i. cùm Zeno Orientis Imperium, Occidentis Augustulus, Pontificatum administraret Simplicius.

Hi porrò accentus seu tenorum notæ, triples sunt, inquit Scaliger lib. ii. De causs. linguae Latin. cap. lxxi. quod nempe sunt dimensiones syllabarum: altitudo, latitudo, longitudo. Altitudinis ratio est linea perpendicularis: idcirco cùm vocem tolleremus, eā lineā signata est; eo tractu, quo scriberemus in dextram nostri partem, sic: quæ autem depresso significat, quasi caderet, sic \, situ contrario. atque hanc quidem suo nomine reliquere, grauemque appellarunt; propterea quod in guttur ac pectus pronuntiando eam mitteremus. Alteram illam priorē ab effectu potius nominarunt acutam; ferit enim aures, &c. Euenit autem ut duæ syllabæ inter se concurrent; quarum prior acutum accentum haberet, altera grauem; quare eā cùm coalescerent, concreuerunt etiam ipsi apices in unum, sic ^, vel ~: quod Græci αισθαμεν, Latini circumflexum vocauerent: quia unico flexu virgulam arcuatam pingebant, talem ^ . quæ omnia maximam partem Scaliger descripsit ex Isidoro lib. i. cap. xvii.

Porrò sicut accentuum, ita etiam spirituum quædam sunt notæ. Densus, initio hanc habuit H, deinde istam I, denique illam C. Lenis primùm nullo signo notatus, deinde isto J, denique illo O, vt Isidorus loco citato, & Seruius. Latini suum H,

pro

pro aspirationis notâ acceperunt à Græcis. Hebræi his non indigent, quod eorum voces suos secum spiritus adferant.

Sunt præterea metricæ quædam notæ, syllabarum quantitatibus signandis apponi consuetæ. Ita longæ syllabæ symbolum est - . Breuis syllabæ nota o, quæ quidem debebat esse linea recta, sed altero tanto breuior priore: verū ne inter scribendum error excurrentis manus falleret; eò ventum est, ut notula quæ circumflexo accentui aduersatur, adtieram quoque ei figuram haberet, ut argutè obseruat Scaliger. Prior nota uerè, altera *βεγχος* dicitur Isidoro. qui illud etiam habet de notulâ Sicilico, quod non facilè apud alium inuenias, lib. 1. Origin. cap. x x v 1. *Vbi litteræ consonantes geminabantur, Sicilicum superponabant: ut sel'a, ser'a, aseres; pro sella, serra, aseres.* Veteres enim non duplicabant literas, sed supra Siclicos apponebant. *Dicitus autem Siclicus, quia in Siciliâ inuentus est.* Rectius tamen à siciliendo, id est secando, inquit eruditissimus Puteanus.

Nec prætereundæ sunt Platōnis notæ, de quibus Scholiares Aristophan. Hortibonus, alias Casaubonus, in Notis Laërtij, Sixtus Senens. libro 111. Bibliothec. Pythœus lib. 11. Aduers. cap. 111. quas Isidorus vocat *notas sententiarum, & appositis figuris recenset singulas his nominibus,* lib. 1. cap. x x. Asteriscus, Obelus, Limniscus, Antigraphus, Paragraphus, Positura, Cryphia, Antiligma, Diple octuplex, Versa, Ceraunion, *κριοτυρος*, vel ut Horribonus scribit *χριονυρος*; Phi & Rho, anchora duplicitis generis, *κορωνις*, *ἄλορος*. Illud autem de obelo obseruandum; eius

L 5 notam

notam solitam vocari Culpam; sicut ei contra-
ria dicebatur Laus. De quā vtraque Horatius
epist. ad Pisones:

— *vitui denique culpam,*

Non laudem merui. —

Et Ausonius in ludo septem Sapient. ad Dre-
pan. Pacatum:

Possum ego censuram lectoris ferre seueri,

Et possum modicā laude placere mibi.

Pone obelos igitur spuriorum stigmata Vatum,

Palmas non culpas esse putabo meas.

Quæ fuerit nota culpæ, præter \emptyset , & obe-
lum — non reperio. De \emptyset autem extra mili-
tiam, etiam in Grammaticorum castris usurpato,
Persius testis est:

Et potis es nigrum vitio presigere Theta.

Et Sidonius Apollinaris in Hendecasyllab. ad
Felicem:

Isti qui yalet exarationi

Districtum bonus applicare $\theta\tilde{\eta}\tau\alpha$

Noui, sed benè non resello culpam.

Vnde in Proverbiūm abiēre; *δειλίζειν* Ciceroni
usurpatum; obelo, vngue, censoriā virgulā nota-
re apud D. Hieronymum & Quintilianum: Ari-
starchum agere apud Ciceronem, qui sic Atticum
compellat; quod is sua scripta quæ ei non pro-
babantur miniatulā cerā notaret; epistolā x v r.
ad Atticum.

De laudis verò notā, obseruatio est Scaligeri
in Varronem De re Rusticā: *Paumentaq; L faciunt.*
L inquit, nota est quam olim solebant inserere ad
designandum locum laudabilem; quod patet ex
Commentario, vbi L L exponit Locus Laudabilis.

Plura

Plura de similibus vide apud Wouwverium in Polymath. & Robértum Titium lib. x. cap. xiv. Erant enim olim Grammatici plerique projectissimæ audaciæ, ut impunè in omnium scripta obelis suis & asteriscis velut ferro grassarentur, sicut Cresconius ille allatrator Augustini. in quos facetissimi sunt hi versus Herodici Babylonij apud Athen. lib. v. sub finem :

*Aufugite Aristarchij per maris spatiofa terga,
E Greciā, flauis ceruorum hinnulis pauidiores,
In angulis murmurantes bombyces ; monosyllabi,
quibus curæ est
Σεῦ & σοῦ an dicatur, altercari, & μὺν an ρὺ?
Hoc vos numquam non torqueat, ô morosi ac tem-
pestuosi.*

C A P V T XXVIII.

De notis Arithmeticis.

PRISCAE numerorum notæ non iniucundam habent narrationem, adeoque huc pertinentem; etenim cùm apud Latinos, tum apud Græcos & Hebraeos, literæ etiam singulariæ numeros significarunt, ut Gyraldus Dialog. i. Poët. & Petrus Gregorius lib. x v. Artis mirab. cap. i. & Matth. Hostius De Numeris. Ac Hebræi quidem & Græci, librorum numerum præfixis literis censent. Librum A primum, Librum B secundum vocant, &c. Atque hinc apud Homerum versus ισότηται. De quibus ita Muretus l. xiv. Variar. cap. xiiii. Cùm literæ Græcorum etiam ad numeros significandos adhibeantur, quorum versuum omnes literæ pro numeris acceptæ, eumdem

dem numerum efficerent ac constituerent, eos
versus *ἰωνίας* vocabant. Sunt autem *ἰωνίας* pla-
nè nomina: *ἅρπαγός* & *λεπτός*, ut è subiectâ de-
scriptione perspici potest.

Δ	4.		
ε	1.		
μ	40.		
α	1.	λ	30.
γ	3.	ε	70.
ο	70.	ι	10.
ρ	100.	μ	40.
α	1.	ο	70.
σ	200.	ς	200.
	420.		420.

Apud Hebræos quoque obseruarunt Rabbini
Esther & Susanna Grammatica nomina esse *ἰω-*
νίας.

₪	300.		
ι	6.		
₪	300.		
₪	50.		
₪	5.		
661.		661.	

Huius vtriusque loci admonuit me pro insigni
fūâ in me benevolentâ Pater Otho Zylius è So-
cietate nostrâ, cùm autographum huius libelli
ei legendum dedissem.

Latini verò vnitatem literâ I notabant; quo-
niam (inquit ex Prisciano & Valerio Probo Scâ-
liger lib. 1. ling. Latin. cap. xli.) minimo spatio
esset

esset virgula, sicut vñitas nullo: ac repetebant sā-
nē vñitates vsque ad quinque, I I I. Quinarium
scriebant per V. non proptereā quōd ea nota di-
midium esset X, quo denarium designarent; neque
idcīrcō, quia olim scriperant Q V, & posteā Q
sustulissent; sed quoniam esset quinta vocalis; cum
quā repetitis atque appositis vñitatibus, duce-
bantur ad numerū denarium; quem idcīrcō X li-
terā notaūre, quia in vulgari ordine Alphabeti
statim post V subsequitur. quo consilio etiam,
Centenarium numerum cū statuissent per C;
seuenti elemento scilicet D, quingenarium de-
posuēre. vel quia proximē post C, sequitur D,
inquit Probus; vel, vt aliis placet, quia inter hanc
& M, quod mille significat, quinque literā inter-
cedunt, quæ dimidium millenarij innuant. vel,
quod magis placet, quia sit capitalis litera huius
nominis, Dimidium. quod dimidium Millenarij
significet; vel potiū quia antiqui hunc nume-
rum per sinistram partem literā M, sic nota-
rent, M, quæ nota pñē similis est D. Ratio
autem Centenarij à primā literā ipsius nominis
accepta fuit, sicut & Millenatij per M. Quinge-
narij verò notam non à nomine, sed à Græcorum
instituto excogitarunt; nam cū illi per N pin-
gerent quinquaginta, prisci Latini qui huius ele-
menti loco ponerent identidem L, vt Lymphæ,
pro Nymphæ, in hunc quoqne vñsum L pro N
substituēre. Verūm hæc omnia displicant Mat-
thæo Hosto, qui lib. De num. cap. v. longè hæc
aliter explicat, neque sanè ineruditè: sed non lu-
bet hīc adscribere, ne sim longior.

Quidquid hac de re sit, Romani ante vñsum
horum-

horumce numerorum annos Consulares notabant clavis fixis, sicut & Volsci in templo Nor-
titæ deæ Hetrusce, ut Plinius scribit lib. vii. c. xl.
Annales, inquit, anteā in clavis fuerunt, & per numerum
clavorum fixorum fuerunt anni numerati, quod rāe lite-
rā eo tempore fuissent, idcircoq; clavum ex Lege vetustā
figebat Prætor Maximus; dehinc à Consulibus ad Dictato-
rem, &c. De quo ritu vide VVouuverium in Pe-
tron. Notis, Rosinum, Alexandrum, Celiūm.

At verò Barbaricæ Arithmeticorum notæ, qui-
bus hodieque utimur, ante trecentos annos tan-
tum ad nos venere ab Arabibus, inquit Scaliger
in Explicat. numi Constantini. Hispani pri-
mūm eas accepere à Mauris: Latini deinde om-
nes ab Hispanis. Fertur autem priscorum nume-
rorum inuentor primus Theut, seu Theutates, au-
tore Pliniō. Zifræ autem vocantur ab Hebræo
Zepher, quod est scribo, sicut Cariad-Zepher,
hoc est, ciuitas literarum, in Scripturā sacrā, quod
ibi literarum studia florerent.

Iam finein facio dicendi de notis; nam quæ de
Astronomia signis dici possent, paucula sunt, sicut
& de notis ponderum & mensurarum, de qui-
bus partem Probus, partem Pet. Diaconus, par-
tem Isidorus scripserunt. Digitorum autem notæ
(de quibus Tractatulum conscripsit Beda) quia
non scriptio, sed gestu exprimuntur, non fa-
ciunt meo instituto. Spero interim neminem mi-
hi succensurum, quod tam minutis reculis tan-
tum impenderim ſcriptionis; quando & Isidori
& Bedæ, aliorumque eruditorum hominum me
defendit exemplum; & multa, nisi fallor, dicta
sunt, quæ parūm anteā obſeruata.

C A-

C A P V T X X I X.

*An literis, notis, & numeris arcana
aliqua insit vis.*

DVPLICEM literis, notis, & numeris inesse vim nemo negare potest; vim nempe significandi, & vim obligandi; quæ utraque moralis quædam vis est, communi hominum arbitratu atque consensu iis attributa. De hac non ambigimus: de vi quadam physicâ atque arcana nobis quæstio est; qualem tribuere literis & notis iij videntur, qui Notariam exercent, quæ ars Magica censetur à quibusdam, apud D. Thomam, & Antonium Del Rio. Illi item qui philaëteriis quibusdam & schediasmatis, veluti amuletis, tutos se præstant à vulneribus & globis tormentorum. Ac sanè in Magiâ variæ sunt diuinandi artes per mysteria quædam literarum.

Est *oromantia* per quam futura exquirunt ex nomine consulentis; illius nempe literis veluti anagrammatismo quodam variè collocatis. Atque ita Philostratus lib. i v. narrat Romæ puellam quamdam mortuam, ab Apollonio suscitatam per *soixiognomantiam*, quam Cocles cap. i. de Sortileg. rectè Literomantiam vocat.

Est & *Aeomantia*, quâ Græci valorem literarum dependentes diuinant de illius victoriâ, cuius nomen maiores habet numeros; quâ item Chaldæi Alphabetum diuidentes in tres decades, singulas literas planetis singulis assignant. Cui affine est illud coimentum diuinandi ex literis paginae alicuius in libro quopiam fortuitò apertæ;

quo

quo ut solitum Hadrianum Imp. Spartianus, & Claudianum Trebel. Pollio scribunt; & Socratem sic ferunt intellexisse sibi esse moriendum.

Speciat hic etiam Iudaorum recentiorum Kabbala, & Platonis Arithmetum vaticinium, reprehensum ab Aristotele lib. v. Polit. Item Pythagoræ somnium dicam an inuentum, quod ei Plinius tribuit; quo docet ex pari vocalium numero in nominibus felicitatem, ex impari infelicitatem portendi & diuinari.

Quid quod eò dementiae venerit quidam C. Basilius (ut eum Philastrius nominat libro De hæresibus, vel potius Marcus & Colarbasus; ut Irenæus De hæres. item lib. i. & Tertullianus De præscript. eos vocant) ut dicerent tantam Alphabeto Græco inesse vim, ut sine ipsis literis veritas non posset inueniri; imò totam plenitudinem & perfectionem veritatis in ipsis literis esse dispositam. propter hanc causam enim dixisse Christum, Ego sum Alpha & Omega. quam hæresim confutauit toto ferè libro primo Irenæus.

De vi auerruncatoriâ, multi opinati sunt eam inesse literis ac notis. Ita Conradus Wimpina cap. penultimo & ultimo lib. De superstit. scribit usitatum esse apud Magos genus quoddam characterum peregrinorum, in quibus sunt novum caldariae, & nomina Principum quatuor huius mundi cardinum; feruntque eos inuentos à Germone Babylonio, Hermete Ægyptio, & Thore Græco. Fundaturque hic error, inquit Del Rio lib. i. cap. i v. qu. i. in magno illo aphorismo libri impij, qui inscribitur Arbatel in Septenâ i. i. ubi traditur, quod Deus quando rebus nomina

nomina imposuit, simul cum nominibus vires & officia quædam illis distribuit; & ita characteres habeant vim non ratione figurae vel pronuntiationis, sed ratione virtutis seu officij illius, quod Deus ad tale nomen vel characterem ordinavit. Neque ab hac opinione alienus fuit Origenes libro i. & v. contra Celsum; aliiq; medici, Qu. Serenus, Aëtius, Trallianus, Paracelsus, & Plinius lib. x x v i i i. cap. i i. qui docent notas & scripta quædam verba facere curandis morbis; sicut & Cabballistæ, qui docent literis ac syllabis quædam esse cum sideribus cognitionem; adeoq; illas habere maiorem vim, quæ rem sanctiorem significant, aut à sanctiore lingua descendunt: quorum auctoritate forsan persuasus Picus docuit in position. Magic. nomina barbara & nihil significantia, plus habere efficacitatis. Sanè sic apud Iudeos fuere phylacteria characteribus inscripta, quibus ipsi se præseruari putabant. Apud Romanos res turpiculæ inscriptæ (præfiscini, vt dicebant) suspensæ de collis puerorum: de quibus Gellius. Apud Græcos Ephesia literæ, quas Diogenianus scribit fuisse quædam notulae, quibus utentes, in omni certamine victoriæ potirentur, quarum mentio apud Athenæum lib. x i i. ex Anaxilâ Poëtâ:

In confutis sytariis (id est, minutis eoriis) literas Ephesias, ferens.

Quales forte erant R & A, quas quidam collo appensas gerebant, apud Plinium libro x x v i i i. cap. i i. sub finem. Suidas scribit eas fuisse carmina quædam obscura, quæ & Cræsus in rogo recitauit; & Olympia, Milesio & Ephesio certantibus, Milesium

lejum luctari non potuisse, proptere à quid alter iuxta talum Ephesias literas habebat; quibus compertis & demptis, concidisse Ephesum ferunt. quo loco liber meus in margine habebat has notas, AIN. SEG. EN. FVRALLES. VNGLYCK. Cælius lib. XVI. c. XIV. refert hæc verba, Asti. Catasii. Aex. Damnameneus. Æsion. Tenebre. lumen. Sol. ipse. verum.

Amatorias autem notas refert D. Hieronymus cap. XVI. in Vitâ D. Hilarionis: Erat iuuenis emporij Gazensis, qui virginem vehementer deperibat; is Memphis profectus, post annū magicis artibus instructus rediit, & subter limen domus pueræ, tormenta quædam verberū & portentosas quædam figuræ sculptas in eris Cypri, laminâ defodit, & illicò amore insaniuit pueræ. & mox facit D. Hilarionem hæc respondere dæmoni, dicenti se ob vim harumce literarum non posse exire: *Grandis fortitudo tua qui licio & laminâ strictus teneris.* Quo loco Rosvveydus noster ex Taciti Annal. libro XI. obseruat huiusmodi notas plumbeis lamellis fuisse nonnumquam incisas, & ab Ammiano lib. XXVIII. huiusmodi inuenta vocari *artes prauas*.

Igitur vt ad hæc omnia respondeam; dico generatim, nullam omnino vim physicam arcanam inesse literis vllis aut notis, ad aliquem huiusmodi effectum producendum, vt mecum docent omnes Patres, & scholastici Doctores, D. Thomas, Gerson, &c. Antonius Del Rio, Tyræus, nostri; ipse etiam Vlpianus I. C. Leg. I. D. De extraord. cog. & Hippocrates medicus lib. De Sacro morbo, Galenus lib. VI. & X. Simplic. medicam. Langius, Valesius, Fernelius, Ferrerius, Petrus Gregor. Tolosanus, Scaliger, &c.

Talis

Talis autem est ratiocinatio Antonij Del Rio, lib. 1. Disquis. Magic. cap. iv. qu. 111. quâ sententiam illâ confirmat: Notæ, literæ, verba, nullam habent vim, neque artificialem, neque naturalem, neque supernaturalem ad huiusmodi effectus; igitur, &c. De artificiali nemo dixerit, aut etiam de supernaturali; non enim Deus, aut boni Angeli ad præstigias operam suam locant. Naturalis nulla vis esse potest; quia verba scripta & notæ sunt quid mortuum, & expers omnis energiæ, nisi fortè à chartâ aut atramento vim hauriant, &c. Igitur notæ, literæ, verba, nihil faciunt ad morborum auerruncationem, amoris excitationem, vulnerum defensionem, &c. Atque ob huiusmodi rationes damnantur hæcce ~~magiam~~ characteribus magicis insignita à diuno Basilio homiliâ in Psalm. xlv. & merito phylacteria, hæc vocantur ab Isidoro *Ligatura execrabilium remediorum*, imò irrisa fuere olim ab ipso Luciano in Dialogo De moribus Philosophorum, adeoque Antoninus Caracalla, auctore Spartiano, grauissimis suppliciis eorum superstitionem compescere decreuit.

Quamquam ~~æ. am~~ seu amuleta illa quæ Catholica Ecclesiæ confessione probantur, notis aut literis insignita, vim suam habent, non naturalem illam ex numero figurarum, aut lineis ipsis, aut re quapiam simili; sed supernaturalem ex ope diuinâ. Talia autem sunt Euangeliū D. Ioannis, Dauidis Psalmi, sententia aliqua sacræ Scripturæ, Agni cerei inscripti: quorum effectus supernaturales sunt, Deoque assignandi, si quando eveniunt. Quicunque autem effectus producitur

vsu aliarum chartularum, dæmonis paciscentis artificio existit. ira patuit in virgine illâ Gazensi, quæ non vi philtrei, sed machinatione dæmonis, philtro tantum pro signo vtentis, ^{ἐπαντλήσα} correpta est; neque aliter de aliis omnibus existimandum est. Quod verò attinet ad diuinationem, quæ ex nominum literis aut notis numerorum capi solet; ea quia nullo Dei aut Scripture sancte promisso nititur, quia semper incerta, quia plerumque fallax, quia semper dæmoni locum aliquem tribuere videtur, anathematis pœnâ prohibita est, cap. Sortes. xxvi. qu. v.

Alioqui licet subinde exquirere rerum nomina notis iniquoluta: verbi gratiâ, Antichristi nomen quod Apostolus in Apocalypsi his siglis numerorum texit, DCLXVI. quodq; nonnulli se fuisse asecuratos putarunt, texendo nomen ex literis eodem simul numeros continentibus, quale est, **D I C L V X**, quod legere me memini in glossario quodam manuscripto Heriberti nostri Rosvveydi. Et multa sanè de illo nomine curiosè scribunt Ribera noster in Apocalypsi. Pater Alcaçar, Sanderus de Antichristo, Feuardent, & Raimundus Item de Antichristo: nec id male faciunt. At credere magna quædam mysteria ac vim singulis inesse numeris, ut Pythagorai & Cabbalistæ tradiderunt, ne insignis insania est, helleboro purganda; de quâ eruditè multa obseruarunt Petr. Gregorius Tolosanus lib. x v. Artis Mirabil. cap. x. Cornelius Agrippa lib. ii. De occultâ philosoph. cap. i i i. & x. Galatin. lib. i i i. contra Iudæos cap. ix. Philostratus De Vitâ Apollonij cap. i x. lib. i i i. & Cælius Rhodigin. lib. xxii. cap. vi. Deni-

Denique non damnauerim erroris eos, qui piā
quādam consuetudinis simplicitate, libri alicuius
sacri pagellā aliquam fortuitō arreptam legunt,
vel dogmatis vel solatij alicuius capiendi cauſā,
quod diuī Aurelio Augustino sedenti & de vita
mutatione cogitanti vīlū venit, vt diuinitus sibi
dictum arbitraretur quod primā fronte in Pau-
linis Epistolis sibi offerebatur. Et multos dicere
frequenter audiui solitos se ex libello Thomæ à
Kempis sic querere in mōrō consolationem,
neque ferē vīnquam falli, Sanē Pater Ioannes Da-
uid ē Societate nostrā vir liberalissimi ingenij &
acuti, Veridico suo Christiano extremo rotu-
lam adiecit variis numeris illusam, alteri folio fe-
nestrato suppeditātē, cuius circumuolitionē, noui
semper & noui numeri apparēt, nouarū, sed in-
certarum sententiarum (quibus totus liber refer-
tus est) indices; vt quā cuique sententia sorte ce-
ciderit, eam sibi dictam esse inspiratamque existi-
met. Sed futura velle coniicere ex versiculis ita
fortunā oblatis, vt fecēre Heraclius Imperator
apud Cedrenum, Andronicus apud Gregoram
lib. viii. damnata supersticio est, cap. Aliquantū,
& cap. Si quis Clericos. xxvi. qu.v.

CAPVT XXX.

De vi obligandi quam habent literæ.

INITIO capit is superioris dixi literas moralem quamdam habere vim obligandi. Auctor mihi est Iustinianus lib. 111. Instit. tit. xiv. De obligationibus: *Obligationum ex contractu, quatuor*

M 3 sunt

sunt species: aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu. Dixi autem esse moralem vim. Ita enim scribit Paulus Iurecons. L. xxxviii. ff. De obligat. & action. Non figurâ literarum, sed oratione, quam exprimunt, obligamur; quatenus placuit, non minus valere quod scripturâ quam quod vocibus lingua figuratis significaretur. Vbi clarissimè ostendit, omnem illam vim ex placito esse hominum. Recte autem addit, non minus valere scriptura fidem quam vocis, quia Leg. xv. Tit. x x i. Cod. lib. i v. sanguit Constantinus Imperator, quid eandem vim obtinenter tam fides instrumentorum quam depositiones testium. Imò lib. viii. Cod. Tit. xxxix. Lege xiv. Melius quidem si per scripturam.

Porro hæc obligatio quæ ex literis oritur non est naturalis, sed ciuilis, vt Modestinus in L. Obligamur, li. versu penult. De action. P. & §. i. De liter. obligat, habet enim scriptura vim obligandi tantum ex Lege ciuili, aut summum ex Iure gentium. Et optandum quidem esset cum Senecâ lib. i i i. De Benef. Vtinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret, ne pacta conuentaque signis impressis custodirentur; fides potius illa seruaret, & æquum colens animus, &c. adhibentur ab utraque parte testes: ille per tabulas plurium nomina interpositis parari facit, ille non est interrogatione contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humani generis & fraudis ac nequitiae publicæ confessionem! sed ex quo cœpit esse,

Nusquam tuta fides, —
& promissiones ac pacta passim perfidiâ eludi, cœpit illud Cicer. lib. i. epist. xiv. ad Atticum esse verissimum: *Nero us atque artus esse sapientia, non temere credere.* Optimum verò Epicharmi consilium:

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 183
lium : Non vero xerum preter*av*o*co* am*te* : Sobrius esto, & me-
mento nulli fidere.

Quia verò tam stricta ex scripto nascitur obligatio, non nisi præsenti prudentique animo ad syngraphas, cautiones & fiducias scribendas accedendum est: *Si quis enim debere se scriperit, quod si-
bi numeratum non est*, inquit Imperator libro 111. Institut. Tit. xxii. De literarum oligat. *is de pecu-
niâ minime numeratâ, post multum temporis, exceptio-
nem opponere non poterit.* Atque adeò memorabile exemplum est, quo Pulcheria Augusta, prudensissima femina, fratrem suum Theodosium Imp. Iuniorum ab incautâ imprudentique syngraphorum subscribendorum confuetudine deterruit, ut de eâ refert Socrates lib. vii. cap. xxii. Theodoretus lib. v. cap. xxxvi. & Nicephorus Callistus lib. xiv. Histor. Eccles. cap. xxii. his verbis: *Theodosius quod naturâ apertus & simplex esset, & om-
nibus benignè facere cuperet, sèpè etiam literis quibus mi-
nimè oportuit, sententiâ earum non perspectâ, subscripsit.* Que verò ei diuinitus quasi fidelis custos data erat in rebus omnibus magnifica, moderata & sapiens Pulcheria Augusta, id ipsum quoque morem absurdum coarguens, cor- rectit. Syngrapham enim inter eum & se vendite coniugis eius rapitam compositam ei proposuit, eamque ille scriptu- re vim nesciens, confessum manus sue annotatione confir- mavit. Postridie eius diei Imperator coniugem ad se vocauit, quam Pulcheria se ei reddituram plurimum negauit; emptionis libellum ut testem (qui accusari aut reuici non posset) prætendens. Tantâ illa prudentiâ ac festiuitate fuit. Atque illa negligentiam eius arte quadam arguens, moderatione mirâ imprudentam literarum subscriptionem sic in eo emendauit.

M 4

Hinc

Hinc etiam è contrario tanta est Legum seueritas, in eos qui aliorum scripturam cum fraude imitantur, ut apud Ægyptios ambe iis manus amputentur, teste Diodoro Siculo lib. I. Bibliothec. cap. vi. Quod & fecisse Claudium scribit Suetonius: *Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum macherâ mensaq; lanio-niâ flagitauit.* Et vix aliquanto mitius consuluit Alexander Seuerus in *Tabellarium*, quem, *quia falsum cauſe breuem retulerat, incisis digitorum nervis deportauit.* ut Aquentinus scribit lib. II. Annal. Boiorum, ex Lampridio in *Alexand. Seuero.*

Solitus tamen est Titus Vespasianii filius, *cum amanuensibus suis per ludum iocumq; certando, imitari chirographa quacumque vidisset, ac sapè profiteri se maximum falsarium esse potuisse.* ut Suetonius in *Tito. quemadmodum & Alexis puer, Attico à manibus, studiosissimè Attici ægrotantis manum imitabatur, ne Cicero visâ alienâ literâ, de Attici morbo posset suspicari.* ut Pet. Victorius lib. XVIII. Var. cap. x. explicans illa verba lib. VI. I. epist. II. ad Attic. *Alexidis animum amabam, quod tam propè accederet ad similitudinem tuâ literâ, manum non amabam, quod indicaret te non valere.* Sed hic astus pro ingenuo ludo habendus est, quando sine dolo malo adornatur. Alioqui ut huiusmodi fraudes tollerentur, temporibus Neronis Claudi, inquit Suetonius cap. XVIII. *aduersus falsarios primum repertum, ne tabula nisi pertusæ ac ter lino per foramina traiecto ob-signarentur.* (quarum tamen aperiendarum tres occultissimas artes recēset Lucianus in *Alexandro.*) Et à Iustiniano Imperatore grauiter cautum, ne facile comparationes literarum instituantur li. IV.

Titu-

Titulo xxii. De Fide instrum. Leg. xix. Que Lex
 vtinā aduersus apocryphos scriptores seuerē fuisse
 set exercita; neque aliter libri alicui attributi fuisse
 sent, nisi auditis testibus, & concepto iuramento
 illo Iustinianeo: non inuentus fuisset Lēucus
 quispiam qui falsa Apostolorū Acta conscriberet,
 sub nomine Matthiæ, Iacobi minoris, Petri &
 Ioannis; non eò processissent Hexocardes & Leo-
 nides philosophi, qui eadem extruserunt, nomine
 Apostoli Thomæ, vt scribit Innocentius epist. iii.
 ad Exuperium: non fuissent eā audaciā Mani-
 chæi, & Priscillianistaræ, & Ebionitæ, auctoribus
 Augustino lib. De fide contra Manichæos cap. iv.
 Orosio epist. ad Augustinum de erroribus Priscil-
 lianistarum, Epiphan. hær. xxx, non hodie quæ tot
 impuri infamesque libelli, bonorum subinde no-
 minibus ad fraudem personati volitarent: quo-
 rum ego auctoribus nihil imprecor grauiusquam
 Valentis Imperatoris supplicium; hoc est, vt vel
 calami illis inter scribendum rumpantur, aut ob-
 rigescant brachia (quod Valenti tertium contigif-
 fe narrant historiæ, cum Basiliū vellet scripto
 libello exturbare in exilium) aut certè vt ipsi,
 sanctæ scelerum suorum pœnitudine duci,
 optent, cum hæc scriberent, illud Neronianum:
Vimam nescisem literas!

C A P V T XXXI.

Varia scripturarum nomina.

ERIT hoc caput instar Campanici belluati
 tapetij varium & illusum; fortè eā gratiā et-
 iam iucundum, iis maximè qui nihil volunt

M 5 char-

186 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.
chartariorum nominum ignorare. En syllabum
literarum ordine digestum.

Acta, sunt narrationes scriptæ rerum gestarum;
vnde & *Gesta* appellata. Plautus Truculento:

Quin accipias gesta tecum.

Duplicis sunt generis: *Sacra*, & *Ciuita*. *Sacra* sunt
Martyrum *Acta*, quæ quòd à Notariis publicis,
in Prouinciis iussu Proconsulum adnotarentur,
dicta *Publica*, & *Proconsularia*, vt Baronius Car-
dinalis cap. 1, de Martyrolog. Rom. ex D. Au-
gustino; sicut *Præsidalia* à *Præsidibus*. Instituit ea
per septem Diaconos primùm conscribi S. Cle-
mens; mox D. Fabianus Pontifex per septem
item Subdiaconos: vt habeat liber Pontificum
Damasi.

Ciuita Acta fuere, in primis *Acta Iudiciale*, quo-
rum crebra mentio in Iure, & *Constituta* dicun-
tur à Theophilo §. vltimo, Institut. de Curat.
Deinde *Proconsularia*; de quibus Apuleius libro 1.
Floridorum; *Proconsul* moderatâ voce rarenter & se-
dens loquitur, &c. *Proconsulis* autem tabella, sententia est;
que vtcumque recitata est, ita Prouincie instrumento
refertur.

Sunt & *Natalitorum Acta*, sed obscurioris fa-
mæ: quam faciam auctoritatibus aliquot illa-
strem. Iuuenalis:

Tollis enim, & titulis Actorum aspergere gaudes
Argumenta viri. —

Seruius 11. Georgicōn: *In templo Saturni repon-
bantur Acta, quæ susceptis liberis faciebant parentes.* Huic
ritui respondent libri quos Parochi apud Catho-
licos singuli in templis suis asseruare solent; in-
scriptis baptizatorum nominibus & parentum.

Repa-

Repagularia Acta, sententiae sunt Repagulariorum disceptatorum, hoc est, commissariorum, qui ad fores curiae ius dicunt, inquit Budæus in Forensib. fol. 39.

Diurna Acta. Suetonius in Cæsare: Initio honore primus omnium instituit, ut tam Senatus quam populi diurna acta conficerentur. Tacitus lib. xiiii. Diurnis rrbis Actis mandare.

Accepti & expensi tabulae, diurnis hisce Actis eo erant similes, quod quotidie item scriberentur. ita Asconius: Moris erat vnumquemque domesticam rationem sibi totius vitae sue per dies singulos scribere, ex qua appareret, quid quisque de redditibus suis, quid de arte, fænore, lucrōve se posuisset quoque die, & quid item sumptus damnive fecisset. Erant verò eo dissimiles, ut obseruat Iosephus Scaliger libro De chartâ contra Guilandinum, quod in aduersa parte scriberetur ratio expensi; in auersa, ratio accepti; vnde utramque paginam facere dicebatur, quando rationes accepti & expensi congruebant; siue cum aduersa pars quadrabat auersa, quod item vocant paria facere, seu pariaris: cui contrarium est, reliquari.

Aduersaria sunt chartæ, in quas leui manu ea coniicimus, quorum vereinur obliuisci, donec serio describantur. Ausonius vocat Chartas liturarias. Fiebant enim ex chartâ deletitiâ, seu pagellis gypsatis, ut Scaliger contra Guilandinum: quæ deletili spongia tergebantur. De his Cicero pro Rosc. Comœd. Quid est quod negligenter scribantur Aduersaria? Quid est quod diligenter conficiamus tabulas? quæ de causâ? quia hæc sunt menstrua, illæ aeterna; hæc sunt dielecta (ut Budæus, coniecta) illæ in ordinem confessæ. Dicta sunt Aduersaria, non quod animum legen-

Iegentibus aduertant, vt putarunt nonnulli apud Corass. lib. i. Miscellan. Iuris, cap. xvi i. sed quòd aduersâ etiam in parte quasi per neglectum scriberentur. Veteribus enim mos fuit, scribendi res serias, vnâ tantum in facie. vt ex illo Iuuenal. Sat. i. colligi potest:

Scriptus, & in tergo nondum finitus Orefes.
quem versum & morem refert Sidonius lib. vii.
epist. ad Constantimum. vnde & ab eodem Poëtâ secundum Cælij lectionem lib. x i. cap. xxi.
vocantur *Transuersa*:

— *longi relegit transuersa diei.*
quòd spectasse etiam Cicero videtur ad Attic. lib. v.
Venio ad transuersum illum epistolæ tuae versiculum. &
Martialis lib. iv. Epigr. lxxxvii.

Inuersâ pueris arande chartâ.
& lib. viii. Epigr. LXVI.

Scribit in auersâ Picens epigrammata chartâ.
Denique Theodorus Hermopolites ad L. noti-
tionem De verb. signif. apud Cuiacium lib. viii.
Obseruat. ca. xv. Λύτρον θύγετον, vocat apocham
scriptam à tergo chirographi. Scripta enim è dua-
bus partibus, Plinius lib. iii. epist. v. ad Mar-
cum, vt Cælius adnotauit lib. vii. cap. xxii. vo-
cat Commentarios Opisthographos: quos valere
etiam in testamentis scribit Vlpianus; de quo Al-
ciatus lib. ii. Dispunction. cap. vltimo: Volater-
ranus quoque lib. xxxiiii. scribit in hanc sen-
tentiam: *Principes olim, sicut plerique hodie Reges, scri-
bebant transuersâ chartâ.* Primus autem Iulius Cæsar, te-
ste Suetonio, epistolas in formam memorialis libelli rede-
git; cùm prius Duces & Consules transuersâ tantum scri-
berent chartâ. Notarij autem Aduersaria sua vocant

ADPOWTO

κρωτόκωλα, hoc est, schedas primas seu originales, quos Itali Bastardellos dicunt, ut Albericus scribit ad Legem contract. De fid. instrum. in Cod. Galli verò *Minutas*, quia minutis literis scribuntur; quæ quando serio perscribuntur, dicuntur in mundum redigi, hoc est, sine lituris cum auctoritate scribi, & vocantur *Instrumentum ingrossatum*, ut Petrus Gregorius Tolos. in Syntagn. lib. XLVIII. cap. XLII. & alij in Tit. Cod. De fid. instrum.

Adnotatio seu Annotatio. Significat subinde *re-scriptum*, propriâ Principis manu subscriptum; subinde breuem scripturam priuatim sine testibus factam, quâ quis sibi debitorem adscribit, inquit Brissonius De signif. verb.

Album fuit multiplex: *Pontificum*, de quo Cicerone 11. de Oratore: *Res omnes singulorum annorum Pontifex Maximus referebat in Album.*

Prætorium. tabula in quam reorum nomina referabantur: quales duo illi libelli erant quos Protagenes Caligulae seruus clam circumferebat; alter nomine gladij, pugionis alter inscripti: ut Dio narrat lib. L I X. & Suetonius. vide Vlpianum libro 1. ff. de Albo, & Sigon. Quamquam habebant & *Prætores* album, in quo edicta sua proponebant, ut præmonerent ciues, scirentque quod ius dicturi essent Magistratus. de quo Coraß. libro IV. Miscellan. Iuris cap. VI.

Album Decurionum. Tit. in D. De albo scrib. Vlpianus L. primâ D. De albo scrib. Vide Coraßium loco citato.

Album Cytharædorum. Sueton. in Nerone, c. XXI.

Album Iudicum. apud eumdem Suetonium, Tacitum, & alios.

Album

Album amicorum, vulgari Proverbio iactatum.

Porro *Album* vocatur non solum tabula, verum etiam ipse paries dealbatus, in quo Iudicum omnium nomina scribebantur; ita contra Alciatum Turnebus Praefatione in Plinium, & Gregorius Tolosanus lib. XLVII. cap. XXI v. ex Suidâ, qui ait: *Album* est etiam paries gypso illitus ad negotiorum politicorum descriptionem aptus. Vlpianus Leg. Si quis id quod. VII. De Iuris d. om. P. distinguit item *Album* à chartâ & tabellâ. Græci nunc ~~αδηματα~~ vocant, olim ~~αλεον~~: vnde nostrum *Album*, inquit Festus; vel vt Sabini, *Alpum*; vnde Alpes, ob niuium albedinem. Læmpron. in Alexander Seuero *Album Iudicum* vocat Pittacium ~~αντιγραφων~~, opinor, quia pittacium tabella nigra est, pice pro cerâ oblita ad inscribendum. *Nigrum* verò quod Iureconsulti vocant, & *Rubrum*; sunt Leges nigro seu atramento scriptæ, & earum tituli plerumque encauto rubricati.

Annales hoc differunt ab *Historiâ*, inquit Servius, quod *Historia* sit temporum quæ vidimus, vel videre potuimus; dicitur enim ab *isopœis*, videare: *Annales* autem sunt eorum temporum quæ ætas nostra non nouit. quæ ferè habet Gellius libro V. cap. XVII.

Antigraphe, seu *Antigraphum*, est Rescriptum, quod Latini exemplum, barbari Copiam appellant. Hinc qui huiusmodi exempla asseruant, à Græcis ~~λαθαναται~~ ~~ηγενησαφεις~~, à Cicerone *custodes* dicti, *Oratione contra Rullum*.

Apocha est *Acceptatio*; hoc est, scriptura quam creditor facit soluenti debitori. Iureconsulti vocant *Securitatem*, barbari *Quitanciam*.

Anta-

Antapocha, de debito cautio facta creditori à debitore in præstationibus annuis. Leg. Plures. De fid. Instrum.

Arrestum, scriptum propriè quo vel persona alicuius, vel bona, ne loco moueri possint, retinentur. Spiegelius & Budæus.

Authenticum, quod cum auctoritate scriptum est. *adværtia* enim potestas est. Petrus Gregor. libro XLVIII. cap. XIV. Authenticum Brisson. De signif. verb. quod vulgò dicimus Originale.

Auctionaria tabula. apud Cicer. in Catilin. *Meo beneficio tabulae noue proferuntur, sed Auctionariae*. quæ ab eodem vocantur *libelli*, Orat. pro Quinctio: *Libellos Sext. Alphenus deiicit*. eos nempe quibus publicè affixis bona proscribantur, & in certum diem vendenda edicebantur.

Autographum, propriâ manu scriptum. Corass. Spiegelius, Brissonius, &c.

Brevis, *Breue*, & *Breues* nominantur libelli, quibus & nomina debitorum & priuata quæque negotia annotantur. Brisson. Lazius, Spiegel. *Brevis quidam inuentus asseueratur inter chartulas confiscati*. Leg. vlt. De conu. fisc. deb. lib. x. Cod. ita Lamprid. in Seuero: *Falsum breuem retulisset*. *Breue nominum conscripsit*. Vopisc. in Aurel. & Liuins libro IX. Decad. IV. *In breue coacta caussa*. *Milites suos sic scivit, vt in cubiculo haberet breues, &c.* Lamprid. in Alexand. *Sic Brevia Apostolica dicta, quod olim imagine plumbeâ signarentur, nunc vero expediuntur sub sigillo breuiori*. Gregor. Tolos. lib. XV. cap. XLII.

Breviarium totius Imperij, Suet. August. cap. CI. *Breviarium* rationum Galbae, cap. XI. *Breviarium*

rium omnis culturæ. Plinius lib. xvi. *Breniarierationes*, apud Scæuolam, Leg. vlt. De pecul. legat. *Breaniculus*, apud Spiegel. in Comment. Prudentij, quam vocem quoque Alciatus restituit in Rubr. Cod. De sent. ex *breniculo* (non periculo) recitandis.

Bulla, scriptura est in membranâ, plumbo, auro, argento, vel ære funiculis pendente, iure insignita. Rebuffus 1. part. prax. benefic. Sunt enim *Bulla* Latinis res tumidæ, quales pueris de collo suspendi solent, vocantur autem *Plumbatores*, qui plumbeas hasce bullas membranis appendunt. Vestrius Octavianus libro 1. Introductionis in R. Aul. act. cap. 111.

Chirographum, cautio est propriâ manu signata & scripta. vnde prouerbium natu Ciceroni: *Age re tabellis obsignatis*, hoc est, ex fide chirographi.

Cautio autem generatim est omnis scriptura que seu ad liberandum seu ad obligandum datur pro chirographo. Briss. lib. 111. De verb. signif.

Commemoratorium, inuenit apud Augustinum contra Crescon. lib. 111. cap. xxix. apud Optatum contra Parmen. lib. 1. pro *Inuentario* quo censa erant bona Ecclesiastica. Baron. Tom. II.

Commentarius & *Commentarium*, in quo rerum capita tantum ad iuuandam memoriam scribuntur. Budæus. ita *Diurni commentarij*, apud Suetonium in Augusto cap. LXIV. *Pontificum commentarij* apud Ciceronem De claris Oratoribus. Barbari *Registrum* vocant. Festus ait appellari solitos *Monitores*. Symmachus *Monitoria*. Fuisse & *Commentarios* in quibus notabantur *nomina captiuorum* obseruat Hothomann. qui verò hos seruabat, dicebatur

batur Commentariensis L. iv. Cod. De custod.
reor. vide præterea Budæum & Brisson. lib. III.
De signif. verb.

Condicta erant eadem quæ programmata pu-
blicè fixa. ita vocata, inquit Festus, quod in com-
mune dicta ac decreta sint. Spartianns in Hadrianot.
Laborabat ut *condicta* militaria diligenter agnosceret.

Commonitorium legitur Leg. vnic. Cod. De suf-
frag. significat scripturam conuentionis apud.
Cassiodorum lib. v 11. Variarum. Pro commen-
tario ad memoriam iuuandam accipitur ab Augu-
stino epist. cxxix. & clvi 11. à Vincentio item
Lyrinensi lib. Contra profan. Nou.

Diarium (interpretamentum est Sempronij Asel-
lionis , ait Gellius libro v. cap. x v 1 11.) idem
quod ~~epi~~ueis.

Digestum nomen primùm inuentum à Saluio
Iuliano, qui Ius ciuile, cùm olim confusim tradi-
tum esset, tamquam in quamdam artem illud di-
gessit. ita Alciatus Rubric. Cod. De edendo.

Diplomata sunt literæ patentes, ut nunc loqui-
mur , ait Budæus in Pand. cuiusmodi sunt Bulle
Pontificum & Regum : ita dicta, quod sint chartæ
complicatae & lino traectæ. Tales erant & Codi-
cilli, Principum signis notati; quibus viis hippar-
chi vehicula & equos cursorios præstabant iis
qui vtebantur cursu publico. ita Lazius de Rep.
Rom. & Bud. Annot. poster. in Pandect.

Edictum, ut Halicarnass. scribit lib. v. Romani
appellabant τὸν ἐδικτὸν ή ἀδικον διαγεπλύ. nam
ut scirent ciues quod Ius de quaue re Magistra-
tus dicturi essent, edicta proponebant. ita Brisson.
lib. v. De signif. verb.

Elogium subinde significat causam datæ vel negatæ hereditatis, testamento expressam. Exemplum datæ est apud Senecam 11. Controu. Reliquit heredem, & elogium adiecit; quia pudicam compri. Negate, apud Ciceronem pro Cluent. Elogium recitasti, &c. idcirco se exhereditasse, &c. apud Quintilianum lib. vii. cap. iv. Si exhereditatum pater à se filium elogio fuerit testatus, propterea quod is, &c. Subinde Elogia sumuntur pro notoriis, seu indiciis criminum, quæ vulgus vocat *Informationes*. ita Tertullianus Apolog. cap. xlii. Tot à vobis nocentes, variis criminum elogis recensentur. & Sueton. Calig. cap. xxvii. Nullius inspecto elogio. ad quæ verba Turnebus lib. xviii. cap. v. Multis nomen hoc suspecti sermonis est; in causâ est, quod extritâ vñâ literâ c, pro Eclogio, Elogium dici animaduerit: Eclogium autem ab Ecloga deducitur, hodieç̄ εὐλογίον apud Suidam reputatur. Alij quasi Elogium interpretantur, deriuantes ab εὐλογον, quod titulus & testatio sit commemorans virtutem & virtutes, vide ibidem Torrentium.

Ephemeris, Diarium seu Diurnum, ut Budetus legit illud Ituinalis: — re legit transacta diurni. Gellius lib. v. cap. xviii. Cùm non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia Græco vocabulo ἐφημερίς dicitur, &c. Latinè Diarium. ut suprà. Propertius:

Forte iacent duras inter Ephemeridas.

Eulogia erant breues chartulæ eorum qui dabant militibus stellaturam, hoc est, tessellam annonariam loco stipendij. Lazius lib. ii. Repi. c. vlt.

Fasti & Fastus, libri quibus festiuitatum dies, & earum causæ explicantur. à Græcis ἡμερολόγιον vocantur, ut Scaliger in Festo. De Fastis Christianorum

norum Tertullianus lib. De coronâ milit. *Habes tuos census, tuos fastos, nihil tibi cum gaudiis seculi.* Hosce primus scripsit non Eusebius Cæsariensis, vt contra Bed. Walfrid. & Molanum docet Cæsar Baronius Prolegom. Martyrologij sui cap. viii: sed ignotus quispiam ante tempora D. Gregorij Magni. Romanorum Fastos elegantissimè complexus est Ouidius libris tribus: Ecclesiasticos autem totidem quidam Nouidius, sed omnino in- gratiis & aueris Musis, vt memini olim arguto carmine lusisse Bernardum Bauhusium, quod nondum adspexit lucem. *Consulares Fastos* do- cissimè scripserunt Michaël Beuterus Gallus, Onuphrius Panuinus, & Stephan. Pighius. olim Verrius, qui eos prope statuam suam fecit incidi, vt Sueton. lib. De claris Grammaticis.

Imbreuatura apud Bald. ad Rubr. De fid. in- strum. & Albericum ad Leg. Contract. De fid. in- strum. idem est quod ~~αρωτονων~~.

Indumenta, *ιερητικὰ βιβλία*: Gloss. nam quod in Festo legitur aliter, ex Paulo Diac. est, ait Scaliger.

Instrumentum, omne scriptum quod ad instruendam caussam pertinet. Spiegelius & Brissonius, & Petrus Gregor. in Syntagm.

Inuentarium, seu *Repertorium*. Leguntur in Leg. Tutor. De adm. tut. P.

Kalendarium, liber pecuniæ fœnebris. solebant enim in Kalendas fœnerari. Martial. lib. viii.

Centum explicitur pagina Kalendarum. Seneca in epistol. Diuitem illum putas, quia magnus ei Kalendarij liber voluitur. Ouid. II. de Rem. Am.

Qui puteal, Ianumq; timent, celeresq; Kalendas,
Torqueat hunc axis mutua summa suis.

196 DE PRIMA SCRIBENDI ORIG.

Libelli sunt, quos vulgus vocat *Requestas*, seu *Libellos supplices*. varia autem libellorum genera alia quærenda apud Iureconsultos.

Laterculum, liber erat continens totam officiorum ac dignitatum administrationumque ciuilium ac militarium rationem, inquit Briffonius lib. x. *Βιβλίον ἐφημερον τὰς ἀρχαὶ τῶν παρόντων*, inquit Appianus. *Mainus laterculum* apud Principem, *minus* apud *Quæstorem* erat. Sic verò dicitur, quod in eo lateant arcana; vt Lazius de Repub. Vide de eodem Notas Cafanboni ad historiam Augustam.

Mandata libera, erant chartæ signatae, quibus vices alicui mandabantur rerum cum auctoritate gerendarum. Liuius lib. viii. Decad. i v. *Legati ab Aetolis*, *cum mandatis liberis ad Consulem venerunt*.

Matrices & Matricula, quarum mentio in poster. lib. Cod., libelli in quibus nomina militum, & eorum qui fisco pendunt. Rhenanus in Notis Tertulliani.

Notitia, libellus in quo descriptio status, & totius administrationis vocatur ab Imperatoribus iunioribus, inquit Briffonius.

Notorium, pro indicio criminis sumit Lex vii. §. *Nuntiatores* ff. ad S. C. Turpil. Leg. viii. Cod. De accus. Augustinus epist. clx. ad Aprignium vocat *Notarium*. quemadmodum & Apuleius libro viii. de Asin. & Trebell. in Claudio, quamquam Baronius Tom. ii. obseruat ab Augustino epistolâ c i. ad Marcellinum non *Notarium*, sed *Notorium* dici.

Pandecte, Comprehensorius liber, quasi omnia continens, inquit Spiegel. vnde Iustinianus Digestū vocat *Pandectas*, quod in eo omnes ferè Leges.

Poliptici,

Poliptici, non sunt chirographa vel apochæ (vt malè Alciatus) inquit Cuiacius lib. iv. Obseruat. cap. xxvii. sed rationes publicæ, vt constat ex *Veget.* lib. xi. & *Cassiod.* lib. v. Variar.

Programma editale apud *Cassiodorum* lib. i. in epist. *Theodorici* ad *Pop. Rom.* item libro ii. epist. ad *Senat. Rom.* Libro autem v. epist. i. ad *Stabul.* vocat *Titulum*, pro eo quod nos dicimus *Edictum valuis affixum*.

Rationarium, ait *Cælius* lib. xii. cap. xxii. inuenias pro libro in quo vel contractuum vel gestarum rerum rationes comprehenduntur. vnde *Rationarius apparitor*, *Marcellino*; *Ratiocinator*, *Colummellæ*, qui præst rationibus: *Rationales* vocantur *Lampridio*. *Rationarium imperij* *Suetonius* nominat *Augusti* cap. xxviii. *Rationes imperij*, in *Caligul.* cap. xvi. *Rationes libitinæ*, in quas peste mortui referebantur, in *Nerone*. quas *Scaliger* in *Eusebij Notis* vocat *Ephemeridem libitinariam*.

Rescriptum, ait *Spiegelius*, videtur significare id genus quo Imperatores aut Pontifices summi consulentibus eos respondent. cuiusmodi sunt, quas vocant *Literas decretales*. idem ferè *Brisson*.

Sacralitera sunt, quæ & *Codicilli* dicebantur; & inclinante Imperio, *Indictiones*; nunc verò *Litteræ credentia*. meminit earum *Symmachus* lib. ii. *Epistolar.* *Sidonius* epistolâ ad *Papianillam* vocat *Codicillos*: *Cassiodorus* lib. v. in epist. *Theodorici* ad *Cyprianum*, *Indictiones*.

Schedæ & *Schedia*, tabellæ quibus supputatores vtuntur ad scribendos numeros; vt mox deletili spongiâ detergi possint.

Signatura; *Scriptum summi Pontificis papyra-*

N 3 ceum,

ceum, sine sigillo. hoc enim differt à Bullâ quæ membranacea: Pet. Gregorius lib. xvi. cap. xv. & à Diplomate, quod in chartâ signatum. ibidem.

Summarium. Auctor est Seneca in Epistolis ante vocatum fuisse *Breviarium*.

Syngrapha Latinè sonat *Conscriptionem*, quòd vtriusque manu conscripta vtrisque partibus tradi soleat. ita Spiegelius. Freisius verò in Verrin. i. *Syngrapha*, inquit, *tabella est in quâ perscribitur pæctio, vtriusque pacientis manu obsignata*. *Syngraphæ* autem tantum in Græciâ siebant; nam Romæ pæctiones huiusmodi referebantur in Cod. accepti & expensi. Hoc porrò discrimen est inter *Syngraphas* & *Chirographum*, ait Asconius Verrin. iii. quòd in *Chirographis* tantum quæ gesta sunt, scribi soleant, in *Syngraphis* etiam contra fidem veritatis pæctio venit, & non numerata pecunia, aut non integrè numerata pro temporatiâ voluntate hominum scribi solent, more institutoque Græcorum. Malè igitur Spiegelius & Alexand. Neapolitanus cum Budæo faciunt *syngrapham* vno ex latere scriptam; vt benè Tiraquellus. qui addit *syngraphas* tantæ fuisse auctoritatis, vt eas abnegare, summae haberetur perfidiæ. Inde tamen natum illud in falsarios dictum apud Suidam: *Non est idem scriptura & Leucippus.*

Συνθέματα ἐπιστολικά, ait Budæus in *Comment.* esse notas quasdam epistolares, indices & commendatrices eorum qui eas reddebant: item diplomata quæ iis dabantur, qui cursu publico vtebantur.

Tituli, programmata, vt suprà ex Cassiodoro: dicti non à tutando, vt Varro; sed *τίτλοι τείχων καὶ τίτλων*

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 199
τὸν πόλιν, inquit Scaliger lib. I. Poetic. cap. ix.
& lib. III. cap. ultimo. differt ab Elencho, quod
hic non sit unus titulus, sed multi.

Translatitia edicta sunt, quae Praetores ex alio-
rum edictis vel integra, vel partem transferebant
in sua edicta noua. Alconius Verrin. I.

C A P V T X X X I I .

De Scribis, & variis eorum generibus.

SCRIBÆ nunc dicuntur, ait Festus, Librarij, qui
rationes publicas scribunt in tabulis. Eorum mu-
nus vocatur *Scribatus*. Leg. Si adscribat, C. De ap-
pellat. Exercitium, facere scriptum. Liuius lib. ix.
& Gellius lib. vi. cap. ix. *Ordo*, olim vilis apud
Græcos iuxta ac Romanos, inquit in Syntag. Pe-
trus Tolosanus lib. XLVII. cap. xli. & *Mercen-
arius*, ut appellat eum Æmilius Probus in Vitâ Eu-
menis; sed mox cœpit honestus haberi, ut liquet
ex Cicer. Verrin. v. & Iustinian. Nouel. x v.
& LXXXII. Tandem etiam adeò excreuit, ut fue-
rit in decurias descriptus; teste Sigonio libro II.
De iure Roman. cap. I x. A variis autem Magi-
stratibus quibus apparebant, vocati *Quæstori*,
Pratorij, *Ædilitij*; imò & à rationibus suis, *Æra-
rij*, *Portorij*, *Nauales*, aiunt Franciscus Polletus
libro V. De foro Roman. cap. xii. & Turnebus
lib. XXX. cap. xxiv.

Scribæ verò Hebræorum, ut passim vertunt Interpretes nostri, non fuere propriè Scribæ, sed
Lectores & Doctores Legis, ut clarè demonstrant
Serrarius noster & Sigonius in Repub. Hebræo-
rum. Fuere autem præterea multa Scribarum

N 4 nomi-

nomina quæ recenset Lazius libro i i. cap. i v.
De Republicâ.

Epistolares, hodie Copistæ. De quibus Iustinian, Leg. final. §. In his aut. Cod. De Temp. appell. Idem, *Scripturarij & Grossiſtæ Cancellorum*, Græcis ~~χαρακτήρις~~. Idem etiam *Librarij* Plinio lib. v i i, de Cæſare: *Epistolæ quaternæ aut septenæ pariter dictabat librarius*. *Librarioli* Ciceroni lib. iv, ad Atticum epist. iv. & Vegetius lib. i i. cap. v i i. inter caſtrenſia officia ponit Librarios, qui militum rationes ſcribebant.

Libellorum magistri. Libellenses, qui requestas, hoc eſt, libellos ſcribunt. Briffonius. Sunt autem longè alij *libellatici*, de quibus Baronius Tomo i i. Annalium. erant enim hi, qui vel per ſe, vel per nuntium indicabant Magistratui ſe abnegare Christum; in cuius rei testimonium à Magistratu libellum impetrabant: quo muniti, perſecutionum pœnas euadebant; ut colligitur ex epistol. l i x. D. Cypriani ad Antonian.

Actuarij, qui acta ſcribebant. *Abbreviatores*, maioris & minoris Parci; quorum primi diplo- mata ſignant; alij pecuniam pro ſignandis accipiunt. Octavianus Vestrius *Introductione in Au- lam Roman.*

Rescribendarij, qui taxant Scribarum mercedem. ibidem. Sicut *Summisæ Apostolici*, qui decernunt quid à Secretariis oporteat registrari. Tolosanus lib. xv. *Syntag.* cap. xli i i.

Notarij, à notis, quia verba dictantis per notas & com- pendia ſcribebant, inquit Ammonius, & Paulus De milit. testam. Modestinus, Briffonius, Spiegelius. *Antiquarios* eos appellat Ausonius epist. x v i. ad Pro-

Probum; Græci κατατελεῖσθαι, ομοιογένειαν καὶ τοὺς
γένετα; Suetonius in Jul. Cæs. cap. L v. Actuarios:
sicut & Trebellius Pollio & Seneca. Singularios,
à singulis vocari inquit Scaliger li. II. cap. XIII.
in Notis Ausonij, & Raderus in Martial. lib. XIV.
Epigram. CC II. Horum natales felicissimi sub
Astro Virginis, si Dîs placet, auctore Manilio
lib. IV. Astronom.

At quibus Erigone duxit nascitibus eum, &c.

Hic & scriptor erit velox cui litera verbum.

Ordo primum vilis, teste Petro Tolosano li-
bro XLVIII. Syntagm. cap. XLII. vt pote om-
nium seruitio expositus. Gloss. in Leg. Vniuersos.
De Decurion. lib. x. Cod. adeò vt etiam Notarij
munus suscipiens, perderet priuilegium officij.
Leg. II. de tabul. lib. x. Cod. neque liceret Ec-
clesiaſtico exercere munus Tabellionatus laici.
cap. Sicut ne Clerici. cap. Offic. de hered. in 6.
Alioqui Notarij Ecclesiastici & Apostolici sem-
per fuere in honore; sicut etiam post ipsi Notarij
laici. Sunt enim in Romanâ Curiâ Protonota-
rij septem, ita dicti, vt à laicis Notariis distin-
guantur, qui originem habent à Notariis illis pri-
mis, qui Acta Martyrum excipiebant. De quibus
initio capit is præcedentis. Ciuilium verò No-
tariorum hæc sunt genera à Lazio numerata li. II.
Reip. Rom. cap. IV.

*Princeps Notariorum apud Ammianum lib. XXV.
& Lampridium in Alexandro: Primicerius Notario-
rum apud Marianum in Cod. Praefecturæ. is erat
qui nunc vocatur Cancellarius, & olim Princeps
laterculi, Leg. In agr. §. de acquir. Iur. do.*

Tribuni Notariorum, qui nunc Secretarij. de illis

mentio apud Symmachum epist. ad Arcadium Imperatorem, Marcellin. libro xvii. & Cassiodorum lib. vii. qui appellat Tribunum chartariorum.

Notarij militantes, qui nunc Secretarij castrenses nominantur apud Ammianum libro xxix. & xxx. à Vegetio dicti *Library militarium rationum*, libro ii. cap. vii.

Notarij decurionum, apud Sueton. in Claud. qui *Censuales* apud Capitolin. in Gordiano.

Notarij Secretorum, apud Vopisc. in Aureliano.

Notarij Principum, Leg. vnicā. Cod. De mand. Princip. & soli dicuntur habere dignitatem: nam ceteri nuncupantur *Serui publici*. Leg. ii. Re. pupil. sal. form. ita Spiegelius.

Hoc verò Lazio fugit, quòd *Notarij frumenti* constituebantur in frumenti distributionibus. Pollux libro viii. cap. ix.

Logographi, hodie Taxatores, qui scribebant in lib. rationum.

Mediogrammatéi, quos Scribæ consulebant, hodie Correctores, à Græcis Diastolæ, quasi Interpunctores.

Symbolographi, nunc Registratores; qui ordinem Cancellorum tenent.

Subadiuaæ, Græcis ἀντίγραφοι, nunc Contrarotularij, qui ex opposito ad maiorem fidem acta transcribunt.

Boëthi, qui aliis in scribendo assistunt; vnde fortè Seuerino Boëthio nomen. quæ quinque postrema nomina sunt in Leg. final. Tit. De Tabel. scrib. & logogr. lib. x. Cod. Titul. lxxix.

Formularij, qui formam scripti concipiebant; iidem.

Pararyj,

Pararij apud Senecam 11. & 111. De Benef. vt interpretatur Gruterus. quamuis Ræuardus libro 111. Variar. cap. 1. Parario's vocat *Obsignatores*; de quibus Cicero pro Clientio.

Chartulani, in Codice Praefecturarum. Chartulani, apud Iustinian. & Paul. lib. xvi 111.

Exceptores. Scribe priuilegiorum.

Prochiri & Mesoprochiri. Amanuenses ita vocantur à Suetonio. Prius nomen habetur libro xii. Cod. Leg. Iubem.

Hypomnemographi. Instituti primùm ab Augusto, post Ægyptum redactam in prouinciam. Strabo. Idem sunt qui Commentarienses. Hypomnemā enim est Commentarius. Cic. lib. x v. epist. cclxv. Multum mihi eripitur opera in scribendis hypomnematis.

Regerendarios Marianus nominat, pro Notariis seu Singulatiis.

Scripturarj, inquit Nonius cap. 1. quos nunc Tabularios dicimus, qui nomina omnia vrbium & prouinciarum complectebantur.

Scriptores, qui dictaturam minutam in formâ literarum conserbunt. Notarij enim numquam, nisi minuto charactere scribabant, vt obseruat Ianus Mellerus Palmerius in Spicilegiis: *Veteres omnes*, inquit, *maiusculis literis totos prescribebant libros*; *minusculas Notarii relinquebant*, *quarum usum Papyrianus non nisi occupatis & negotiosis indulgebat*. Maiusculae autem erant, quas cum Petronio vocationis quadratas, vel vniciales, vt diuinus Hieronymus in Praefat. ad Iob; vel *Apices*, vt Sidonius, nōtante I. Baptistâ Pio.

Præter hæc de Scribis scripta, remitto ad ea quæ

quæ Læuinus Torrentius scripsit accuratè de
ordine scribendi libro i. Comment. Horat. Sa-
tyr. v. vers. LXVI.

C A P V T XXXIII.

De rarioribus quibusdam inscriptionibus.

C O M M U N E S rerum ferè obuiarum inscri-
ptiones negotioso labore nonnulli diligenter
obseruarunt; inter quos insignis opera est
Raimundi Fuggeri, Gruteri, & illorum qui in Ba-
tauiâ nuper Inscriptiones cum Auctario Lipsij
ediderunt: Nathanis item Chythræi, & Francisci
Svvertij, qui ambo scripsere Delicias; hic, orbis,
ille variorum in Europâ Itinerum: hoc est, Inscrip-
tiones sepulchrorum in templis, Nidorum in
Bibliothecis, Imaginum in compitis, Cipporum
in triuis, Fontium, Hortorum, &c.

Nolo hoc loco semel appositas delicias iterum
inferre. Illud vnum proposui, secretiores quas-
dam & non obuias inscriptiones protrudere. Quæ
an caput cænæ inter delicias illas esse possint, an
bellaria, nihil labore; imò nec pro deliciis ven-
do, sed propono Lectori ut emat, aut contemnat.

Igitur domorum ianuis olim inscribi solitum,
Cave canem. Lambinus in Mostell. Plautin. obser-
uat. Imò & canem appendi solere, auctores sunt
Varro apud Nonium, voce Præbitio; & Petronius,
cuius postremi hæc verba: *Non longè ab ostiarij cellâ
canis ingens catenâ vincitus in pariete erat pictus; superq[ue]
quadratâ literâ scriptum, Cave canem.*

Scaliger in Festo, notat, ianuis solere etiam in-
scribi, *Arse verse*, ad auerruncandum incendium.

Vnius

*Viuis arboribus amantes inscribebant. Virgilius
Ecloga x.*

*Certum est in siluis inter spelæa ferarum
Malle pati, tenerisq; meos inscribere amores
Arboribus : crescent illæ, crescentis amores.*

Ouidius Oenone:

*Et quantum trunci, tantum mea nomina crescent;
Crescite, & in titulos surgite ritè meos.*

Vide Pontanum nostrum in Ouidium. Nostrum
item De la Cerda in Virgilium, & Meursum in
Theocritum.

*Pomo & florum foliis fuisse quædam inscripta di-
ximus suprà, vbi de materiâ in quâ.*

*Amicarum ianuis proci inscribebant earum lau-
des. Plaut. Mercat.*

Impleantur mea foræ eclogiorum carbonibus.

Aristophan. de Pyrilampe formosissimo in Vespis:

*Kαὶ νὰ Δὲν ἀπογένεσθε,
Τὸν Πυελάμπον ἐν Θύρᾳ δημοσιεύετε:
Si fortè scripta vidit ad quædam foræ
Hæc verba : Bellus Pyrilampis vicus est.*

*Formosorum tumulis, quod à diis rapi crede-
rentur : Sol me rapuit. Vide Meursum De fu-
neribus.*

*Tricliniorum & diætarum foribus, S litera inscripta;
ad imperandum silentium maledicentiae in ab-
sentes. Pierius lib. xxxv i. Hieroglyph. Ita di-
uus Augustinus intra triclinium fertur mensæ suæ
habuisse versus duos adscriptos, ad compescen-
dos calumniatores.*

*Ciborum nomina in tabellâ scripta Regi mensæ
dabantur à coquo. Lipsius lib. iii. Antiquar. le-
ction. cap. i. ex Athenæo. Cibi autem ipsi sub-
inde*

inde literarum etiam ordine seruato inferebantur, ita ut omnia eiusdem missus fercula eadēni initiali literā inchoarentur. Spartanus id narrat in Antonino Getā, qui simul pro vno missu inferri iubebat perdices, porcellos, pullos, phasianos, pernas; alio missū, ficedulas, fucus, farta.

Pocula, scyphos, cultros, cochlearia, & lances subinde reperio literis notata.

De poculis, Athenaeus lib. xi. apud quem Eubulus in Neottide: Μισθὸν κάπισον γεγματικὸν ἔκπομπα: Peñsum odi literatum poculum. Talia erant, inquit Cælius lib. viii. cap. 1. illud apud Atheneum, in cuius ambitu scriptum, Διὸς σωτῆρός, & quod Capuæ fuisse legimus Diana sacrum ex Homeri carminibus concinnatum; qualia multa habuisse Nerone refert Suetonius: Ultimis suis rebus scyphos gratissimi vñs, quos Homericos ab cælaturā carminum Homeri vocabat, solo illisit.

Scutella inscriptæ apud Petronium: Tegebant a sellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inscriptum erat, & argenti pondus.

De cultro literato Plautus Rud. Scen. Seriò.

Ensiculus est aureolus literatus. —

In eo ensiculo literarum quid est? &c.

Cochlearia inscripta apud Lampridium in He liogabalo: Sortes sanè conuiales scriptas in cochlearibus habuit tales: vñs exhiberet decem camelos, alius decem muscas.

Lagenæ scriptis pittaciis signari solitæ; & multa sunt eius rei indicia. Horatius lib. ii. epist. ii. Petronius: Statim allatae sunt amphore vitrea diligenter gypsatae, quarum in ceruicibus pittacia erant affixa cum

ET REI LITERARIÆ ANTIQVIT. 207
cum hoc titulo, Falernum Opimianum annorum centum.
Plautus Pænulo Scen. Satis.

Ibi tu videas literatas fictiles epistolas

Pice signatas, nomina insunt cubitum longis literis.

Erant autem hæc nomina Consulum sub quibus
diffusa vina fuerant, vt patet ex Horat. Epod.
Od. xiiii. lib. iii. carm. Odā xxii. & xxviiii.
& multis locis Martialis.

Merces, etiam scriptis tabulis (quas Scaliger li-
bro iii. Poëtic. cap. vltimo Titulos vocat) ve-
num prostabant. Ita in postibus Bibliopolarum
scripta erant nomina eorum quorum vendebant
libros. Martial. lib. i. Epigr. cxviiii.

Contra Cæsar is est forum taberna

Scriptis postibus hinc & inde totis,

Omnes ut citò perlegas Poëtas.

& pisces quidem adscripto in tabulis pretio ve-
nibant, teste Athen. lib. vi. apud quem ita Alexis
in Lebete de Aristonico Legislatore :

Nunc autem legem quamdam edixit nouam

Auream, ne sedentes vendant piscarij,

Sed recti stent perpetuū.

*Deinde ut appensis tabulis pretium scribant in po-
sterum,*

Quo citius mercaturi reuertantur domum.

Est apud Senecam lib. x. cap. vi. Titul. contro-
uersia de inscriptis mercibus.

Alias item merces, sed quas emisse statim pœ-
nitet. Pudorem, inquam, muliercularum venalem pro-
stítisse in fornicibus, titulo pudoris ac libidinis pretio tabulis
inscripto, inuenio apud complures. Seneca Con-
trou. i. Meretrix vocata es, in communiloco stetisti; su-
perpositus est cella tua titulus. Ibidem : Nomen tuum

pepen-

pependit in fronte, pretia stupri accepisti. Petronius:
Video quoſdam inter titulos meretricesque ſpatiantes.
Martialis:

Intrasti quoties inſcripta limina celle.
De quo ritu plura vide apud Briffonium de Iure
connubiorum: Casell. Durantum, lib. 1. cap. II.
Variar. & x. Douſam Praecidan. lib. 1. cap. IV.
ad Petronij Satyricon.

Serui venumdabantur appensis collo titulis.
Propertius:

*Et quorum titulus per barbara colla pependit,
Calati medio cum ſaliere foro.*

Erat autem in titulis scriptum, quemadmodum
Gellius refert ex verbis edicti Aedilitij: *Quid
morbi vitiiq; cuique fiet. Quis fugitiuus, errove fiet, noxa-
re ſolutus non fiet.* Id quod Vlpianus conformat
Leg. 1. Digest. De Aedil. edict. his verbis: *Qui
mancipia vendunt, certiores faciant emptores quid morbi
vitiiq; cuiq; fiet.*

Dum agebantur Comœdiæ aut Tragœdiæ, Au-
toris nomen in tabulâ scriptum proponebatur,
vt Scaliger lib. 1. cap. IX. notat de Poetic. quemad-
modum Romæ nomina singularum populi Cu-
riarum in foro descripta titulis ficebantur, quando
Curiæ dies ſuos festos agitabant. Ouid. II. Fa-
stor. De festo ſtultorum:

Inq; foro multâ circumpendente tabellâ.

Signatur certâ Curia quæq; notâ.

Stultaq; pars populi, quæ ſit ſua curia, nescit:

Sed facit extrema ſacra relata die.

De reorum tabellis apud Suetonium in Caligulâ
cap. XXXI 1. in Domit. cap. x. apud Dionem li-
bro LIX. apud Euseb. lib. V. cap. 1. ex epift. Mar-
tyrum

tyrum Lugdunensium, vbi hæc verba: Cūm vndique per Amphitheatrum circumduceretur, tabulâ (in qua Latinis literis hæc inerat inscripto, HIC EST ATTALVS CHRISTIANVS) illum præcedente. Attigit de hoc more pauca Petrus Faber Semestr. libro II. cap. V III. qui ait Christo morienti fuisse titulum superpositum ex eodem more. De quo titulo vide Gretserum nostrum Commentariis doctissimis de Cruce.

Res amissæ scriptis & affixis vndique programmatis quaerebantur expresso nomine amissoris. vide cap. x x II, in Mantissâ Ioannis Wauverij,

Hermae & cippi in compitis ad vias monststrandis inscripti. ita adnotauit Torrentius libro I. Satyrâ V III. Horat. §. XII. & Budæus agens de Cippo. Firmatur testimonio Martialis libro I. Epigram. XIIII.

Rura nemusq; sacrum, dilectaq; ingera Musis,
Signat vicinâ quartus ab urbe lapis.

Fertur primus huius inuenti auctor C. Gracchus, auctore Plutareho. Vide Raderum nostrum loco dicto Martialis, qui ait, ab hisce inscripti-
nibus millaria Græcis dicta esse oracula.

Naves inscriptæ, & locus inscriptionis dictus
πλυχὴ καὶ ὁρθαλμὸς apud Pollucem & Athenæum
libro quinto,

Picturis olim, dum colores nondum habebant, nomina pictarum rerum adscripta, narrat Plinius lib. XXXV. cap. III. Vocabantur autem hæc picturæ Sublestæ, hoc est lineatæ, à listâ, quod
ζεινικὴ, & πονοζεινικοῦ, inquit Scalig. in Copâ.

Tropæis inscripta cæsorum nomina. Plutarchus
De fortun. Roman. agens de Syllâ: Tacit. lib. II.

Q

Diony-

Dionysius & Plinius; Seruius item in illud Virgilij libro x i.

— *inimicāq; nomina figi.*

Vexillis inscripta Ducum nomina. Suetōn. Vespaſ. cap. vi. Nomenq; eius vexillis omnibus sine morā inscriperunt. Vide Lipſ. De milit.

Denique ut faceta narratione finiam hoc caput; Traianus Imperator, muris, & cippis, & aedificiis ferè omnibus nomen suum inscribi iubebat; vnde insigni ioco appellatus est *Herba paretaria*. Dignus sanè, cuius nomen ob insignem suam sauitiam in Christianos è cippis omnibus expungeretur, aut luto tegeretur, quemadmodum Domitiano factum esse ad Traianum ipsum scripsit Plinius in Panegyri suā, ritu in Tyranos olim obseruato. De quo vide Ioan. Castalianem Variar. cap. xx.

C A P V T X X X I V.

De inuentione Typographiæ.

QVIA de scripturā nata est Typographia, ex re esse duxi de eā hoc loco agerē. Est enim Typographia scriptura quædam inuersa, quæ literas ordine contrario exprimit atque ipsæ literæ compositæ sunt. Hanc non iniuriā Cardanus lib. xvii. De Artibus, vocauit Artem nulli nec utilitate, nec dignitate, nec subtilitate secundam. Sed iniuriarum agere possem cum Henrico Salmuth, interprete Pancirolli, qui quod Germanos, gentem suam, maximi subtilissimique inuenti laude ornare vellet, nimis indignè tulit

tulit à nostro Ioan. Petro Maffeo eam lauream Sinensibus vindicari lib. vi. Histor. Indicarum; quando tamen cum Maffeo sentiunt (quos ipse met Salmuth testes laudat) Garzias ab Horto, Ioannes Gonzaluus Mendoza, Iouius: addam ego, Petrus Gregorius Tolosas lib. xv. De Repub. cap. 111. & Nicolaus noster Trigaultius, qui recens è Sinâ in Europam rediit; exque ipsis Sinensium Annalibus, quos ipse se excusisse diligenter affirmat, ita de typis scripsit lib. 1. cap. iv.

Typographia apud Sinas antiquior est aliquanto quam apud Europeos: nam à quinque retrò seculis certum est ab iis vsu receptam: neque defunt qui asserunt, prius eâ Sinas fuisse vsos, quam in hanc mortalitatem immortalis sese Deus abiecisset. Quam verò diuersa sit, quantoque facilior illorum quam nostra imprimendi ratio, ibi qui volet, legat. Pro certo igitur & explorato hoc habendum est. An autem à Sinensibus ad Germanos hæc ars delata sit; an fortè (quod fieri potuit) apud Germanos diuinâ quadam ingeniorum similitudine denuò inuenta sit, disputerent Germani & Sinenses, ne mihi nimiùm succenseat Salmuthius, qui pro se adfert Polydorum, Guilandinum, Cassanæum, Ramum, & Beroaldum. Certè Iunius in Batauiâ suâ vindicat Harlemiensibus primam typorum inuentiōnem: ita omnes mirantur & exosculantur eam arte, ut singuli velint eam suam fuisse filiam.

Porrò quomodo hoc artificium exercendum sit, accuratissimè scripsit Christophorus Milæus libro 11. Histor. vniuers. rerum, quod remitto Lectorem.

CAPUT XXXV.

De ornatu librorum.

LITERARVM typorumque nitor fecit libros maiori esse in pretio; paulatimque varius iis cultus adhibitus est.

Primùm libri omnes compingebantur in volumen; hoc est, folia omnia vno ex latere intra bacillos duos complanatos consuebantur traiecto filo, ac tum circum bacillos voluebantur instar fasciarum. Volumen enim à voluendo dictum, scribit Isidorus lib. vi. cap. xiiii. sicut pagina à literis quæ in chartâ panguntur aut cerâ. id quod etiam Horatius insinuat epist. xx. lib. i.

— & scis

In breue te cogi. —
& Martialis lib. xi.

Vadas, sed redeas ineolatus.
Imò volumina Græci cylindros cā re vocarunt,
vt patet in Epicuro Laërtij.

Mox bacilli illi non è ligno, sed è cornu polito fieri cœpti, vnde cornua vocati à Martiali libro xi. Epigr. cviii.

Explicitum nobis vsque ad sua cornua librum.
De iisdem lib. v. Epigram. vi.

Nigris pagina creuat vmbilicis.
Communiter enim dicti vmbilici, quodd in medio essent ipsius voluminis circumvoluti, instar vmbilici, qui medius est in corporibus; cuius etiam formam referebant, præcipue quando ad ornatum iis vtrimeque affigebantur bullæ quædam, seu poma cornea aut eburnea foris extra volu-

voluminis oras prominentia; vt Pierius obseruauit libro XXXIV. & Porphyrio in Notis Horatij. Hinc Martialis lib. I. Epigr. LXVII.

Nec vmbilicis cultus, &c.

Lib. I I I. Epigram. I I.

Pictis luxurieris vmbilicis.

Lib. V I I I. Epigram. L X I.

Nec vmbilicis quodd decorus & cedro.

quamquam vmbilicus subinde pro libri fine acceptus est Martiali & Horatio, vt Raderus notat.

Tum chartæ ad libros faciendos cœperunt magis quoque expoliri. A Fannio Romæ primum malleari charta cœpit, vt Plinius scribit lib. XIII. capite x i.

Deinde etiam pumicibus lœuigari, ne scabrities manum scribentis aut legentis oculum offendereret: vnde Martialis libro V I I I. Epigrammat. L X I I ad librum suum:

aspero jg, aspero jg

Morsu pumicis aridi politus.

quod ferè è Catullo descripsit lib. I. carm. I.

Arido modò pumice expolitum.

item Horatius:

Scilicet ut profet Sosiorum pumice mundus.

& lib. I. Epigr. LXVII. Martialis.

Sed pumicata fronte si nondum est quisquam,

Nec vmbilicis cultus atque membranæ.

vbi indicat non solùm chartam, sed & librorum inuolucra membranacea, quæ frontes sunt, pumicibus fuisse lœuigata. quod & Ouidius innuit:

Nec fragili gemina poliantur pumice frontes,

Hirsutus sparsis ut videare comis.

Nec titulus, minio nec cedro charta notetur,
Candida nec nigrâ cornua fronte gerat.

Et Catullus lib. i. ad Varium:

Noui vmbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.

Ergo membranæ fuere voluminum tectoria, &
quidem diuersicolores: rubra, vt iam ex Ca-
tullo; nigra, vt ex Ouidio; lutea, vt Tibullus;

Lutea sed niueum inuoluit membrana libellum.

Purpurea, vt Statius lib. iv. Siluar.

Noster purpureus nouusq; chartâ

Et binis decoratus vmbilicis

Liber, &c.

Ouidius lib. i. Trist. Eleg. i.

Nec te purpureo veleant vaccinia succo.

D. Hieronymus in Prologo Iob: Habeant qui vo-
lunt veteres libros membranis purpureis, auro argentoque
descriptos, vel vncialibus, vt aiunt, literis onera magis exa-
rata quam codices.

Postquam verò libri desiere esse volumina,
cœperunt frontes è tabellis, purpurâ, auro argen-
toque tectis, ac solidis componi. Caussam dat
Martialis lib. xiv. Epigr. lxxxiv.

Ne toga barbatos faciat vel pænula libros,

Hac abies chartis tempora longa dabit.

De colore verò lib. iii. Epigr. ii.

Et re purpura delicata velet.

Lib. viii. Epigr. lxxii.

Nondum murice cultus. —

Lib. v. Epigr. vi.

Quæ cedro decorata purpuraq;

Nigris pagina creuit vmbilicis, &c.

Vltra

Vtrōd purpureum petet libellum.

Tum folia etiam accisa, ut æquales essent char-
tarum oræ. quod primum in Siciliâ factum Isi-
dorus scribit libro vi. Etymolog.

Porrò quod de cedro ab Ouidio dicitur, ita se
habet. Cedria, seu oleum è cedro arbore expre-
sum, ut Cassius Hemina docet apud Plinium li-
bro xiiii, cap. xiiii. chartis illitum, tineas ab iis
arcet, vnde apud Horatium:

Speramus carmina fangi

Posse linenda cedro.

Martialis lib. xiiii. Epigram. 11.

Cedro nunc licet ambules perunctus.

Ausonius ad libellum suum:

Huius in arbitrio est seu te iuuenescere cedro,

Seu iubeat duris vermbus esse cibum.

De literis autem aureis, argenteis, muriceis iam
sæpius dictum est, quibus libri scribebantur. Il-
lud pro clausulâ appono, quod libris extremis &
summis appingi solitum scribit ex Ausonio Tur-
nebus lib. xxi. cap. x. Veteres, inquit, ut in calce
librorum coronidem appingebant; ita, suspicor,
in fronte lunulam ad ornatum designabant. Hu-
ius suspicionis nobis causam Ausonius præber
Epigr. xxvi. Dc Professor. Burdegalens.

Quos legis à primâ deductos menide libri,

Doctores patriæ scito fuisse meæ.

Menis autem lunula est, quæ corniculata sit; id-
cirò & cornua, ea ornamenta Latini vocauère.
Hic libri mei erit coronis, ne quis mihi Callima-
chus dicat: *Magnum librum, magnum esse malum.*

S Y L L A B V S

C A P I T V M.

C A P V T I.

Quid scribere? vnde dictum? variæ item eiusdem vocabuli significationes, & voces nonnullæ contrarium significantes.

Pag. 29

SCRIBO, vel esse originarium verbum, vel à γράψω, (γράψω autem non à Cymbrico Graff) vel ab Hebreo קְרַבְתִּי. Quid fata scriberet dicam, libertatem, tutorem, heredem scribere? Scribere pro pingere, gestibus loqui, & arare. Ager scripturarius quid? Patres conscripti, vnde? Quid subscribere, prescribere, conscribere, Pingere, arare, effodere, sulcare, illudere, illinere, ducere, lineare, pro scribere. Contraria sunt; liturare, liturā coercere, delere, stylum vertere, abolere rubricis, cancellare, inducere, expungere, dispungere, spongia effingere, in spongiam incumbere, vbi illustratus vetus mos utendi spongia.

C A P . II.

Quid literæ? & vnde dictæ?

36

Vocari Othioth Hebrais, id est, signa; Gracis σημεῖα, σηματα, τύμα, χαραγῆσαι, χαράγματα, id est, signa, & formas, & sculpturas: quia visus obiectum sunt. Latinè vocatas literas, quasi lineaturas, à lineis: sicut Græcè γράμματα, non à lituris, non à Cymbrico letterem, non ab iterato legentium itinere quasi legitera. Scribendum, litera, simplici t, non littera. Vnde literæ dictæ elementa?

C A P .

C A P. III.

Quæ literæ, à quibus, & quando scriptio
inuenta?

40

Ostensa origo erroris, in quæ lapsi plurimi, de antiqui-
tate literarum. Dissensiones auctorum pugnantium con-
ciliatae. Literæ Hebraicæ ab Hebreis inuenta, omnium pri-
mæ assertæ; ante Moysen & Abrahamum inuenta pri-
mum, & scriptæ ab Adamo, & ab Enos, aliisq; filiis Seth:
ea opinio testibus & argumentis firmata. Quomodo ab
Hebraicis literæ ad alios, velut in colonias deductæ; & à quib;
bus? De litigio literarum coram vocalibus apud Lucianum.

C A P. IV.

De numero literarum.

55

Hebraicæ primò tantum decem; deinde excreuerunt ad
viginti septem, cum duplicitibus & finalibus; alioqui omnes
omnino sunt viginti due. Dicatum de auctoribus aliquot
Græcarum & Latinarum literarum: nam Graci primò vel
sexdecim, vel octodecim; Latini item primò tantum duode-
cim, deinde octodecim literas habuere. Quæ tres nouæ li-
tere Claudi? Quomodo scribendum digamma Aeolicum?
Nubæ populi literas habent quadraginta septem, Sinenses
octoginta millia.

C A P. V.

De ordine literarum.

62

De meliori ordine Hebraeorum & Græcorum, quam La-
tinorum. Item de ordine qui pro naturâ rei videretur
debere obseruari.

C A P. VI.

De figuris literarum.

64

Quomodo ex apud Hebreos ex literâ Iod; apud Latinos
& Græcos ortæ ex lineis rectâ & curvâ, vñâ vel pluribus

O 5 varie

218 SYLLABVS CAPITVM.

variè iunctis. Item ex perpendicularibus, diametralibus, vel inordinate curuis. Denique de simplicibus literis & compositis; subiectâ omnium formarum Alphabetica tabellâ.

CAP. VII.

De nominibus literarum, & eorum significatione & caussis. 65

Hic dictum ex occasione de episemo seu notâ numeraria tripli Graecorum, Σ : Γ : Δ . De Sigmate, seu Stibadio vetere.

CAP. VIII.

De quadruplici scribendi modo: Hebraeo vetere, Hebraeo nouo, seu Graeco & Latino vetere; Communi nostro, Syriaco, Indico, Sinico, Aethiopico. 76

Hic ostensum quomodo excogitari possent modis scribendi per lineas rectas, omnino viginti quatuor: octo in latum, octo in longum per lineas perpendicularares, octo in longum per diametrales. Hebraeorum vetus modus eti antiquissimus, non tamen optimus. Omnium commodissimus modus, est communis noster. Scribere per versus, modus recentior Hebraeorum, Graecorum & Latinorum vetustissimus. Quid Cuspoondor? quid versus? quid Tepocon? Tabula cum viginti quatuor scribendi modis.

CAP. IX.

Quibus instrumentis scriptum. 84

De stylo ferreo, qui antiquissimus; de osso, qui inuentus ad calandam ceram. De saxeo stylo Arithmeticorum. De celte ex cap. x. i. x. Iobi. De adamantino stylo vitrarium. De digito & vngue stylis loco usurpato. Calamus non inuentus ad scribendum, ante usum membrane aut

ant chartæ. Penna avium recentior. Peni illus pictorum & Simensium est calamus. Styli simul & atraienti vicem obeunt, carbo, creta, rubrica, plumbum.

C A P. X.

In quâ materiâ antiquissimè scriptum. 89

De latere ac lapide quæ prima materia. De solis arborum; palma, maluæ, oleæ. Scriptum in pomo, in fungo, in corio, in frondibus florum, in libris seu tunicis corticeis arborum, in corticibus viuis. In ligneis tabellis quæ dictæ codices & codicilli à canticæ, quando. In linteis voluminibus, in plumbeis, non voluminibus, sed tabellis. Quid scheda? Vnde dicti pugillares? qui pugillares cerei, citri, eburnei, membranæ? duplices seu δύπτυχα? triplices seu τρίπτυχα? quincuplices πεντάπτυχα? Quando scriptum in ære, argento? Quando inuenta membranæ? vnde sic dictæ? vnde appellata pergamenum? De multicoloribus membranis; de intestinis in quibus scriptum. Scriptum in puluere, in terrâ, in aquâ, in vino, in humanâ cute, & corde; in omnib[us] denique materiâ.

C A P. XI.

De primo vsu chartæ, eiusque variis generibus & appellatione. 98

Charta & chartus: dicta non à Chartâ vrbe Tyri; non quod carptim papyro decerpatur; sed à χαρπεν, quod epistolis praescribi solitum, vnde Salutatrix charta, Martiali. Quæ chartæ nouæ & deletitiae Vlpiano? quid palimpsestus? Chartæ vsus diu ante Alexandri tempora. Chartarum varia nomina ex quinque capitibus orta: locis, auctoribus, materiâ, formâ & officio. Elegantes denique aliquot metaphoræ in rem scriptoriam comportatae à variis auctoribus.

C A P.

CAP. XII.

Ex quâ materiâ scriptâ literâ. 101

De atramento, milto, minio, synopide, cynambari, encasto. Cur capita Legum rubricis miniata? Sanguine scriptum à quibus? Literæ factæ è buxo & ebore; literæ ferreae, argenteæ, aureæ, ex auro solido & liquido. Bysma in vestibus. Literæ vino, aquâ, lacrymis scriptæ.

CAP. XIII.

De epistolis & earum variis generibus. 106

De vocis etymo. Vnde Latinis epistola dicta missa & missiva. Quid Apostolicæ literæ? quid Clericæ, Canonice, Circulare, Captiuorum, Confessorie, Commendatoria, Formata? Vnde dictæ Formata & Formales? Exemplum epistola Formata, συνδικετα. Decretales epistola, Dismissoria, Apostoli, Laureatae, Memoriales, Metatoria, Adventoria, Aspasticon, Pastorales, Synodica, Systatica, Pragmatica, Tractatoria, Tractoria. Epistole ad mortuos scriptæ, à mortuis scriptæ, ad diabolum scriptæ, ad montem Atho scriptæ. Literæ Vtiae. Initium literarum; Gaudere, Bene agere, Xalpew. Salutem P. D. Suo vel Suis. Clausula Gracorum, Pax; Latinorum, Vale. De addendo scriptio[n]is die & horâ. Quid Cicero pro barbarorum Dato?

CAP. XIV.

Oeconomia cursus publici, seu ratio mittendarum epistolarum. 113

Nuntiorum alij pedites, alij equites, alij curules & natus. Veredi & veredarij vnde dicti. Qui dromanarij, cursu[n]ales, & palladij equi? Quid cursus publicus? fiscalis, clabularis, & caballatio? Angari & Parangaria. Cursus

SYLLABVS CAPITVM. 221

sus publicus quando plebi communicatus. Qui cursores Ecclesiastici. Quid facultas tractoria? Qui Parochi? Quid Curiosus? Quid Saiones? Quid Hippocomi? Quis auctor primus cursus publici? A quibus instauratus? Qui Astandæ apud Persas? Vnde Γεγματοφόροι? Qui Gerones? Vnde Bruttiani? Clastarij qui? Qui, & vnde dicti Postæ? Quis olim habitus Cursorum? Vnde illis pinne in capite? Cur Ælius Verus Cursores appellavit nominibus ventorum? Cur dicti à Cicerone Pegasi?

C A P. X V.

De occultâ literarum missione. 122

De occultâ materiâ, Tabellariis, Viâ. Historia & modi vniuersim triginta duo.

C A P. X VI.

De inuisibili literarum scriptione. 130

De vario humore, quo scriptæ literæ non nisi certo artificio legi possunt.

C A P. X VII.

De occultandâ scriptione per transpositionem literarum. 131

De Iulij & Octavianî inuento. Suetonius auctoritate Varronis correctus. Quid scribere per Tractationem apud Varronem.

C A P. X VIII.

De occultâ scriptione per Notas. 134

Quid Note? Notæ literæ, & Notæ non literæ. Notæ non literæ vocantur σημεῖα, signa, imagines, zifræ, ignorabiles literæ, quasi literæ, compendialiterarum, στύλαι, vel sigla. Signum descendere à sigillo. Notæ literæ vocantur singule & singulariæ. Ammianus notatus quod Egyptios characteres vocet singulas, cùm sint sigla. Plurimæ

rimæ per notas scribendi artes, eæq; olim vulgares. Causæ ob quas inuenta Note, quatuor: secretum, distinctio, breuitas, celeritas scriptioñis; hæc postrema quanta, quam velox. Notas inuenta esse, non à Meconate, Aquilā liberto, Cicerone, Tirone liberto, Ennio, Phylargyro, aut Persannio, sed ab Hebreis circa tempora Danielis Prophetæ.

CAP. XIX.

Quæ alia Notarum genera? ac primò; de seruilibus.

143

De Notis, insignibus nobilitatis apud varias gentes; cur stigmata dicta nota Threicæ, puncta, signa focorum aut fugarum? Seruī styueriæ, stywæs, varij attagenes, Istriani, notis compuncti, inscripti, calati, literati, encausti. Seruiles nota, partem literæ singulæ, partem sigla. Crimen, reis nonnumquam inscriptum, per manus & totum vultum: sepius tamen non prescriptum, sed singulis tantum, aut binis literis expressum. Ita K inustum Kalumniatoribus, D delatoribus, & T furibus, M homicidis apud Anglos, ritu à Syris mutuato. Vultum inscribi rexit Constantinus; denud inuit Theophilus Iconoclasta. Militibus & sacrificulis inustæ etiam nota & puncta. Stylos vistoriæ, καυτὴς καὶ καυτίειον. In sulcos causticos atramentum infusum. Per transennam dictum de Causitice seu picturâ vistoriâ cerarum apud veteres.

CAP. XX.

De notis pecudum.

148

Quid signare? Signum ingenuum apud Ausonium. Εχις σαμφόρει, non à literâ Σ inustâ, sed ab episemo Σάν Πι. Κοππατίει, ab inusto Kophe seu Koppa, non à Κάππα. Ferrum vistorium τευσιππον vel ἵππους χός, vel χαρακτήρ. Quid ἀσφαλισσος.

CAP.

De notis Iureconsultorum. 150

De his Magno librum conscripsit. Iustinianus & Basilius Imperatores earum vsu omnibus interdixere: bonum factum, ad vitandas fraudes. Et cetera Notariorum, Prouerbio celebratum. Ostensum quanta subinde ab his notis damnata accepta; quam varie earum interpretatio diuinata. Vnde ff & , pro notis Digestorum, seu Pandectarum.

De notis Iudicariis.

Sententie à Iudicibus per notas scriptæ. A. Absoluo. C. Condemno. N. L. Non liquet. Alia tabella ab Augusto data ad ignoscendum. θ & ω, nota item condemnationis. Tau, nota superstitionis in Militiâ, litera soffitatis, à Tribunis adscripta Senatusconsultis. Longa & brevis linea; hec absolutionis, illa condemnationis nota, apud Suidam. Litera longa Plauto, que? Iudicium calculi, nigris & albis notis insigniti.

De notis Censoriis. 157

De Tabulis Cæritum. Quid suorōπεῖν Atheneo.

De notis Suffragatoriis. 158

Quando ea ortæ? Quales? Qualis suffragandiratio? Duplices tabellæ. A. Antiquo. V. R. Vt rogas. Suffragia punctis adnotata ad ineundum numerum.

De notis Tesserariis. 159

Tessera vnde dicta? cuius materie, cuius forma? quo diuersa à talis? Tessera rotunda. Quid militares?

224 SYLLABVS CAPITV M.

res? Quæ militarium tesserarum signa & nota? Quid frumentaria? Quomodo differant a stellaturæ? Quid numaria? vestiaræ, lusoria? viales, & hospitales?

CAP. XXVI.

De notis Sortiariis.

162

Triplex sunt generis. Sortes è ligno; vnde à lælo, lænpe, sors. Quid pælsonæ? De pullis literas depascentibus diuinationi adhibitis. Sortitio Iudicium & Athletarum per literas apud quos?

CAP. XVII.

De notis Grammaticis.

165

Haec dicta de notis quæ sive mai, quæ meosq; dñs: Latinis Accentus & Positura. Comma, hypicolon, colon, punctum. Quid Sicilicus? Quando inuenta distinctionum notæ? Quam diuersæ vertes à nouis? Parenthesis, hyphen, apostrophos, disstasis, dieresis. Quando apud Græcos & Latinos cœperint accentus? Quid Masoreth, & quam recentia apud Hebraeos? Vnde & quomodo nata accentuum formæ? Quales & quæ spirituum notæ? Quæ notæ metricæ? Quæ Platonicae? De obelo qui nota est culpæ. De notâ laudis ex Varrone.

CAP. XXVIII.

De notis Arithmeticis.

171

Literæ olim usurpatæ pro numeris. Dictum de versibus Ioo. Linq; & noninibus Gamatricis Rabbinorum. Cur I unitatem, V quinarium, X denarium, L quinquagenarium, C centenarium, D quingentenarium, M milennarium, significant? Dictum de Clatio annali. Theue inuentor prisorum numerorum; Arabes zifiarum recentiorum. Vnde zifæ dictæ? Quæ ciuitas literarum?

CAP.

CAPVT XXIX.

An literis, notis, numeris arcana

aliqua insit vis?

176

Inest vis duplex; altera significandi, altera obligandi;
 nulla tamen Physica, ut probatum ratione & auctoritate.
 Quid Ὀρούντεια? Σποτχειομέτεια, & Αἰθμέντεια?
 Quid Kabala? Qualis Marci & Colarbaei heresis de
 vi literarum? Quis error Origenis, & quorundam He-
 breorum? De Ephesia literis ex Suidā. Note amatorie
 nullam habent vim, nisi ex pacto dæmonis. Antichristi
 nomen quā & quale diuinarint, ex numeris DCLXVI.

CAP. XXX.

De vi obligandi quam habent

literæ.

181

Vis moralis est, subinde maior quam testium; ex iure
 ostensum. Vnde id factum? Quanta in scribendo chiro-
 grapho adhibenda cautio, monstratum documento Pul-
 cheria Augustæ in Theodos. fratrem. Quæ pœna falsa-
 riorum? Cur à Iustiniano vix permitta comparatio lite-
 rarum? Qui olim falsa Apostolorum acta scripserint?
 Quomodo punitus Valens dum Basilio veller scribere sen-
 tentiam exili? Quod Neronis votum, quando abs se
 quidam capite damnandus?

CAP. XXXI.

Varia scripturarum nomina.

185

Acta seu Gestæ. Sacra acta primum Clementis, deim
 de Fabiani iussu scripta. Acta Natalitiorum quæ? Re-
 pagularia, Diurna acta. Accepti & Expensi tabulae.
 Aduersaria qualia, & vnde dicta? cur Transuersa appellata?
 Quid ὄπειρα? Quid Minuta & ἡρωτικωλα?
 Annotatio. Quid album? quam multiplex? Quid
 ubrum & nigrum Iureconsultis? Quid Pittacium?

P

Anna-

Annales quo differant ab Historiâ? Antigraphe, Apocha, Antapocha, Arrestum, Authenticum, Autographum, Auctionariae tabulae, Brevia, Breuiarium, Breuiculus, Bulla, Plumbatores, Chirographum, Cautio, Commemoratorium, Commentarius, Monitores, Monitoria, Condicta, Diarium, Digestum, Diplomata, Edictum, Elogium, Ephemeris, Eulogia, Fasti sacri & profani, Embreuiatura, Indigamenta, Instrumentum, Inventarium, Repertorium, Kalendarium, Libellus, Laterculum, Mandata libera, Matrices, Notitia, Notorium, Pandecta, Poliptici, Programma, Rationarium, Rescriptum, Sacra litera, Litera credentia, Scheda, Signatura, Summarium, Syngrapha, Tituli, Translaticia edicta.

CAP. XXXII.

De scribis & variis eorum generibus. 199

Librarij qui? Scribe appellati à Magistris, Praetorij, Aediliij, &c. ab officio. Nauales, Epistolares, Libellen-ses, &c. Actuarij, Abbreviatores, Resribendarij, Summis, Notarij, Antiquarij, Singularij, καλλιγράφοι, συντελειογράφοι, ταχυγράφοι. Qui Protonotarij? quæ eorum origo? Quam varia Notariorum ciuilium genera? Logographi, Mediogrammatæ, Symbolographi, Subadiuæ, Boëthi, Formularij, Pararj, Chartulani, Chartularij, Exceptores, Prochiri, Hypomnematiographi, Regerendarij, Scripturarij, Scriptores. Quales literæ Notariorum. Quam ab aliis diuersæ? Quæ literæ maiusculæ, quadræ, vinciales? Quid apices?

CAP. XXXIII.

De rarioribus quibusdam inscriptionibus. 204

Ostium inscriptum, Caeue canem; &, Arse verse. Lades

des ianuis amicarum inscriptæ, & earum nomina viuis arborum corticibus, floribus item & pomis, & arulis tumulorum. Sigma inscriptum foribus tricliniorum, ad quid? Ciborum nomina, Modimperatori à coquo in tabellâ tradi- ta, cibi literarum ordine in fercula dispositi. Pocula in- scripta, vnde yequa uaria & literata dicta. Inscripti cul- tri, scyphi, lances, cochlearia & lagenæ appensis pittaciis. Merces inscriptæ, & earum pretium in tabulâ expressum. Lupanaria inscripta nominibus prostibulorum, & pretio stupri. Serui appensa pretij & morbi tabellâ venditi. Tragædiarum nomina & auctoris proposita in titulo, dum agebatur. Curiarum nomina in foro scripta. Tabellæ reis appensa cum inscriptione criminum. Res amissæ, fixis programmatis quæsite. Lapidæ milliarium & itinerum signatores ab inscriptione omnia dicti. Nauibus appicata nomina, & veteribus picturis. Tropeis occisorum nomi- na inscripta, vexillis, Ducum. Traianus cur dictus her- ba parietaria? Quo ritu expuncti tituli tyrannorum.

CAP. XXXIV.

De inuentione Typographiæ. 210

Sinemibus ea assignata. Diuersa & facilior illorum quam nostra.

CAP. XXXV.

De ornatu librorum. 212

Quid volumen, & vnde dictum? Quid cylindri? Vnde pagina? Libri omnes olim volumina. Quid cornua in vo- lumine? Quid umbilici? A quo primum malleata char- ta? Libri vbi primum circumcisæ. Quid frontes librorum? Charta & frontes pumice levigata. Librorum inuolucra è membranâ diuersicolore; mox è tabellis purpura vestitis; ne libri barbati, hoc est villoſi, fierent. Chartæ contra ti- neas cedrino oleo delubat. Quid menis & coronis in li- bris, ex Ausonio.

APPROBATIO SVPERIORVM.

CAROLVS SCRIBANI Præpositus Pro-
uincialis Societatis Iesu per Flandro-Bel-
giam. Cùm opus De primâ scribendi origine,
eiusque vniuersâ antiquitate à P. Hermanno
Hugone Societatis Iesu Sacerdote conscriptum,
designati eiusdem Societatis Patres legerint, pro-
barintque; potestate ab admodum R^{do} Patre no-
stro Generali M^uNTIO VITELLESCO ad hoc mihi
factâ, vt typis excudatur, permitto. In quorum
fidem has literas manu meâ subscriptas, officij
mei sigillo muniui. Antuerpiæ, xxvii. Iulij, anno
Domini M. DC. xvi.

Carolus Scribani.

APPROBATIO CENSORIS.

LIBRI hi De origine scribendi & totâ lite-
rariæ rei antiquitate, R. P. Hermanni Hu-
gonis è Societate Iesu industriâ & accuratâ dis-
quisitione compositi, digni sunt qui in literato-
rum omnium manibus versentur. Datum Antuer-
piæ, xxvii. Iulij, anno Domini M. DC. xvi.

*Egbertus Spitholdius Plebanus
Antwerpensis.*

S Y M M A P R I V I L E G I I .

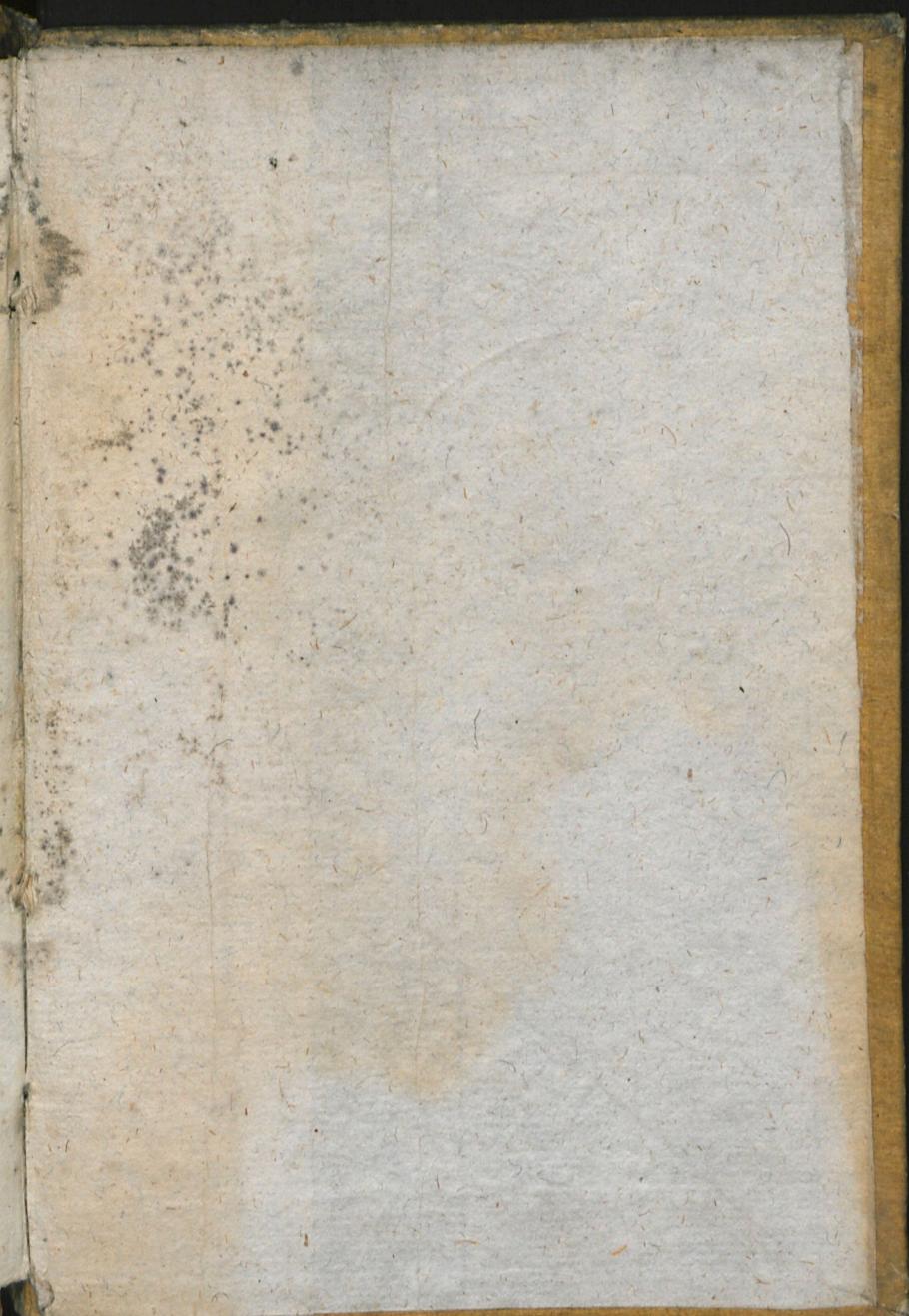
ALBERTI & ISABELLÆ CLA-
RÆ EUGENIÆ, Archiducum Au-
striae, Ducum Burgundiæ, Brabantiae, &c.
Serenissimorum Belgicæ Principum Priu-
legio cautum est: ne quis Librum, cui titu-
lus est, *De primâ scribendi origine, & uniu-
sâ rei literariae antiquitate, ad Reuerendum*
Patrem CAROLVM SCRIBANI Socie-
tatis I E S V Præpositum Prouincialem in Pro-
uincia Flandro-Belgica, scribebat Hermannus
Hugo eiusdem Societatis I E S V; præter Bal-
thasaris & Ioannis Moretorum fratrum vo-
luntatem intra sexennium excudat, aut alibi
excusum in Inferioris Germaniae ditiones
venalem importet. Qui secùs faxit, confisca-
tione librorum, & aliâ graui poenâ mul-
ctabitur, vti latiùs patet in literis datis
Bruxellæ, xvi. Augusti, m. D C. xvi.

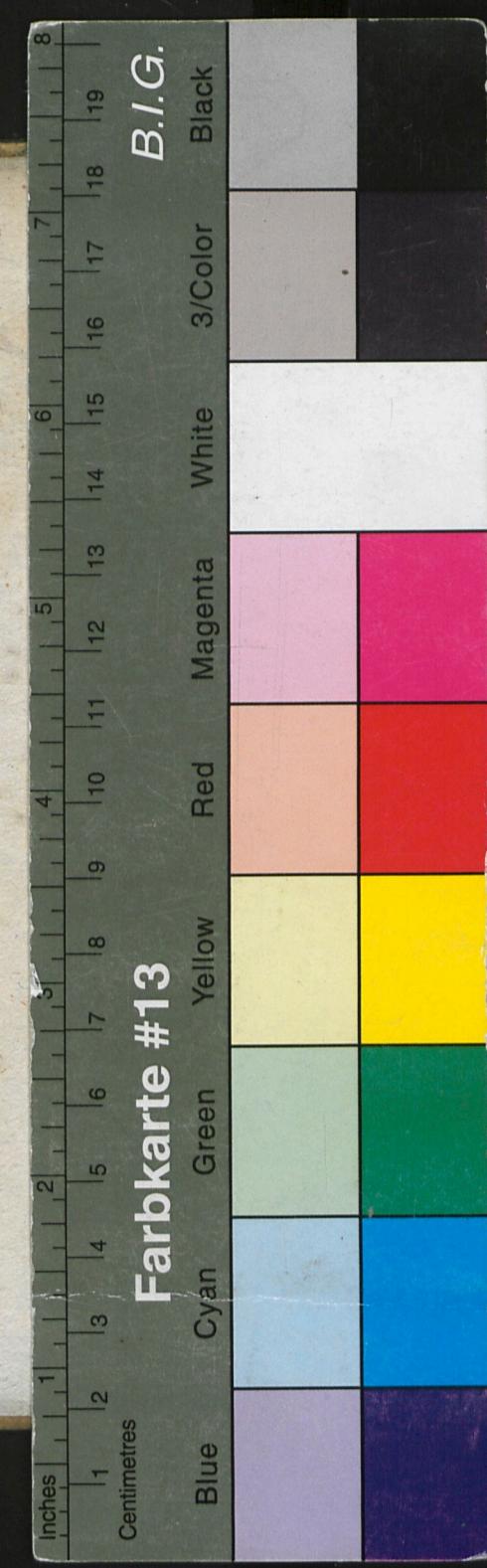
Signat.

I. Cools.

DE PRIMA
SCRIBENDI
ORIGINE
ET UNIVERSA
LITERARIÆ
ANTIQUITATE,
Reuerendum Patrem
OLVM SCRIBANI
IESV PRÆPOS. PROVINC.
Prouincia Flandro-Belgica,
ebat HERMANNVS HVG
eiusdem Societatis.

ANTVERPIÆ,
OFFICINA PLANTINIANA,
Balthasarem & Ioannem Moretos.

M. DC. XVII.

B. Burani.